

БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА

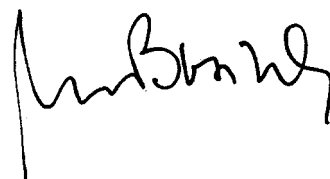
ГОДИШЕН ОТЧЕТ • 1993

Издание на Българската народна банка
1000 София, пл. „Княз Александър Батенберг“ № 1
Телефон: 85-51
Телекс: 24090, 24091
Факс: 880558, 884401
Печат „Българска филателия и нумизматика“

**Уважаеми г-н Председател
на Народното събрание!
Уважаеми госпожи и господа
народни представители!**

В съответствие със Закона за БНБ, член 1, алинея 2 Българската народна банка се отчита за дейността си пред Народното събрание. Имам честта да ви представя съгласно член 54 от споменатия закон Отчета на Българската народна банка за 1993 година.

**Управител на Българската
народна банка**

РЪКОВОДСТВО НА БЪЛГАРСКАТА НАРОДНА БАНКА

ЧЛЕНОВЕ НА ПЛЕНАРНИЯ СЪВЕТ

Венцеслав Димитров, к. ик. н.
Ганчо Колев
проф. Георги Петров, д. ик. н.
Деян Попов
Димитър Костов
Емил Хърсев, к. ик. н.*
Камен Тошков

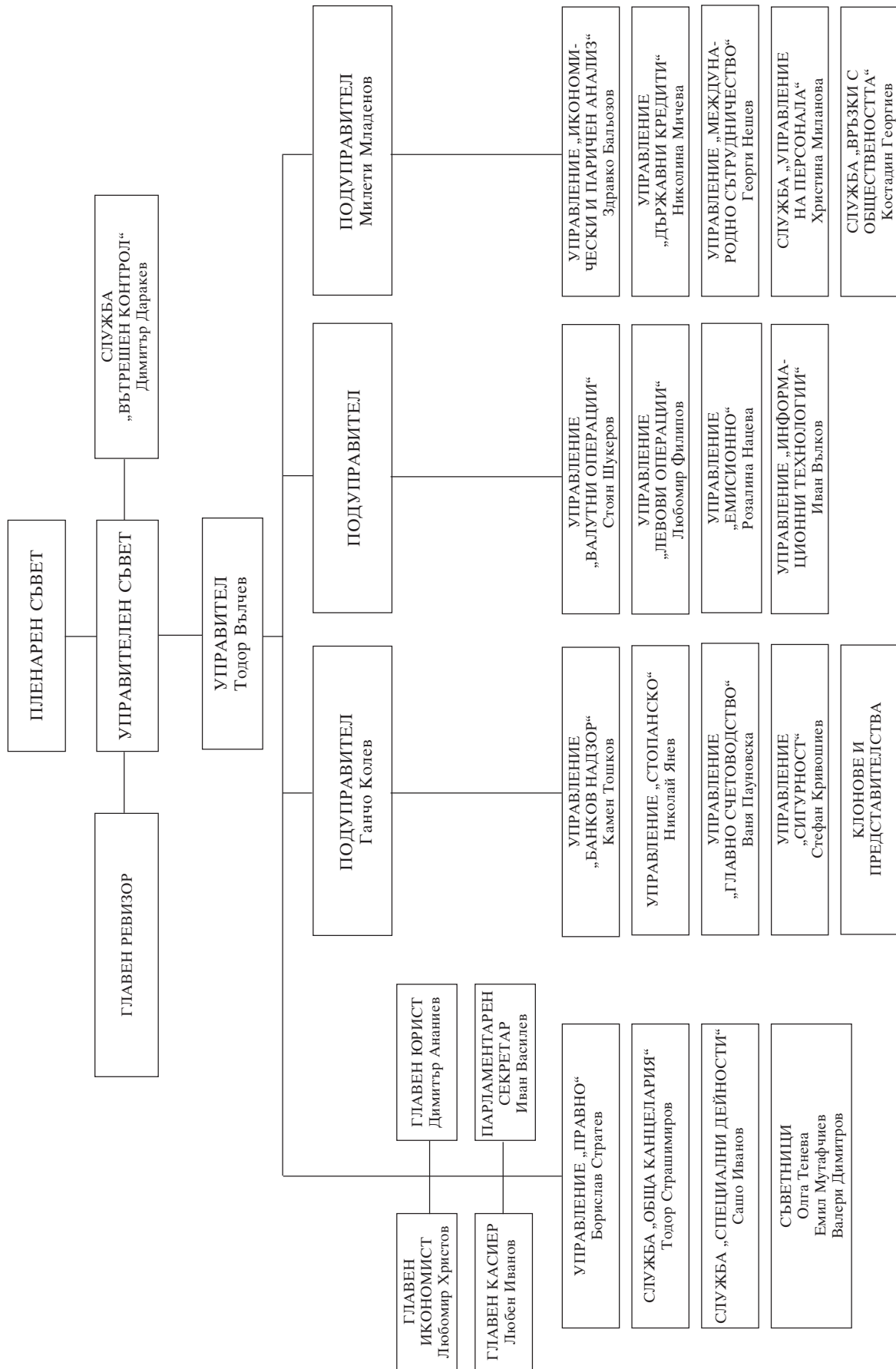
Константин Димитров
Любомир Филипов
Любомир Христов, к. ик. н.
доц. Милети Младенов, к. ик. н.
Олег Недялков
Розалина Нацева, к. ик. н.
проф. Тодор Вълчев, д. ик. н.
Стоян Шукеров

ЧЛЕНОВЕ НА УПРАВИТЕЛНИЯ СЪВЕТ

проф. Тодор Вълчев, д. ик. н.
Емил Хърсев, к. ик. н.*
доц. Милети Младенов, к. ик. н.
Ганчо Колев

Розалина Нацева, к. ик. н.
Любомир Филипов
Стоян Шукеров
Камен Тошков
Любомир Христов, к. ик. н.

* Г-н Емил Хърсев е заемал поста подуправител на БНБ до 31 юли 1993 г.

Съдържание

I.	Основни тенденции в развитието на световната икономика	
1.	Страни в преход към пазарна икономика _____	11
2.	Развити страни _____	13
3.	Развиващи се страни _____	16
II.	Обща характеристика на икономиката	
1.	Брутен вътрешен продукт _____	19
2.	Заетост _____	23
3.	Доходи и потребление _____	26
4.	Цени _____	30
5.	Външна търговия _____	33
6.	Платежен баланс _____	38
III.	Фискална политика	
1.	Консолидиран държавен бюджет _____	45
2.	Бюджетен дефицит _____	45
3.	Финансиране на бюджетния дефицит _____	46
4.	Вътрешен държавен дълг _____	50
IV.	Парична политика	
1.	Парично предлагане _____	55
2.	Вътрешен кредит _____	60
3.	Парични инструменти и паричен пазар _____	63
4.	Лихви по операции на търговските банки _____	70
V.	Емисионна дейност _____	75
VI.	Валутна политика	
1.	Валутен пазар _____	86
2.	Валутен курс _____	89
3.	Валутен резерв _____	91
VII.	Банков надзор _____	95
VIII.	Развитие на банковата и платежната система	
1.	Състояние на платежната система _____	103
2.	Правно регулиране на банковата дейност _____	104
3.	Организационни промени в банковата система _____	106

4.	Балансови резултати от дейността на търговските банки _____	108
5.	Връзки с международни финансови институции _____	111
6.	Персонал и квалификация _____	114
IX.	Финансови резултати от дейността на БНБ _____	115
X.	Основни насоки на паричната политика през 1994 г. _____	121
	Приложения _____	127

I. Основни тенденции в развитието на световната икономика

През 1993 г. българската икономика бе подложена на въздействието на много неблагоприятни вътрешни и външни фактори. Наред с вътрешните трудности световната стопанска конюнктура и процесите в глобалната икономика през изминалата година продължиха да задържат развитието на националното стопанство.

Изтеклата година не предизвика обрат в най-общите тенденции в световната икономика, оформили се и развили се на границата между 80-те и 90-те години. Тя се характеризираше със слабоизразен растеж на световното производство (под средния за периода 1970 – 1992 г. от 4%) и международната търговия. Инфлационните процеси в повечето държави незначително се забавиха, а безработицата нарасна. Търговско-икономическите противоречия в глобален аспект се усложниха и доведоха до възраждане на регионализма независимо от успешното приключване на Уругвайския кръг от преговорите по Общото споразумение за митата и търговията (ГАТТ). Рецесията в преобладаващата част от развития свят продължи и се задълбочи. В същото време реформите в страните в преход към пазарно стопанство не дадоха очакваните обнадеждаващи резултати.

1. Страни в преход към пазарна икономика

Неблагоприятните тенденции в развитието на глобалните стопански процеси предопределиха задълбочаването на трудностите и удължаването на прехода в страните от Централна и Източна Европа и бившия Съветски съюз, които имат голям относителен дял във външния стокообмен на България. През 1993 г. различията и особеностите между отделните представители на тази група се увеличиха. Продължи специфичното развитие на реформите във всяка една от тези държави, което произтича от различията в стартовите условия и избраните приоритети в процеса на стабилизацията, приватизацията и реструктурирането на икономиките им.

Източно- европейски държави

Полша бе единствената страна в разглеждания регион, която след дълъг и труден период на структурно приспособяване успя да възстанови растежа на своето национално стопанство. Нарастването на реалния БВП през 1993 г. се оценява на около 4% (след като през 1992 г. бе 1%). Растежът обаче не решава автоматично останалите макроикономически проблеми на страната. Инфлацията и сконтовият процент – макар и намалени – остават в относително високия диапазон между 35% и 40% годишно. А относителният дял на безработните през 1993 г. е сред най-високите в Източна Европа.

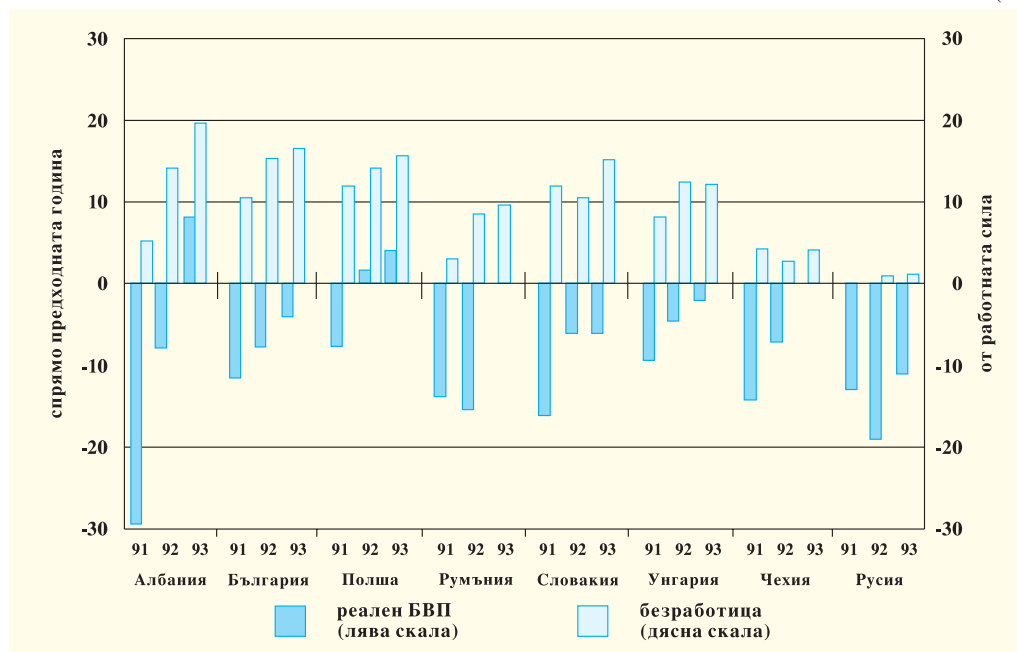
За разлика от Полша Чехия постигна успехи в задържането на инфлацията на най-ниските за региона равнища главно чрез предпазлива фискална политика, която не допусна дисбаланс в държавния бюджет. Страната е водеща в Източна Европа и в осъществяването на приватизационната си програма. В резултат на това чешката крона се утвърди като най-стабилната от всички източноевропейски валути.

Унгария отбеляза слабо влошаване на макроикономическите си показатели. Спадът на производството не бе преодолян въпреки предварителните очаквания за нулев растеж, а инфлацията леко се ускори в сравнение с 1992 г.

Независимо от тези негативни процеси страната значително изпреварва бившите си партньори от региона по размер на привлечените чуждестранни инвестиции.

РАСТЕЖ НА РЕАЛНИЯ БВП И БЕЗРАБОТИЦА В СТРАНИТЕ ОТ ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ЕВРОПА

(%)

Източник: МВФ, ЕБВР, Икономическа комисия на Европа (ИКЕ) към ООН, БНБ.

Словакия задълбочи различията си спрямо останалите от „вишеградската четворка“. Основните ѝ макроикономически показатели по-скоро я приближават до България и Румъния. Сред тези три страни Словакия е в най-изгодно положение по отношение на инфлацията, а в най-неблагоприятно – по отношение на спада на производството.

Румъния е изправена пред сериозни проблеми в борбата с инфлацията и обезценяването на националната валута, но пък реалният растеж на БВП през 1993 г. е оценен като нулев.

Албания – страната от региона, която през 1991 г. се отличава с най-неблагоприятната макроикономическа характеристика – вече регистрира първите си успехи: през 1993 г. реалният растеж на БВП се оценява на 8%, а растежът на цените на дребно е сведен до 31%. Относителният дял на безработните остава най-висок за региона – 19.5% от работната сила, но очакванията са, че е настъпило насищане и предстои понижаване на безработицата.

Стопанствата на воюващите републики от бивша Югославия са опустошени – в тях царят разруха и хиперинфлация. Независимо от мира икономическите проблеми на Македония са сериозни. Само Словения и отчасти Хърватско (въпреки участието си във военни операции) вече са постигнали известни успехи в стабилизацията.

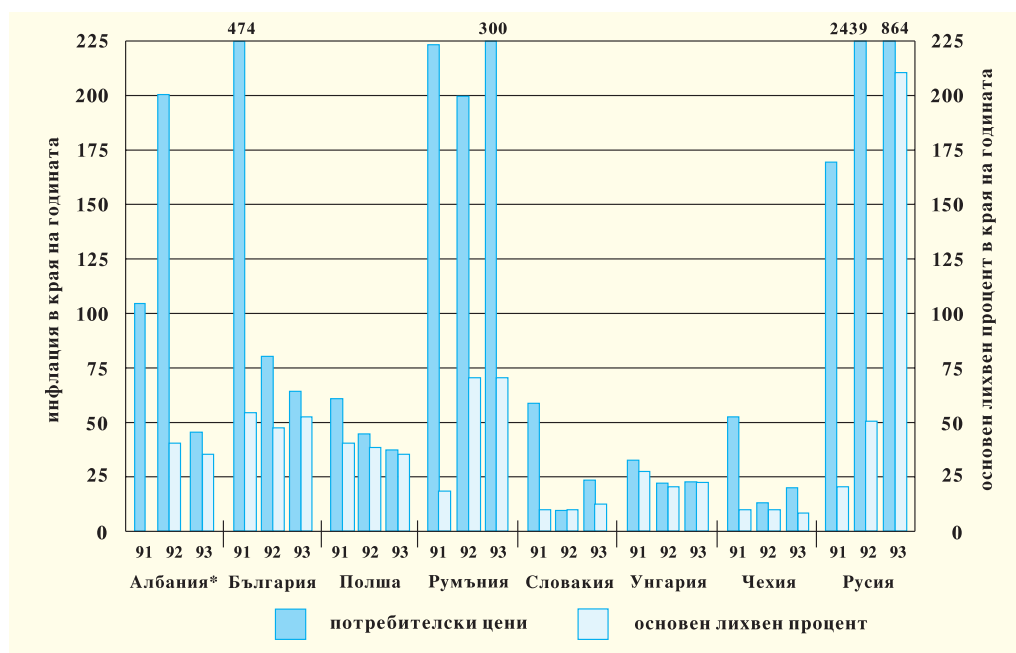
Републики от бившия СССР

Запазва се изключителното значение на Русия, Украйна и Казахстан за икономиката и стокообмена на България и особено за българския внос на суровини и енергийни източници. Стопанските процеси в тях обаче не вдъхват оптимизъм. Макроикономическите диспропорции в Русия не бяха преодоляни и през 1993 г. Либерализирането на цените се осъществяваше поетапно, допуснат бе сериозен бюджетен дефицит, практиката на субсидиране на губещите държавни предприятия не бе рязко и решително преустановена. В резултат на всичко това към края на 1993 г. месечният темп на инфлация достигна 12%, при което по-нататъшното поддържане на относително стабилен курс

на рублата става все по-трудно и може да доведе до нови инфлационни вълни в близко бъдеще. Икономическите процеси в останалите републики от бившия Съветски съюз трудно могат да се обобщят поради различията и спецификата, характерни за отделните региони или държави. Доколкото обаче тяхната роля като външнотърговски партньори на България не е толкова съществена, ефектът на макроикономическото им развитие върху националното ни стопанство е ограничен.

ИНФЛАЦИЯ И ОСНОВЕН ЛИХВЕН ПРОЦЕНТ В СТРАНИТЕ ОТ ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ЕВРОПА

(%)

* БНБ не разполага с данни за основния лихвен процент в Албания през 1991 г.

Източник: МВФ, ЕБВР, ИКЕ към ООН, БНБ.

Независимо от постигнатото пред икономиките на повечето страни в преход все още стоят трудните за разрешаване проблеми на наследените лоши дългове, нарастващите бюджетни дефицити и хроничните пасивни или нулеви салда по текущата сметка на платежните им баланси, които във всеки момент могат да предизвикат сериозно влошаване на макроикономическите им характеристики.

2. Развити страни

Асинхронът в цикличността на икономиките на развитите държави доведе до задълбочаване на различията в основните им макроикономически параметри.

Европейска общност

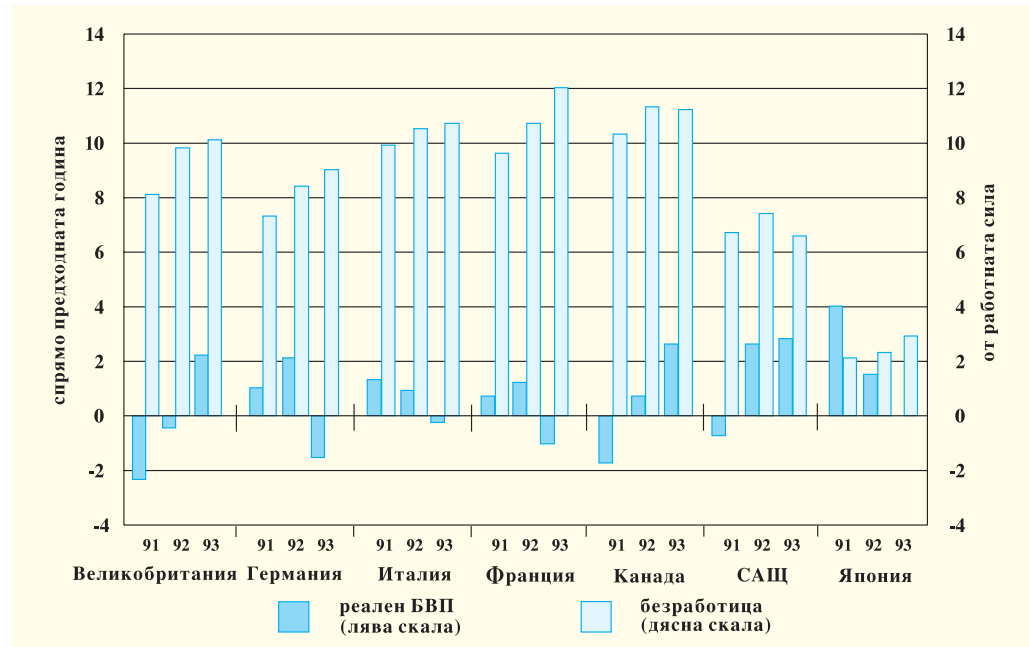
Изводът, който се налага на фона на процесите, регистрирани през 1993 г., е, че надеждите за относително бързо връщане към икономически растеж в Западна Европа не се оправдаха. Оказа се, че излизането от рецесията чувствително се забавя.

През 1993 г. бе регистриран отрицателен растеж в три от четирите водещи западноевропейски икономики. Противоречията между държавите от континентална Европа през полугодиято, макар и бавно, се задълбочиха, като все по-трудно – по причини от обективен икономически и национален характер – бе следването на съгласувана стопанска политика. Под натиска на

финансовите пазари върху Европейския валутно-курсов механизъм на изпитание бяха поставени Париж и Бон, които са в основата на идеята за обединена Европа.

РАСТЕЖ НА РЕАЛНИЯ БВП И БЕЗРАБОТИЦА ВЪВ ВОДЕЩИТЕ ИНДУСТРИАЛНИ ДЪРЖАВИ

(%)

Източник: МВФ, ОИСР, БНБ.

Германия бе принудена да прави компромис между общоевропейските и националните си интереси. Спадът на реалния БВП през 1993 г. се оценява на около 2%. Източните провинции отбелязаха сравнително висок растеж – средно около 6%, което обаче не бе достатъчно, за да се преодолее намаляващото производство в западната част. Безработицата ежесечно се увеличаваше и достигна нетипично за страната високо равнище въпреки признаците за известно стабилизиране в източните провинции и мерките за ускоряване създаването на работни места, договоряни между правителството и профсъюзите. През годината бе преодоляно негативното развитие на инфлационните процеси, чийто темп съществено намаля. Това позволи на централната банка на Германия да продължи плавното намаляване на скontoвия процент, което се очаква да има благоприятен ефект за по-бързото преодоляване на рецесията както в страната, така и в цяла Западна Европа.

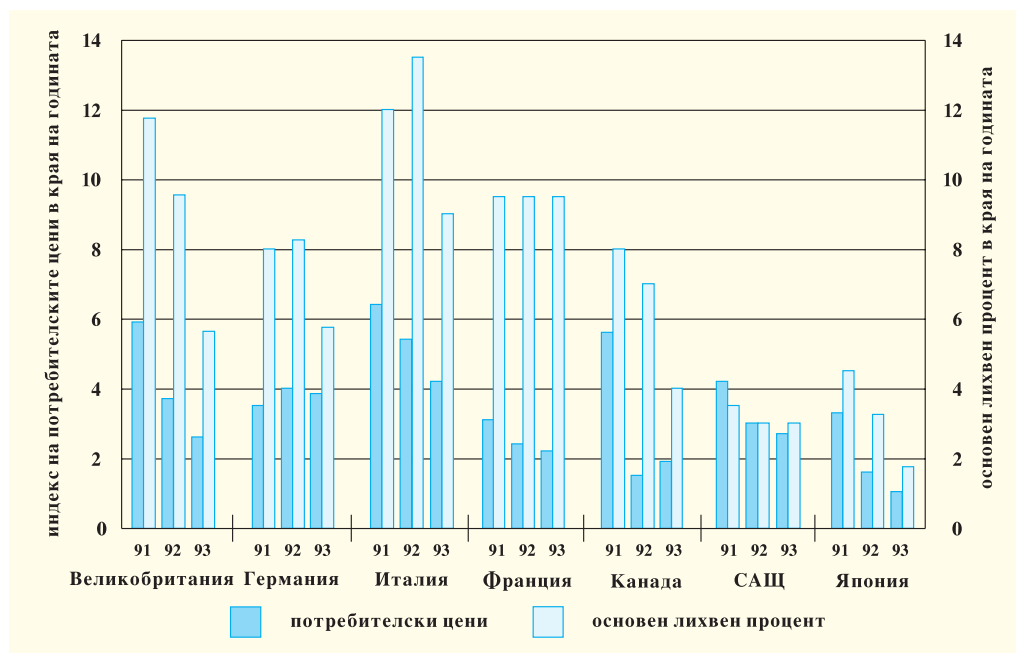
Франция също отбелязва отрицателен растеж през годината независимо от появилите се през второто и третото тримесечие – в резултат на повишеното потребление на домакинствата – признаци на слабо стопанско оживление. За скорошно излизане от рецесията обаче все още, изглежда, е рано да се говори. Безработицата през последните две-три години растеше непрекъснато и вече се е превърнала в сериозен проблем. Относителният дял на безработните спрямо работната сила е твърде висок в сравнение с държавите от Групата на 7-те. Продължаващата тенденция към забавяне нарастването на цените и разширяването диапазона на валутните колебания в Европейския валутно-курсов механизъм позволиха постепенно намаляване на краткосрочните лихви, независимо че от години скontoвият процент на централната банка на Франция остава неизменен. Очаква се разхлабването на паричната политика да бъде съобразено с процесите на паричното предлагане в Германия, което да има положителен ефект върху поведението и очакванията на домакинствата и фирмите.

В Италия оценката за реалния БВП е между нулев растеж и минимален

спад. Този резултат е следствие преди всичко от резкия спад на вътрешното търсене, компенсиран до голяма степен от сериозния растеж на нетния износ. Стопанството на страната продължава да изпитва ефектите на програмата за приспособяване, прилагана от есента на 1992 г. Инфлацията съществено намаля в сравнение с високите равнища, регистрирани в предходните две години, сконтовият процент също бе понижен, но нарастващата безработица може да има сериозни отрицателни макроикономически последици.

ИНФЛАЦИЯ И ОСНОВЕН ЛИХВЕН ПРОЦЕНТ ВЪВ ВОДЕЩИТЕ ИНДУСТРИАЛНИ ДЪРЖАВИ

(%)

Източник: МВФ, ОИСР, БНБ.

Великобритания е единствената от водещите европейски икономики, която е в стопански подем, след като първа навлезе в циклична рецесия от началото на 90-те години (но и първа я преодоля). БВП умерено расте, увеличаването на цените на дребно през последните четири години значително се забави, краткосрочните лихви се понижиха, стимулирайки допълнително оживлението на реалния сектор. Относителният дял на безработните спрямо работната сила надхвърли 10% в края на 1993 г., но очакванията са, че нарастващата скорост икономика ще доведе до скорошен обрат и в тази негативна тенденция.

САЩ

Икономически подем през 1993 г. се наблюдава и в стопанството на САЩ. Възстановяването на американската икономика след преодоляването на рецесията – особено през втората половина на годината – се разви с темпове, превишаващи очакванията. Тези процеси доведоха до формирането на положителна макроикономическа среда: инфлацията се забави, безработицата спадна, а лихвените проценти се задържаха на рекордно ниски за САЩ равнища. Номиналното укрепване на щатския долар на международните пазари е логично следствие от здравословните тенденции, характеризиращи американското стопанство през периода.

Япония

За поредна година трудности от различен характер спъваха преустановяването на спада в темпа на растеж на японската икономика. Повечето оценки за реалния БВП на Япония през 1993 г. сочат нулев растеж при темпове 3 – 6% годишно през 80-те години. В същото време се наблюдава умерено намаляване на инфлацията и лихвените проценти и покачване на относителния

дял на безработните до рекордните за страната равнища след юни 1987 г. (2.9%). През годината няколко пъти бяха обсъждани и прилагани мерки за стимулиране на икономиката, които обаче все още не постигат осезаем успех. Преобладават предположенията, че нулевият растеж от 1993 г. все пак е дъното на рецесията в Япония.

3. Развиващи се страни

В условията на продължаваща трансформация на партньорите от бившия СИВ и на дълбока рецесия в преобладаващата част от развития Запад нараства значението на развиващите се държави за външнотърговския обмен и стопанския напредък на източноевропейските страни, включително и на България. Техните пазари на суровини и енергийни източници и за износ на готова продукция могат да компенсират (поне временно) неблагоприятната конюнктура на пазарите в развитите страни. След рекордния за последните десетина години растеж на реалния БВП от 6.1% (средно), отбелязан през 1992 г., очакваният през 1993 г. и прогнозираният за 1994 г. значителен икономически растеж от около 5% може да стимулира източноевропейското експортно производство. Диференциацията и в тази група държави обаче остава в изключително широк диапазон, затова и възможностите за износ на продукция от икономиките в преход са най-големи при бързоразвиващите се стопанства на Китай и новоиндустриализираните страни от Югоизточна Азия.

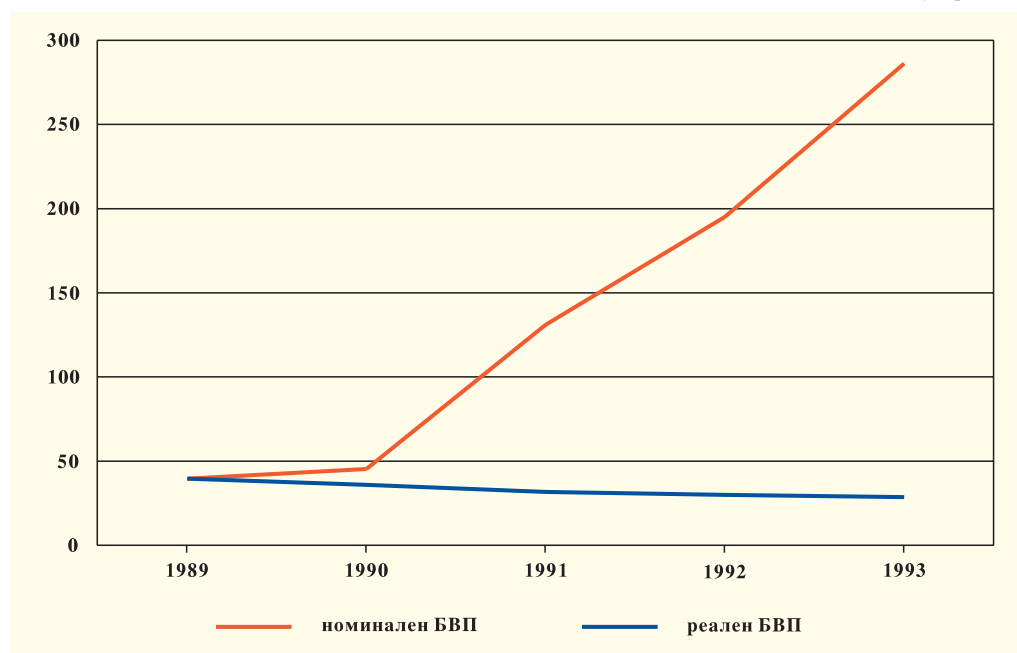
II. Обща характеристика на икономиката

1. Брутен вътрешен продукт

През 1993 г. номиналният брутен вътрешен продукт на Република България достигна 286.1 млрд. лв.¹ Според оценката на НСИ реалният БВП през 1993 г. е с 4.2% по-малък в сравнение с предходната година. Продължава започналата от 1989 г. тенденция към спад, но през последните две години се наблюдава известно забавяне в неговите темпове и реалното снижение на БВП през изтеклата година е само с 1.5 пункта по-малко, отколкото през 1992 г.² Тази тенденцията характеризира продължаващата криза в българската икономика, въпреки че в преходния етап сравненията в реално изражение са твърде трудни.

ДИНАМИКА НА БВП ПРЕЗ 1989 – 1993 г.

(млрд. лв.)

Източник: НСИ, БНБ.

**БВП по
елементи на
крайно
търсене**

Крайното търсене през 1993 г. се оценява на 311.5 млрд. лв.

Потребление. И през 1993 г. динамиката и структурата на съвкупното вътрешно търсене остават определящ фактор за намаляването на БВП. Потреблението на домакинствата се оценява на около 204 млрд. лв. и в реално

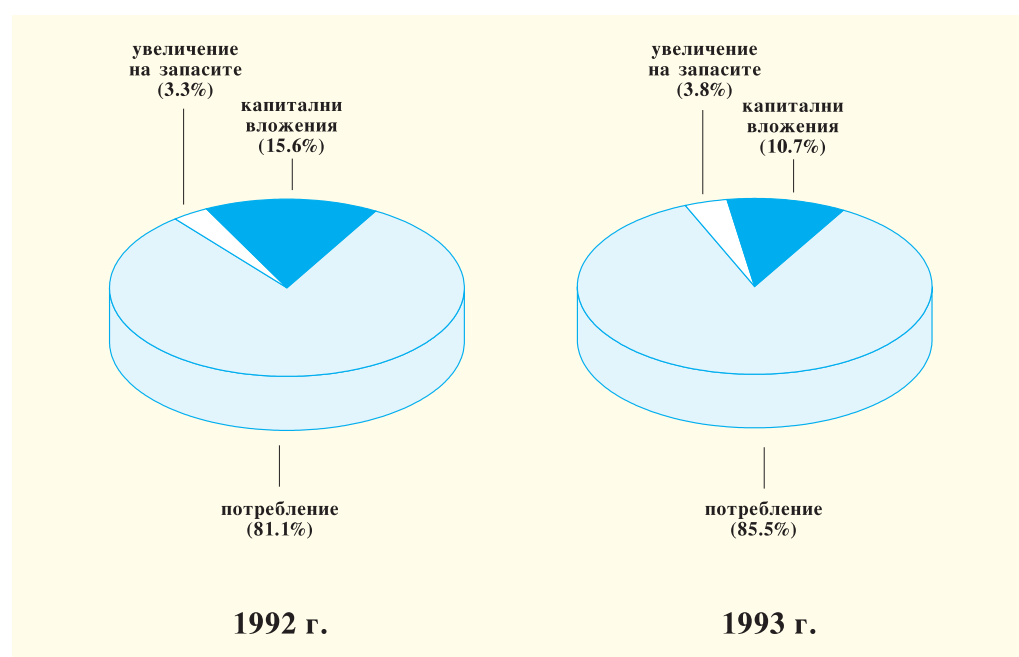
¹ По оценка на Националния статистически институт (НСИ). Последната изглежда занижена, основание за което дават както съществуващите методически несъвършенства при набирането и обобщаването на информацията за националните сметки, така и оценките в номинално изражение за елементите на крайното търсене. Допълнително основание е и несъгласуваността между паричните и стоките потоци, която се получава при използване на оценката на НСИ за БВП.

² Темповете на промяна на БВП за всяка една от трите години са изчислени по цени от предходната.

изражение то се е увеличило с 0.3% спрямо предходната година. Държавното потребление е около 62.3 млрд. лв., а в реален израз е с 12.2% по-малко.

Инвестиции. През 1993 г. brutните инвестиции в икономиката се оценяват на около 45.2 млрд. лв. по текущи цени, а в реално изражение са с 21.6% по-малко от предходната година. Значителна част от brutните инвестиции са резултат на увеличената амортизация след преоценката на капитала. Реалното свиване на инвестициите с повече от 50% през последните три години поради несигурната стопанска конюнктура, политиката на рязко ограничаване на бюджетните разходи за инвестиции, както и натрупването на нови лоши кредити в икономиката и забавянето на практическото решаване на проблема за необслужваните кредити, отпуснати до края на 1990 г., доведоха до намаляване на нетната стойност на предприятията. Това ще съкрати приходите от предстоящата приватизация и ще ограничи очаквания положителен макроикономически ефект от нея.

СТРУКТУРА НА КРАЙНОТО ТЪРСЕНЕ

Източник: НСИ, БНБ.

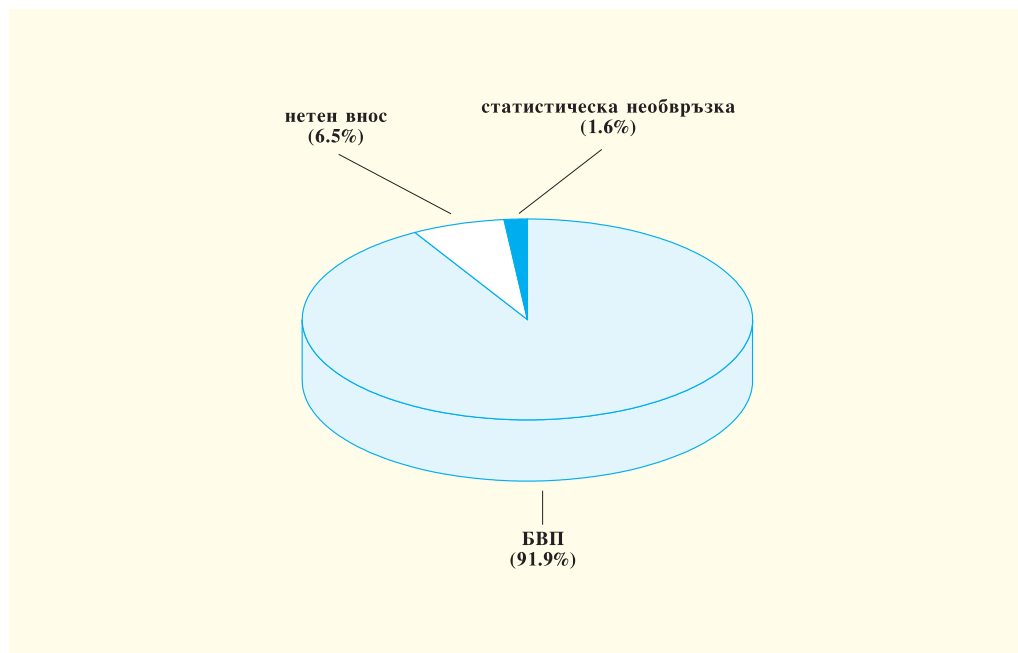
Различната динамика в изменението на компонентите на крайното търсене през 1993 г. доведе до някои промени в неговата структура. Относителният дял на потреблението продължи да се увеличава (с още 4.4 пункта в сравнение с 1992 г.) и достигна 85.5%. Делът на капиталните вложения спадна значително. В сравнение с 1992 г. той е с 4.9 пункта по-нисък. През 1993 г. относителният дял на инвестициите в запаси се увеличи с 0.5 пункта.

Разлика между крайно търсене и БВП

Нетен внос. Динамиката на инфлационните процеси у нас през 1993 г., при относителна стабилност на лева на вътрешния валутен пазар, предизвика известно реално поскъпване на националната валута. Това намали още повече конкурентните способности на българските производители на международните пазари. При дълбоката криза в някои традиционни външнотърговски партньори и затрудненията за българския износ, предизвикани от ембаргото, наложено от ООН на Югославия, търговският баланс регистрира значително отрицателно салдо – около 20.2 млрд. лв. Дори предприятиите в рамките на годината промени във външнотърговския и митническия режим не доведоха до желаното уравновесяване на външнотърговския баланс.

През 1993 г. се увеличи разликата между крайното търсене и БВП. Размерът на крайното търсене показва, че БВП е 91.9% от него. Делът на нетния внос е 6.5%, а на отрицателната статистическа необвързка – 1.6%. Отсъствието на салдото между вноса и износа на нефакторни услуги в данните на НСИ и наличието на статистическа необвързка между крайното търсене и БВП през 1993 г. също подкрепя твърдението, че данните за БВП вероятно са занижени.

РАЗЛИКА МЕЖДУ КРАЙНО ТЪРСЕНЕ И БВП ПРЕЗ 1993 г.

Източник: НСИ, БНБ.

Отраслова структура на БВП

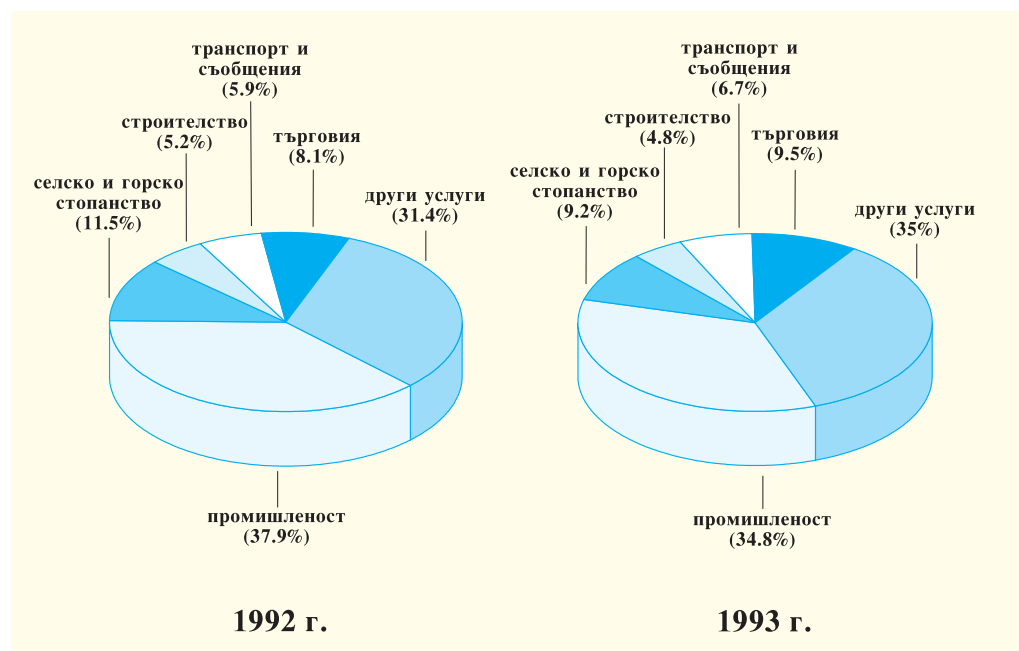
Общият ефект на измененията във вътрешното и външното търсене през 1993 г. задълбочи промените в отрасловата структура на БВП. Най-съществен принос за реалното намаление на БВП има спадът в промишлеността – с 1.6% спрямо 1992 г. Относителният дял на този отрасъл продължи да намалява (с още 3.1 пункта в сравнение с 1992 г.) и достигна 34.8%. Както и през предходната година значителният спад в промишлеността се дължи на съкращаването на продажбите на промишлена продукция в подотраслите „Машиностроене и металообработка“, „Електротехническа и електронна промишленост“, „Хранително-вкусова промишленост“, които са свързани пряко с крайното потребление на населението и държавните покупки. Забавянето темпа на снижение през 1993 г. спрямо 1992 г. се дължи на реалното увеличаване на продажбите главно на външния пазар в промишлените подотрасли „Черна металургия“, „Цветна металургия“, „Химическа и нефтопреработвателна промишленост“.

Значителен бе спадът (по предварителни данни) през 1993 г. в селското и горското стопанство – около 17.1% спрямо предходната година, главно поради неблагоприятните метеорологични условия. За спада съществено влияние оказва и забавяне връщането на земеделските земи на техните бивши собственици. Това доведе до намаляване (с 2.3 пункта) на относителния дял на селското и горското стопанство в структурата на БВП – 9.2%.

През последните две години се наблюдава тенденция към увеличаване дела на услугите в БВП. През 1993 г. беше преодолян спадът в отраслите „Транспорт“ и „Търговия“, отбелязали 2.1% и 0.5% нарастване. Техният относителен дял в БВП достигна съответно 4.7% и 9.5%. Непрекъснато се увели-

чава обемът на т. нар. „Други услуги“³, след като от 1991 г. към тях се отнася оценената по пазарни цени условна рента на жилищата, обитавани от собствениците им. Това доведе до 35% нарастване на относителния дял на другите услуги в общата структура на произведения БВП през 1993 г.

ОТРАСЛОВА СТРУКТУРА НА БВП

Източник: НСИ, БНБ.

Секторна структура на БВП

Частният сектор на българската икономика продължава постепенно да се разширява. През 1993 г. в него бе създаден БВП на стойност 55.5 млрд. лв. по текущи цени. В резултат на това относителният му дял в БВП се увеличи с 4.1 пункта в сравнение с 1992 г. и достигна 19.4%. И през 1993 г. най-бързо се развива частният сектор в услугите, достигайки 9.2% от БВП. Продължава да нараства делът на частния сектор в индустрията – от 4% през 1992 г. на 4.9% през 1993 г. Сравнително по-бавно той се развива в селското и горското стопанство поради бавните темпове, с които протича поземлената реформа.

ДЯЛ НА ЧАСТНИЯ СЕКТОР В БВП

Показатели	1990	1991	1992	1993*
Частен сектор – общо	9.1	11.8	15.3	19.4
Селско и горско стопанство	6.0	5.5	5.7	5.3
Индустрия	1.9	2.8	4.0	4.9
Услуги	1.2	3.5	5.6	9.2

* Предварителни данни, изчислени по текущи цени.

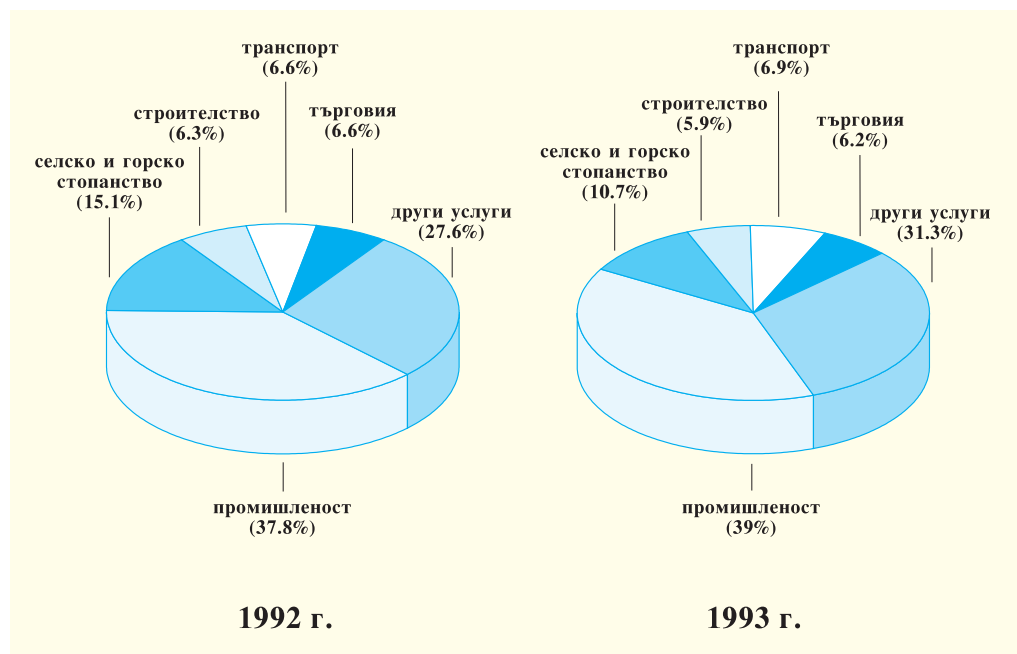
Източник: НСИ, БНБ.

³ В сектора „Други услуги“ се включват жилищно-комунално стопанство и битово обслужване, наука и научно обслужване, образование, култура и изкуство, здравеопазване, социално осигуряване, физкултура, спорт и туризъм, финанси, кредит и застраховка, управление.

2. Заетост

Продължилата през 1993 г. икономическа криза в страната оказва съществено влияние върху намалението на заетостта. По данни на НСИ работещите в обществения сектор (държавен и кооперативен) намаляват с 297.7 хил. души, а средният спад на заетите спрямо 1992 г. е 13.5%. За последните три години разширяването на частния сектор намери израз в увеличението на работните места и заетостта в него. Въпреки липсата на изчерпателни наблюдения по предварителни оценки на НСИ през 1993 г. заетите в частния сектор са 742 хил. души. Средносписъчният брой на персонала почти запазва равнището си от 1992 г. и възлиза на около 3035 хил. души (вкл. частният сектор). Спадът на заетостта по отделни отрасли е силно диференциран и се определя от процесите на реструктуриране и от бързината на адаптиране в променящата се стопанска среда. Най-силно намаляват заетите в промишлените отрасли – 18.9%, и значително по-бавно работещите в сферата на услугите – 5.7%⁴.

ОТРАСЛОВА СТРУКТУРА НА ЗАЕТОСТТА

Източник: НСИ, БНБ.

Промисленост

Средносписъчният брой на персонала в промишлеността през 1993 г. намаля със 110 хил. души, което е 37% от общия спад в обществения сектор. При свиване на производството в отрасъла с 10% намалението на заетите е с 11%, което при липсата на закон за фалитите може да се приеме за начало на процес на реструктуриране и търсене на ефективност в използването на живия труд.

Най-силно влияние за намалението на заетите имат подотраслите „Електротехническа и електронна промишленост“ (спад от 23.7%), „Други отрасли на промишлеността“ (26.6%), „Строителни материали“ (15.2%), „Целулозно-хартиена промишленост“ (12%), „Машиностроителна и металообработваща промишленост“ (11.6%). Загубата на пазарите на СИВ и на страните от Близкия изток и липсата на евтини суровини са в основата на свиването на

⁴ Поради липса на информация за отрасловата заетост в частния сектор анализът и изводите за структурните промени в заетостта се отнасят само за обществения (държавен и кооперативен) сектор на националната икономика.

неконкурентните производства и значимото освобождаване на работни места от тях. В същото време три подотрасъла на промишлеността са увеличили броя на заетите си. Значителните държавни субсидии и честите осъвременявания на цените на електричеството и топлоенергията позволиха на подотрасъл „Производство на електро- и топлоенергия“ да увеличи заетите си с над 1300 души, повече от 2.7 пъти са се увеличили и работните места в подотрасъла с най-малко заети – „Нефтодобивна и газодобивна промишленост“, с 1.6% са нараснали работещите в полиграфическата промишленост.

Селско и горско стопанство

През 1993 г. от селското и горското стопанство са освободени над 156 хил. души. Това е отрасълът с най-голям отчетен темп на намаление на работните места – 38.9%. Той се дължи на активния процес на ликвидация на бившите ТКЗС и връщането на земята на бившите им собственици, което води до преливане на заети от общественения в частния сектор. Допълнително влияние за ниския брой на заетите в селското и горското стопанство оказва невъзможността да се обхванат частичната и непълната заетост в отрасъла и на работещите за своя сметка стопани.

Строителство

Продължаващата икономическа криза рязко ограничава възможностите за инвестиране и оказва силно влияние върху заетостта в строителството. През 1993 г. в отрасъла са закрити близо 32 хил. работни места, което е намаление с 19% в сравнение с 1992 г. Продължава спадът и на относителния дял на заетите в него в общата структура на заетостта в обществения сектор поради по-високия от средния темп на освобождаване на заети в строителството. Същевременно обаче нараства броят на заетите в частния сектор поради развитието на строителното предприемачество в големите градове.

Транспорт

Намалението на заетите в транспорта (с 8.7%) и през 1993 г. е по-бавно от общия спад на заетостта в обществения сектор. Делът му в общия брой на заетите в националната икономика нараства от 6.6% през 1992 г. на 6.9% през 1993 г. Същественото развитие на частните услуги в автомобилния транспорт дава основание да се предполага, че освободените от държавния сектор се преливат в частния.

Търговия

И през 1993 г. заетите в отрасъл „Търговия“ в обществения сектор намаляват значително по-бързо (с 18.5%) от общия спад на заетите (с 13.5%). Процесите на приватизация и реституция до голяма степен обуславят динамичното развитие на частния сектор в този отрасъл. В края на годината над 60% от стокооборота е реализиран от частните търговци. Всичко това предполага значително разширение на заетостта в частния сектор на отрасъла и общо нарастване на работещите в търговията въпреки намалението на относителния им дял в обществения сектор.

Други услуги

Намалението на средносписъчния брой на заетите в този отрасъл през 1993 г. е само 12 хил. души. Темпът на редукция на заетите е над 10 пъти по-бавен от темпа в промишлените отрасли, което съществено влияе за запазването на тенденцията към устойчиво нарастване на относителния дял на заетите в тази сфера – от 27.6% през 1992 г. на 31.3% през 1993 г. В структурно отношение най-бързо намаляват заетите в отрасъл „Наука и научно обслужване“ – с 9.7 хил. души, или с 19.5%, и в „Култура и изкуство“ – с 2.1 хил. души, или със 7.1%. През 1993 г. се забелязва затихване темповете на намаление на работещите в двата най-големи по заетост отрасли: „Образование“ – с 0.9%, и „Здравеопазване, социално осигуряване, физкултура, спорт и туризъм“ – с 1.3%. Високият им относителен дял влияе както на сравнително по-ниския темп на намаление на заетите в сферата на услугите, така и върху нарастването на дела на работещите в този сектор. През изминалата година се забелязва съществено увеличение на заетите в управлението – с почти 9 хиляди, или 20.1%, но в голямата си част това се дължи на методическото премества-

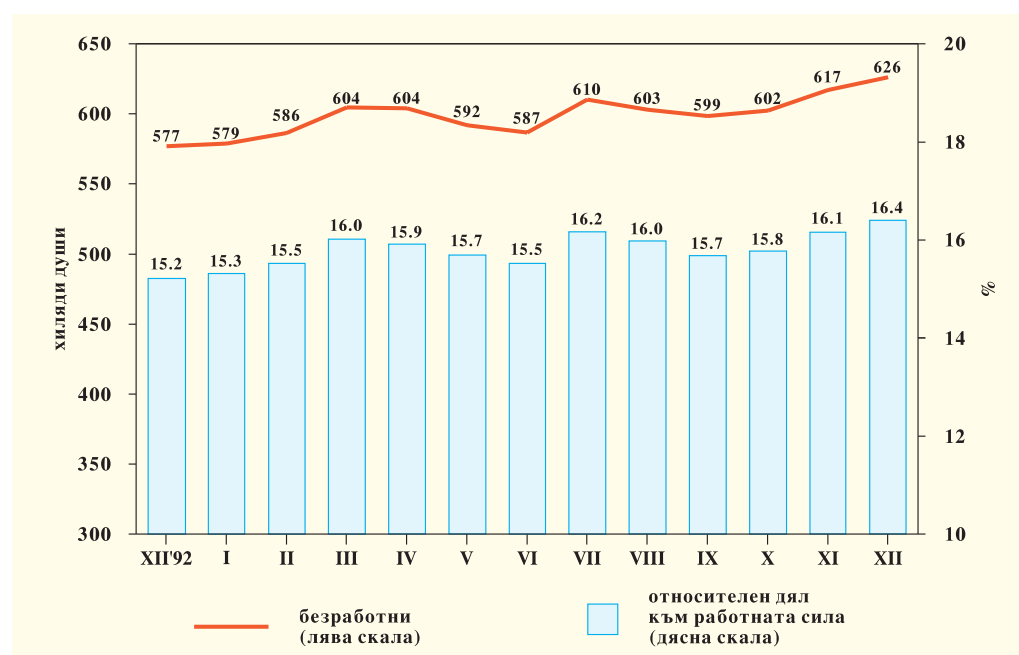
не на над 6 хиляди заети в данъчната администрация от подотрасъл „Финанси, кредит и застраховка“ в подотрасъл „Управление“. Все пак реалното увеличение спрямо 1992 г. е с 5.8% – чувствително нарастване на фона на общото свиване на обществения сектор.

Безработица

Регистрираните безработни в края на 1993 г. достигнаха 626 141 души, или с 49 248 души повече спрямо 1992 г. Икономическата криза и реструктурирането на производството на пазарни релси е основен фактор, определящ равнището и динамиката на безработицата.

По данни на Министерството на труда и социалните грижи (МТСГ) относителният дял на безработните като отношение на регистрираните към работната сила (заети плюс безработни) през 1993 г. се е повишил от 15.3% в края на януари на 16.4% в края на декември. Средномесечният темп на нарастване (0.7%) показва относителна устойчивост в равнището на безработицата, от една страна, и липса на съществени структурни промени – от друга.

БЕЗРАБОТИЦА ПРЕЗ 1993 г.

Източник: Министерство на труда и социалните грижи (МТСГ).

БЕЗРАБОТНИ И РАЗХОДИ ЗА КОМПЕНСАЦИИ, ПОМОЩИ И ПРЕКВАЛИФИКАЦИЯ

Показатели	декември 1990 г.	декември 1991 г.	декември 1992 г.	декември 1993 г.
Безработни (души)	65079	419123	576893	626141
Получаващи компенсации (души)	32307	173185	198510	195422
Относителен дял на получаващите компенсации (%)	49.6	41.3	34.4	31.2
Разходи за компенсации и помощи на един безработен (лв.)	169	486	630	1065
Разходи за преквалификация на един безработен (лв.)	0.15	2.41	6.05	7.50

Източник: МТСГ, БНБ.

В рамките на 1993 г. сезонността в динамиката на безработицата е аналогична на предходната година. Най-висок бе темпът на нарастване през март (3%), юли (4.1%) и ноември (2.4%). Пиковите са следствие от факта, че значителни по размер групи от млади хора се регистрират в бюрата по безработица веднага след завършване на образованието си или след приключване на военната служба. За същите периоди е характерно и увеличение на относителния дял на безработните млади хора до 30 години.

Основни тенденции

В структурата на безработните през 1993 г. се наблюдават съществени изменения и тенденции:

- продължава да е твърде висок относителният дял на безработните до 30 години въпреки намалението от 44.8% в края на 1992 г. до 43% в края на 1993 г. Стагнацията в икономиката определя намаленото търсене на работна сила, което най-силно рефлектира върху липсата на възможност младите хора да намерят работа;
- през цялата година равнището на безработните специалисти беше устойчиво. В края на 1993 г. в сравнение с края на 1992 г. те дори са намалели с 1029 души. Само броят на останалите без работа инженерно-технически специалисти и тези от здравеопазването (предимно без висше образование) се увеличава съответно с 2.5% и 11%, докато всички останали категории безработни специалисти намаляват с различен темп;
- през 1993 г. значително намаля броят на безработните висшисти. В края на годината те са с 4565 души (или с 13.1%) по-малко, отколкото през декември 1992 г. За същия период относителният им дял е намалял от 6.1% на 4.8% от общия брой на безработните;
- въпреки по-бавния растеж на безработицата сред жените през 1993 г., техният относителен дял (52.3%) продължава да е по-висок от този на безработните мъже.

3. Доходи и потребление

По предварителни данни на НСИ през 1993 г. паричните доходи на населението⁵ са се увеличили в номинално изражение с 48.1% спрямо 1992 г. Значително по-голямото нарастване на средногодишната инфлация за същия период намали съществено реалната им покупателна способност – с 14.3%. Продължаващият вече четвърта година спад на реалния размер на паричните доходи на населението (около 50% спрямо 1990 г.) задълбочава социалните аспекти на кризата и влияе отрицателно върху реформата. Наблюдават се съществени различия в динамиката на отделните видове парични доходи. Доходите от работна заплата и от пенсии нарастват с темп, по-бърз от средния, съответно с 55.6% и с 64.4%, което увеличава относителното им тегло в общите парични доходи от 53.6% през 1992 г. на 57.1% през 1993 г. Значително по-бавно са се увеличавали доходите от друга икономическа дейност⁶ – с 41.9%, и доходите от лихви – с 30.2%. Относителният дял на приходите от частна стопанска дейност е намалял от 22.8% през 1992 г. на 21.8% през 1993 г., а на приходите от лихви по депозити от 14.4% на 12.6%. През 1993 г. увеличението на отделните видове парични доходи, независимо от различната им динамика, не достига темпа на нарастване на потребителските цени. Реалната покупателна сила на отделните видове доходи губи от 4.8% за пенсиите до 56% за обезщетенията по застраховки. През 1993 г. се забелязва противо-

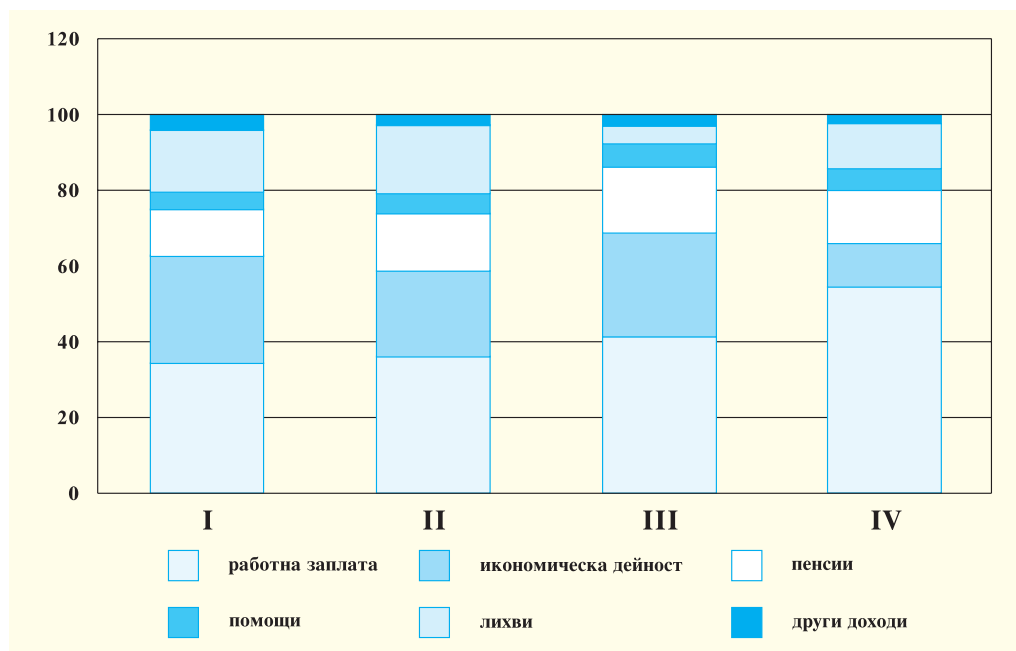
⁵ Данните са от тримесечното наблюдение на НСИ върху балансите на паричните доходи и разходи на населението.

⁶ Доходите от друга икономическа дейност включват доходи от частна предприемаческа дейност, продажба на селскостопанска продукция на населението, рента и дивиденди.

положна спрямо предишните две години тенденция към увеличаване дела на социалните доходи (пенсии и помощи) и работната заплата за сметка на намалението дела на доходите от свободната икономическа активност – факт, който поставя под съмнение посоката и хода на провежданата стопанска реформа. Последният извод следва да се приема предпазливо предвид сериозните съмнения относно достоверността на данните за доходите от друга икономическа дейност и от лихви.

СТРУКТУРА НА ПАРИЧНИТЕ ДОХОДИ НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ТРИМЕСЕЧИЯ НА 1993 г.

(%)

Източник: НСИ, БНБ.

Работна заплата

През 1993 г. средната работна заплата⁷ в държавния и кооперативния сектор достигна 3000 лв. месечно, като в номинално изражение се е увеличила спрямо 1992 г. с 54.5%. Въпреки същественото намаление на числеността на заетите тя е загубила 10.6% от реалния си размер за разлика от три процентното си нарастване през предходната 1992 г. Това се дължи на силното намаление на средствата за работна заплата. През 1993 г. те са се увеличили само с 36.9% при двойно по-висока средногодишна инфлация – 72.8%⁸. Въпреки относително либералната наредба за регулиране на средствата за работна заплата на правителството, въз основа на която фондът за работна заплата се формираше на база реалното изменение на инфлационното равнище, таваните на средствата за трудови възнаграждения не се достигаха поради задълбочаващата се вече четвърта година икономическа криза в държавния и кооперативния сектор.

През 1993 г. в повечето отрасли бе отчетен спад в реалния размер на средната работна заплата. Изключенията бяха в полиграфическата промишленост (+5.4%) и финанси, кредит и застраховка (+11.8%). Високата диференциация по отношение размера на средната работна заплата се запази и през изтеклата година. Отраслите, които получават субсидии от държавния бюджет, продължават да водят по отношение размера на заплащането. Работещите в отрасъл „Производство на електро- и топлоенергия“ получават с

⁷ По предварителни данни, включително жените в отпуск по майчинство.

⁸ Изчислена чрез осредняване на месечните индекси на потребителските цени при постоянна база.

84.6% по-висока заплата от средната в страната, подобно е положението в каменновъглената промишленост – 83.5%, черната металургия (вкл. рудодобива) – 68.1%, цветната металургия (вкл. рудодобива) – 54.9%. В другия край на скалата са отраслите, които разчитат само на себе си, и стопанската конюнктура не е много благосклонна към тях – шивашката промишленост със средна заплата 42.9% по-ниска от средната, кожарската, кожухарската и обувната промишленост – 31.3%, селското и горското стопанство – 30.6%, други отрасли на промишлеността – 51.2%. По-ниско от средното е заплащането на заетите от бюджетната сфера. Изключение прави отрасъл „Управление“ – с 19.5% по-високи заплати от средната. Традиционно високо е заплащането в отрасъл „Финанси, кредит и застраховка“ – двойно по-високо от средната заплата.

Пенсии

Социалното осигуряване през 1993 г. изплати 32.7 млрд. лв. за пенсии. През годината броят на пенсионерите се стабилизира около 2440 хил. души. Съотношението между работещите в обществен и частния сектор и пенсионерите продължи слабо да се влошава – от 1.28 през 1992 г. на 1.24 през 1993 г. Средната месечна пенсия нарасна спрямо 1992 г. с 62.5% и достигна 1089 лв., но за същия период тя загуби нови 5.9% от покупателната си сила, което добавено към намалението от предходните две години прави повече от 50% спад на реалния ѝ размер. Държавният бюджет все по-трудно осигурява индексирание на и без това ниските пенсии, а в същото време продължава да се бави приемането на закон за пенсионното осигуряване. Обособените, независими от държавния бюджет алтернативни пенсионни фондове биха поставили на качествено нова основа въпроса за осигуряването на издръжката на хората от третата възраст.

Влошаването на реалните размери на всички основни видове доходи на населението води до относително и абсолютно обедняване на значителна част от българското население. При минимално необходими средства за живот (екзистенц-минимум) през 1993 г. в размер 17 480 лв. гражданите на страната с годишни доходи под или на тази граница са около 45%.

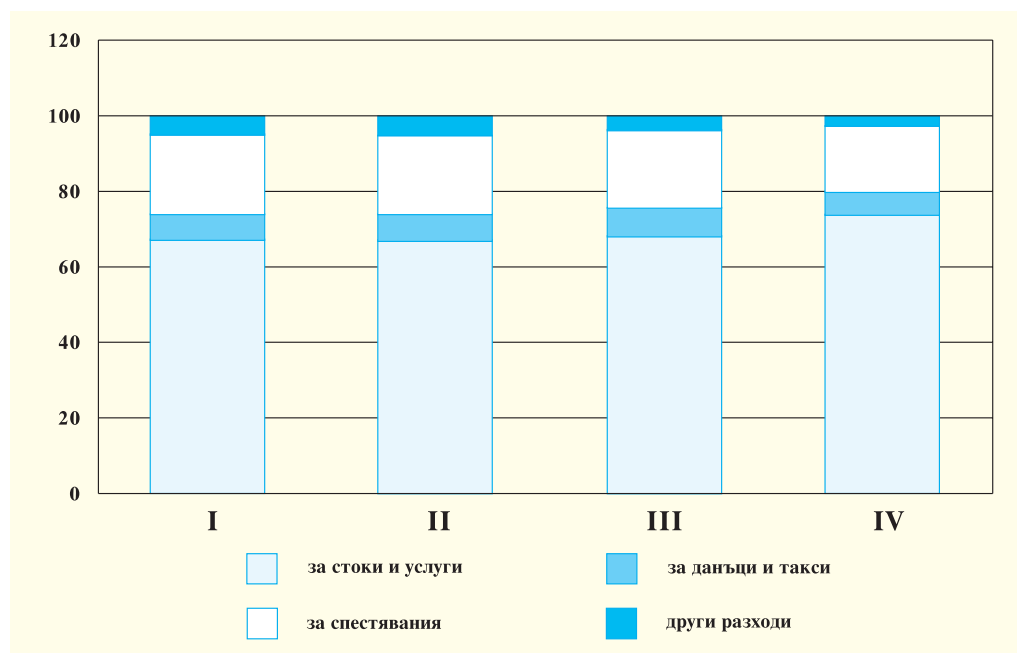
Разходи

Основните парични разходи на населението през 1993 г. са за покупка на стоки и заплащане на услуги. Спрямо предходната година те са нараснали с 63.8%, а относителният им дял в общите парични разходи се е увеличил от 62.8% през 1992 г. на 69.4% през 1993 г. Значително по-бавно са нараснали разходите за данъци и такси – с 21%, и спестяванията – с 20.9%⁹. Относителните им дялове са се свили съответно от 8.1% и 24.3% през 1992 г. на 6.8% и 19.8% през 1993 г. Намалението в прираста на спестяванията ясно показва, че в условията на икономическа криза населението не може да си позволи да спестява при нуждата от задоволяване на насъщни потребности. Силно са увеличени разходите само за услуги – със 76%. През 1993 г. хората се изправиха пред необходимостта да плащат за досега безплатни услуги в областта на образованието и здравеопазването, а невъзможността да закупуват нови стоки за дълготрайна употреба прави техния ремонт неизбежен.

⁹ Тези данни също будят съмнение, особено като се има предвид прирастът на спестяванията, съдържащи се в банковата статистика.

СТРУКТУРА НА ПАРИЧНИТЕ РАЗХОДИ НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ТРИМЕСЕЧИЯ НА 1993 г.

(%)

Източник: НСИ, БНБ.

СТРУКТУРА НА ОБЩИТЕ РАЗХОДИ НА ДОМАКИНСТВОТА

(%)

Показатели	1992	1993
Общ разход	100	100
Хранителни продукти	46.9	42.9
Спиртни напитки	3.0	2.1
Тютюневи изделия	1.7	2.2
Жилища	3.2	4.2
Жилищно обзавеждане	4.3	4.7
Облекло, обувки и галантерия	7.6	8.1
Лична хигиена и здравеопазване	1.8	2.5
Образование и свободно време	3.2	3.5
Транспорт и съобщения	7.0	7.9
Други разходи	21.3	21.9

Източник: НСИ.

**Потреб-
ление**

През 1993 г. наблюдението върху домакинските бюджети на населението от НСИ затвърди тенденциите от последните две години в изменението на структурата на общите разходи за потребление на населението. Съществено намалява спрямо предходната година относителният дял на разходите за храна (с 4 пункта) и въпреки това равнището му е традиционно високо за нашата страна – 42.9%. Намаляват както относително, така и абсолютно разходите за спиртни напитки – 2.1% от общите разходи. В същото време у нас започва да се утвърждава новият модел на потребление, в който разходите за транспорт, съобщителни услуги и жилище ще имат все по-съществен дял. През 1993 г. изразходваните средства за покупка и поддръжка на жилище са нараснали с 86.2%, или със 7.7% в реално изражение. С близо един пункт нараства и относителният дял на разходите за транспорт и съобщения. Този вид услуги заема важно място в бита на населението и в повечето случаи то не може да се откаже от тях. Цените им обаче, въпреки че се контролират в основната си част от държавата, показаха значителна динамика през годината. При телефонните услуги например те нараснаха 2.3 пъти.

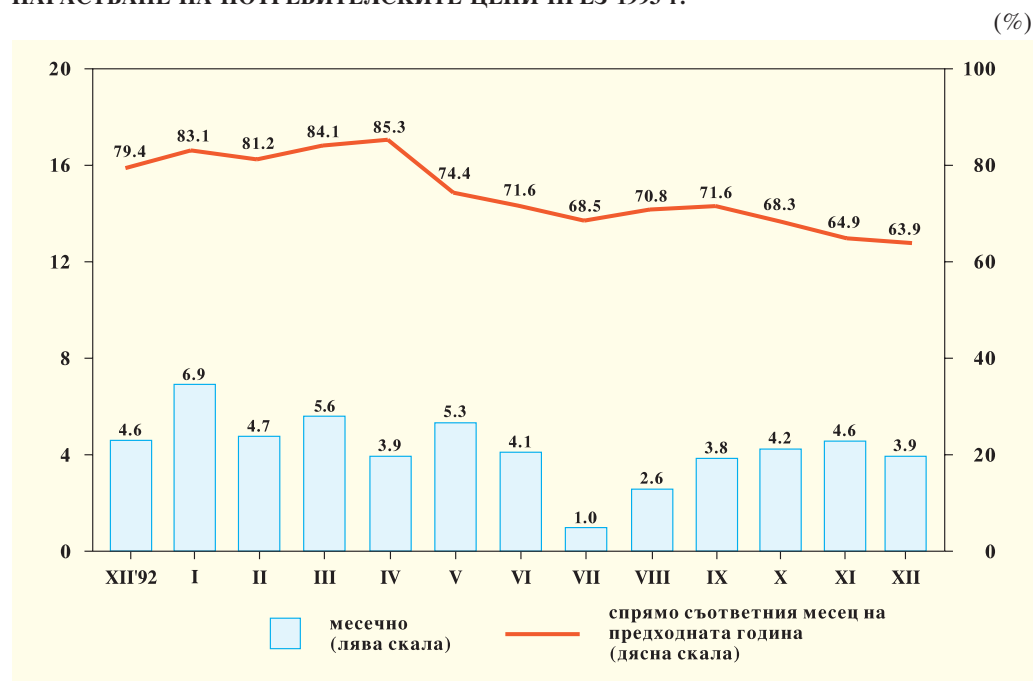
4. Цени

През 1993 г. продължи политиката на поетапна либерализация на цените и постепенното им превръщане в сигнали за насочване процесите на реструктуриране на икономиката. През 1993 г. около 90% от БВП вече се формират по пазарни цени, което обаче все още не дава основание да се твърди, че икономиката се е приспособила към вътрешните и външните шокове. Това се потвърждава и от данните за бавното протичане на структурните промени в производството и заетостта.

Потребителски цени¹⁰

През декември 1993 г. цената на потребителската кошница на НСИ, която се възприе за единствен официален измерител на инфлационните процеси в страната, бе с 63.9% по-висока в сравнение със същия месец на предходната година. Това нарастване е с 15.5 пункта по-малко, отколкото за съответния период на 1992 г. През 1993 г. индексът на потребителските цени се увеличи средногодишно със 72.8%, но остана с 18.5 пункта по-нисък, отколкото през 1992 г.

НАРАСТВАНЕ НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ ЦЕНИ ПРЕЗ 1993 г.

Източник: НСИ, БНБ.

Средномесечният темп на нарастване на потребителските цени и през 1993 г. остава висок – 4.2%, като през половината от месеците темповете са по-високи от средния. Месечните колебания на потребителските цени през 1993 г. са между 1% и 6.9% и са значително по-слаби, отколкото през 1992 г. (между 1.2% и 11.9%). Това показва, че без да има ясно изразени ценови шокове, през 1993 г. продължава постоянният инфлационен натиск върху икономиката.

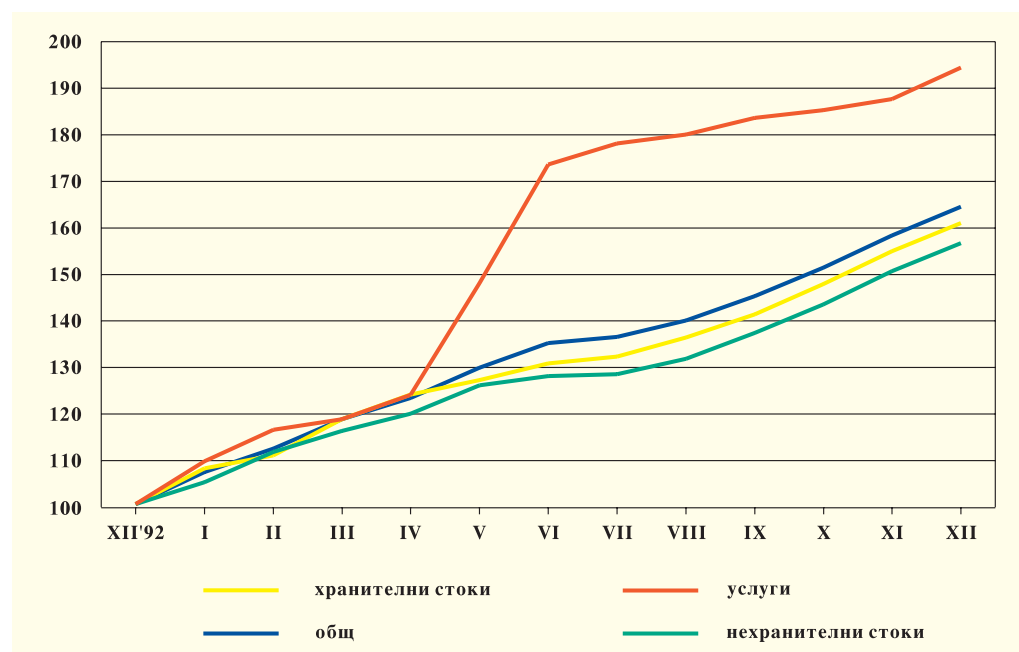
¹⁰ От началото на 1993 г. НСИ промени методиката за изчисляване на индекси на потребителски цени с цел преодоляване на несъвършенствата ѝ. НСИ не направи оценки за динамиката на потребителските цени за предходни периоди по новата методика. Това затруднява сравненията и предизвиква нееднозначни интерпретации. От 1993 г. НСИ не публикува и информация за динамиката на цените на дребно.

През 1993 г. месечните колебания в потребителските цени (а оттук и годишната инфлация) бяха намалени чрез отлагане или неприемане в пълна степен на предварително набелязани мерки в етапите на ценова либерализация за някои стоки с универсално приложение в икономиката (горива, електро- и топлоенергия) и на някои услуги, при които държавата има монополно положение (съобщителни и някои видове транспортни услуги). С това се създадоха предпоставки за увеличаване на инфлационните очаквания през 1994 г.

В рамките на общия индекс на потребителските цени най-силна динамика показва индексът на цените на услугите. През декември 1993 г. те са с 93.7% по-високи спрямо равнището им от декември 1992 г. За същия период цените на хранителните стоки са се увеличили с 60.4%, а на нехранителните – с 55.9%. Най-сериозно влияние за увеличаването на общия индекс на потребителските цени и през 1993 г. продължава да оказва индексът на цените на хранителните стоки поради големия им относителен дял в структурата на потребителската кошница – 49.8%. Въпреки че индексът на хранителните стоки остава най-близо до общия индекс на потребителските цени, и през 1993 г. той (за разлика от 1992 г.) не го надхвърля.

През 1993 г. разсейването на груповите индекси около общия индекс на потребителските цени е по-голямо от наблюдаваното през 1992 г. Значителните колебания при цените на услугите са показателни за постепенното отслабване на политиката на ценови контрол в тази сфера, както и за все още ниското равнище на конкуренция. За динамиката на цените на нехранителните стоки и услугите значително допринесоха и промените в митническия режим и режима на внос през второто полугодие, както и разхлабването в политиката на доходите. Това пък от своя страна допринесе за промяна в структурата на относителните цени на потребителските стоки.

ИНДЕКСИ НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ ЦЕНИ ПРЕЗ 1993 г.
(декември 1992 г. = 100)

Източник: НСИ, БНБ.

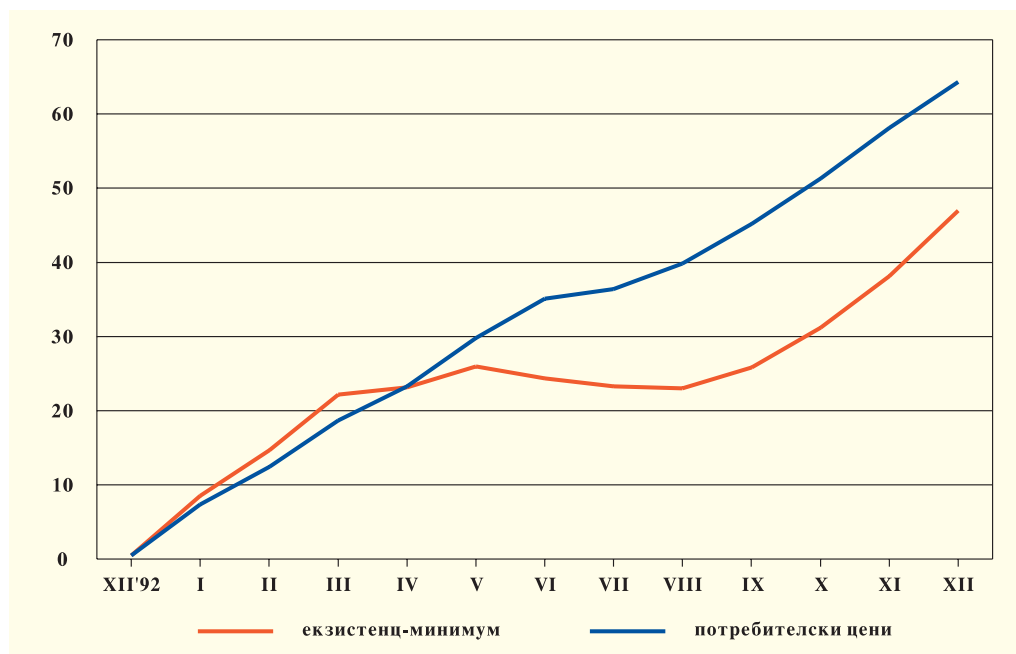
Цена на издръжката на живота

Анализът на динамиката на издръжката на живота през 1993 г., разработван на база индекс на цените при нормативно зададени тегла (екзистенц-минимум), показва поскъпване на цената на живота на най-нискодоходните групи с 46.5%. Разликата от над 17 пункта в сравнение с индекса на потребителските цени се дължи на специфичното съдържание на потребителската кошница. В нея са включени само основни видове стоки и услуги, които фор-

мират достатъчното потребление на най-нискодоходните групи от населението. Цените на тези стоки и услуги са сравнително по-слабо динамични, а високият относителен дял на плодовете и зеленчуците дори намалява издръжката на живота през летните месеци с 2.3%.

ДИНАМИКА НА ЕКЗИСТЕНЦ-МИНИМУМА ПРЕЗ 1993 г.

(%)

Източник: НСИ, БНБ.

Цени на производител¹¹

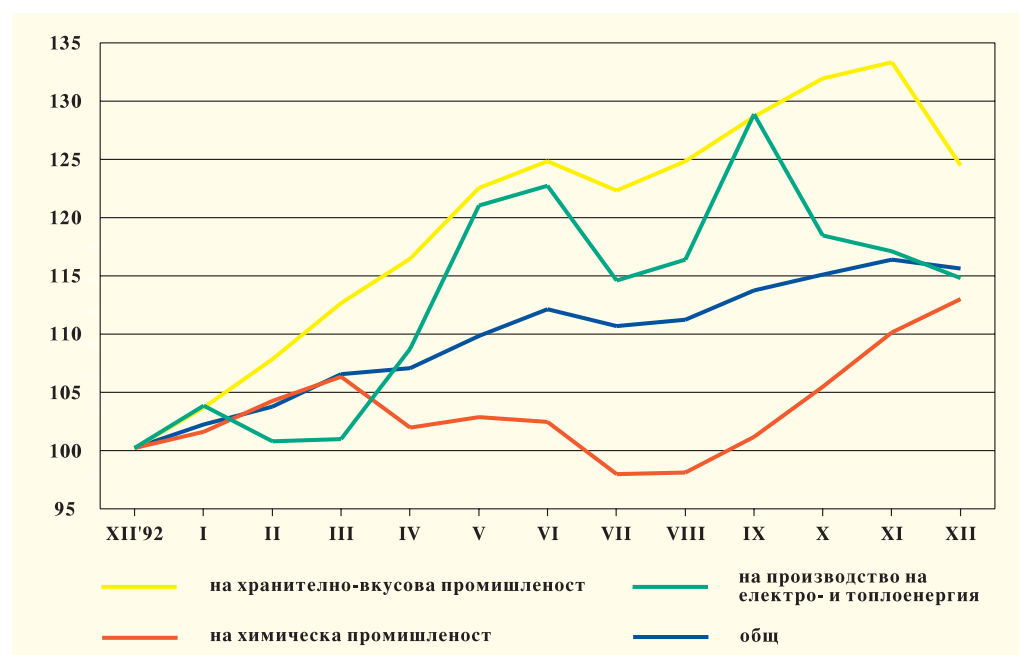
И през изтеклата 1993 г. цените на производител на стокова промишлена продукция растат със значително по-бавен темп от потребителските цени на стоките¹². Средногодишното нарастване на цените на производител на промишлена продукция е 26.9%. Главна причина за значителното разминаване между цените на производител на стокова промишлена продукция и потребителските цени и най-вече за бавните темпове на тяхното сближаване е отлагането на структурната част на реформите.

Политиката по отношение на цените през 1993 г., чрез която тежестта от увеличението на държавно регулираните цени (главно на горивата и енергията) се разпределя между производителите и потребителите, също затрудни насочването на средствата към отраслите с по-висока производителност. Това се изрази в намаляване на разсейването между индексите за отделните отрасли и общия индекс на цените на производител на промишлена продукция в сравнение с 1992 г.

¹¹ И през 1993 г. НСИ не разработи индекси на цените на производител, а продължава да публикува само индекси на цените на производител на стокова промишлена продукция. Не бяха направени промени във възприетата методика за разработване на индексите на цените на производител на стокова промишлена продукция.

¹² Сравнението между индексите на потребителски цени на стоките и индексите на цените на производител на стокова промишлена продукция е по-коректно, отколкото сравнението на общите индекси, защото в извадката, на базата на която се извършва изчисляването на индексите на цените на производител на стокова промишлена продукция, не се включват услуги.

ИНДЕКСИ НА ЦЕНИТЕ НА ПРОИЗВОДИТЕЛИ НА СТОКОВА ПРОМИШЛЕНА ПРОДУКЦИЯ ПРЕЗ 1993 г.

Източник: НСИ, БНБ.

5. Външна търговия

И през 1993 г. Европа, и особено Балканите, останаха региони с търговско-икономическо и геополитическо напрежение. В създалата се трудна икономическа и политическа обстановка на Балканския полуостров и при неблагоприятната глобална стопанска конюнктура българската икономика, която е енергийно и суровинно зависима и традиционно отворена към световните пазари, се оказа сред най-ощетените икономики на държавите от бившия СИВ. Сериозни са загубите от ембаргото върху търговията със СР Югославия. То не само лиши България от един важен търговски партньор, но и практически затвори най-прекия (и най-евтин) за българските износители сухоземен път към Европа. Отрицателно бе влиянието на нарастващите поради продължителната рецесия протекционистични бариери и загубата на конкурентни позиции вследствие по-благоклонното отношение към централноевропейските ни конкуренти от бившия СИВ на някои западноевропейски пазари. В тази кризисна ситуация българската икономика и през 1993 г. трябваше да разчита изключително на своя собствен производствен и експортен потенциал и на мобилизацията му за възвръщането на традиционни и излизането на нови пазари.

Динамика на износа и вноса

По предварителни данни на митническата статистика външнотърговският стокообмен на България по текущи цени през 1993 г. възлиза на 218.3 млрд. лв. В сравнение с 1992 г. той е нараснал с близо 23 млрд. лв., или с 11.5%. Износът по текущи цени е 99 млрд. лв. (при 91.5 млрд. лв. през 1992 г.), а вносът – 119.3 млрд. лв. (при 104.2 млрд. лв. през 1992 г.). Стойностният обем на износа по текущи цени през 1993 г. превишава регистрирания през 1992 г. със 7.5 млрд. лв., или 8.2%, а на вноса – с над 15 млрд. лв., или 14.4%. През 1993 г. външнотърговският дефицит възлиза на 20.3 млрд. лв. (през 1992 г. търговският баланс приключи с дефицит от 12.7 млрд. лв.).

Задълбочаването на дефицитността на външнотърговския баланс през 1993 г. е негативна тенденция, която се обуславя от сериозното забавяне на

преструктурирането на българската икономика и неблагоприятното въздействие на външната икономическа среда. Преодоляване на хроническите след средата на 80-те години външнотърговски дефицити е възможно само чрез укрепване и усъвършенстване на експортния и производствения потенциал на националното стопанство. Без преосмисляне на приоритетите за производство и износ от гледна точка на сравнителните предимства на страната и модернизирание на производствено-търговската верига, което значително да повиши качеството на предлаганата експортна продукция, България трудно може да извоюва по-голям дял на пазарите на развитите страни, най-вече в Западна Европа, дори и при по-благоприятна конюнктура в бъдеще.

След като през 1992 г. стокообменът (по стойностен обем) беше равен на БВП, а през 1990 г. бе по-малко от половината от БВП, делът му през 1993 г. се върна към типичните си за България относително високи равнища от около 75 – 80% от брутния вътрешен продукт. Отвореният характер на българската икономика я прави силно зависима от конюнктурата на международните пазари, което обяснява в известна степен сериозните външноикономически трудности, изпитани от страната през 1993 г. За разлика обаче от 1991 г., когато делът на износа превишаваше дела на вноса с почти 10 пункта, през 1992 г. и 1993 г. ситуацията е противоположна. Този показател още веднъж подчертава слабостта на българските износители през изтеклата година и свидетелства за необходимостта от приемането на решителни икономически мерки за стимулиране на износа.

Влошаване на тенденциите през 1993 г. бе отбелязано и по отношение на динамиката на стокообмена по тримесечия. Докато през 1991 г. (по данни на митническата статистика) търговски дефицит, при това незначителен, е регистриран само през първото тримесечие, когато по сезонни причини вносът е традиционно висок, а през 1992 г. дефицити в търговския баланс е имало през първото и второто тримесечие, през 1993 г. нито едно от тримесечията не е приключило с положително търговско салдо.

ВЪНШНА ТЪРГОВИЯ (БВП=100)

(%)

Показатели	1989	1990	1991	1992	1993
Износ	34.5	23.3	43.8	46.9	34.6
Внос	32.3	22.7	34.4	53.5	41.7
Стокообмен	66.9	46.0	78.2	100.4	76.3

Източник: НСИ, БНБ.

Стокова структура на износа и вноса¹³

При износа през 1993 г. се наблюдава немного променена, но по-балансирана стокова структура в сравнение с тази от 1992 г., което може да се приеме и като относително нейно стабилизиране. За сметка на намаляването на дяловете на 2 групи стоки (на продуктите от животински и растителен произход, храните, напитките и тютюните от 26.7% на 21% и на машините, транспортните средства, апаратите и инструментите от 18.7% на 15.2%) са нараснали в различна степен дяловете на останалите 5 стокови групи.

Въпреки понижението най-голям остава делът в общия износ на продуктите от животински и растителен произход, храните, напитките и тютюните. Втори по значение през 1993 г. е бил износът на неблагоприятни метали и изделия от тях, а трети – износът на химически продукти, пластмаси и каучук. След като достигна до малко над 60% от общия износ през 1987 г. и 1988 г.,

¹³ Както през първата половина на 1993 г., и в настоящия отчет за целите на анализа на структурата на външната търговия на България по стокови групи се използва класификацията на Министерството на търговията, представяща 21 раздела на хармонизираната система в 7 уедрени групи стоки.

делът на машините, транспортните средства, апаратите и инструментите вече шеста поредна година бележи спад, вследствие на което е изгубил поддържаната в условията на търговията при съществуването на СИБ роля на приоритетен и структуроопределящ отрасъл на българския износ.

ДИНАМИКА НА ИЗНОСА И ВНОСА ПО ТРИМЕСЕЧИЯ (митнически данни)

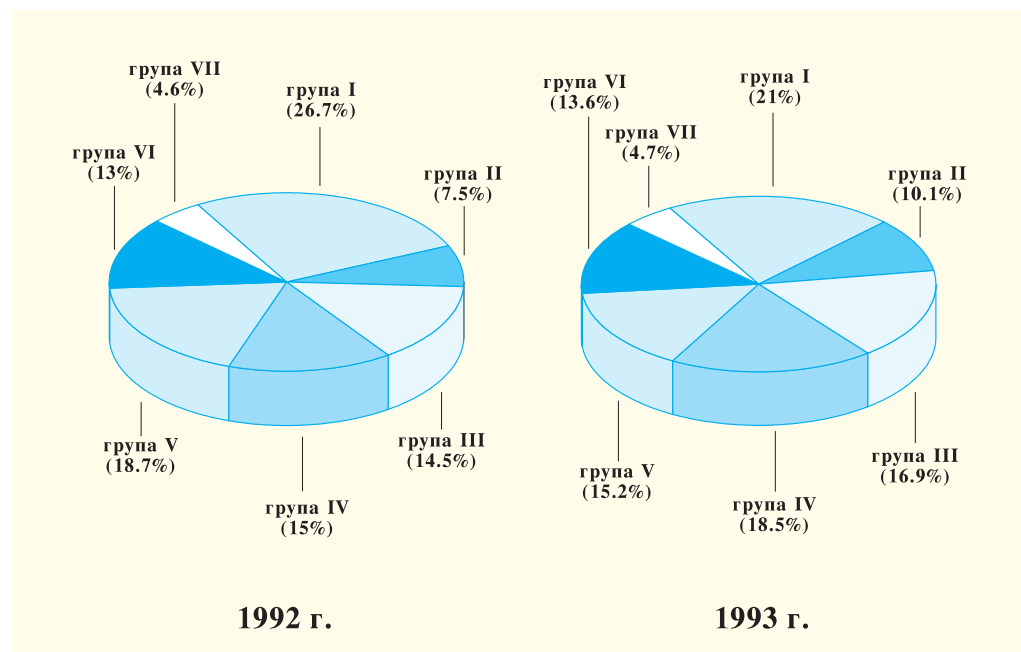
(млн. лв. по текущи цени)

Показатели	Тримесечия			
	I	II	III	IV
1991 г.				
Търговски баланс	-705.3	3236.0	6774.7	2930.5
Износ	5271.5	15970.0	16077.9	20048.9
Внос*	5976.8	12734.0	9303.2	17118.4
1992 г.				
Търговски баланс	-5610.4	-842.2	5454.2	-11749.9
Износ	16896.9	22098.9	25496.4	27040.7
Внос*	22507.3	22941.1	20042.2	38790.6
1993 г.				
Търговски баланс	-5178.5	-5415.9	-667.7	-8982.9
Износ	14847.7	18989.0	30631.1	34575.3
Внос*	20026.2	24404.9	31298.8	43558.2

* Вносът е отчетен по цени FOB през 1991 г. и по цени CIF през 1992 г. и 1993 г.

Източник: НСИ, БНБ.

СТОКОВА СТРУКТУРА НА ИЗНОСА

I – продукти от животински и растителен произход, храни, напитки, тютюни

II – минерални продукти, горива

III – химически продукти, пластмаси, каучук

IV – благородни метали и изделия от тях

V – машини, транспортни средства, апарати, инструменти

VI – текстилни, кожарски материали, дрехи, обувки, мебели и други промишлени потребителски стоки

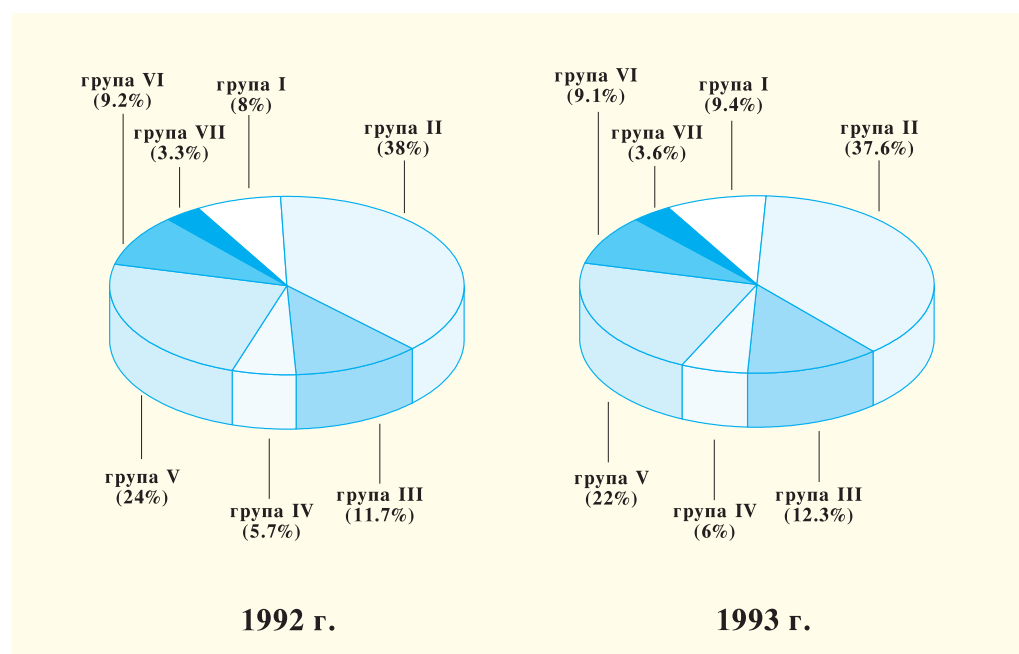
VII – изделия от дърво, хартия, керамика, стъкло

Източник: Министерство на търговията (МТ), БНБ.

При вноса стабилизирането на структурата по групи стоки е по-ясно изразено, отколкото при износа. През 1992 г. и 1993 г. най-съществената структурна промяна е понижено наполовина в сравнение с края на 80-те години значение на вноса на машини, транспортни средства, апарати и инструменти. За сметка на този спад са нараснали дяловете (спрямо края на 80-те години) на повечето от останалите стокови групи – най-много (двойно) на химическите продукти, пластмасите и каучука.

Водещ в структурата на общия внос остава дялът на минералните продукти и горивата, който както през 1992 г., така и през 1993 г. е малко под 40%. Втори по размер е дялът на машините, транспортните средства, апаратите и инструментите, макар и претърпял най-значителното намаление (2 пункта спрямо 1992 г.) в сравнение с дяловете на останалите стокови групи. На химическите продукти, пластмасите и каучука и при вноса се пада третото място според големината на относителния дял в общия внос. С дялове от малко под 10% по-нататък се нареждат групите на продуктите от животински и растителен произход, храните, напитките и тютюните и на текстилните и кожарските материали, дрехите, обувките, мебелите и другите промишлени потребителски стоки.

СТОКОВА СТРУКТУРА НА ВНОСА

I – продукти от животински и растителен произход, храни, напитки, тютюни
 II – минерални продукти, горива
 III – химически продукти, пластмаси, каучук
 IV – благородни метали и изделия от тях
 V – машини, транспортни средства, апарати, инструменти
 VI – текстилни, кожарски материали, дрехи, обувки, мебели и други промишлени потребителски стоки
 VII – изделия от дърво, хартия, керамика, стъкло
 Източник: МТ, БНБ.

Географска структура на износа и вноса

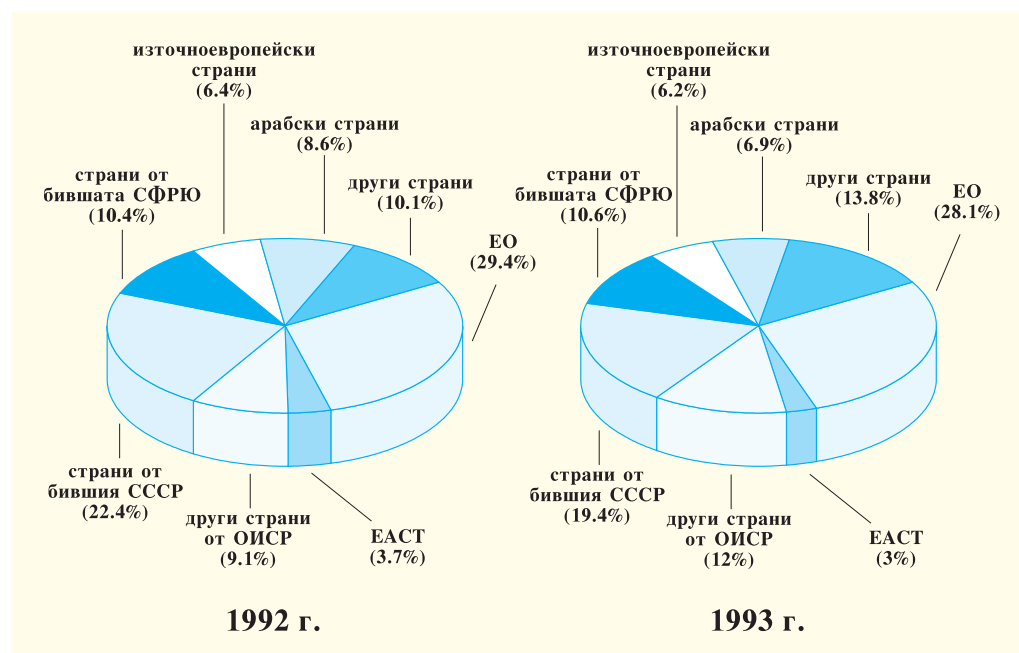
По-слабо изразена стабилизация, отколкото при стоковата, се наблюдава в географската структура на външнотърговския стокообмен на България. На фона на относително постоянните дялове на различните региони в най-агрегиран мащаб по-сериозно нарастване бележат (особено в българския износ) само дяловете на страните в групата „Други“¹⁴ и на страните от ОИСР, нечленуващи в ЕО и ЕАСТ. Логично обяснение на процесите от подобно естество

¹⁴ С най-големи дялове в тази група при износа са Китай (2.9% от общия износ на България през 1993 г.) и Тайланд (1.1%), а при вноса – Иран (3.5% от българския внос през 1993 г.).

во може да се открие, от една страна, в продължаващата структурна криза и незавършените реформи в бившите социалистически държави, и от друга – в продължаващата циклична рецесия и произтичащите от нея протекционистични настроения в основните ни партньори от Западна Европа.

При износа приблизително равностойните дялове на Източна Европа и ОИСР, установени през 1992 г., вече са нарушени. Източноевропейските държави са загубили 3 пункта от своя дял в общия износ в сравнение с 1992 г., докато страните от ОИСР (по-точно неевропейските представители на организацията) са прибавили нови 3 пункта към него. В рамките на ОИСР дяловете на ЕАСТ и ЕО слабо са спаднали, а останалите страни от организацията имат вече по-сериозно значение за българския износ. Увеличение от почти 4 пункта отбелязва и делът на страните в групата „Други“, докато този на арабските държави се характеризира с известно понижение.

ГЕОГРАФСКА СТРУКТУРА НА ИЗНОСА

Източник: НСИ, БНБ.

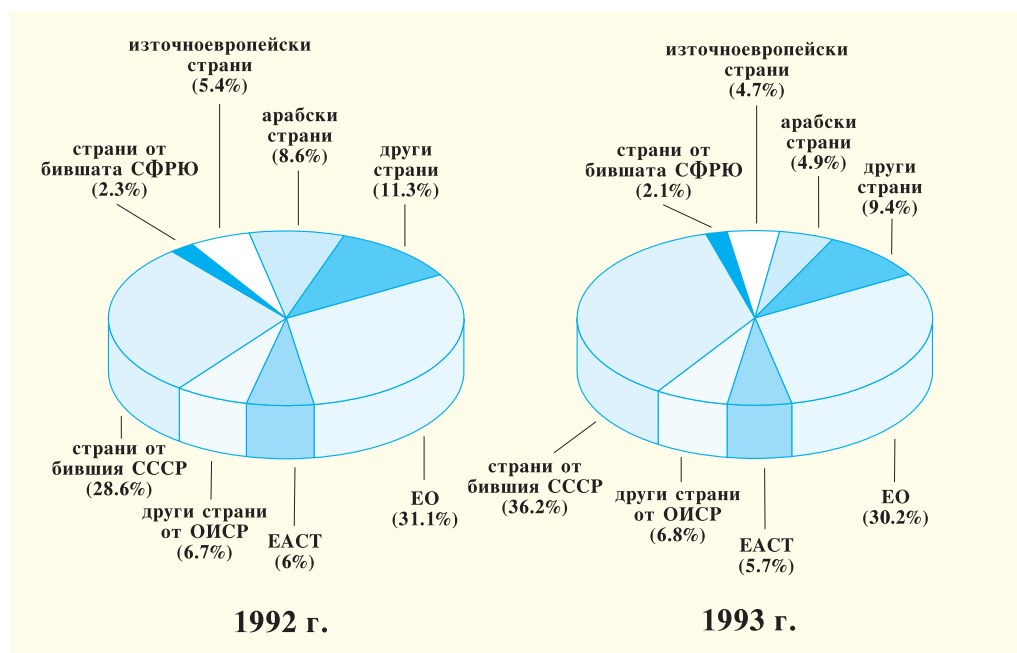
В сравнение с типичната за края на 80-те години географска структура на износа през 1993 г. се забелязват някои съществени изменения. Делът на европейските страни от бившия СИВ се е понижил повече от три пъти. В същото време делът на ЕО е нараснал повече от пет пъти, на неевропейските страни от ОИСР – повече от десет пъти, на ЕАСТ – два пъти. Държавите, които не са бивши членки на СИВ или на ОИСР, също са увеличили дела си близо два пъти, като увеличението (макар и приблизително равностойно разпределено) е по-силно изразено при неарабските страни.

При вноса – поради сериозното нарастване дела на ОНД и Украйна – партньорите от бившия СИВ са възвърнали част от намалялото си през последните години значение за икономиката на България и през 1993 г. разделят (с дялове от около 43%) челната позиция в българския внос с държавите от ОИСР. Делът им в общия внос през 1993 г. е с 5 пункта по-висок в сравнение с 1992 г. С повече от 1 пункт в същото време е спаднал делът на страните от ОИСР поради слабо понижените дялове на ЕО и ЕАСТ. Спад от близо 4 пункта са регистрирали и арабските държави.

В сравнение с географската структура на българския внос, характерна за края на 80-те години, през 1993 г. почти наполовина е спаднал делът на европейските ни партньори от бившия СИВ, делът на ЕО се е утроил, а на ЕАСТ – удвоил. Делът на неевропейските членки на ОИСР е нараснал пове-

че от два пъти, а на арабските държави в българския внос и през 1993 г. е на обичайното си за края на 80-те години равнище от около 5%.

ГЕОГРАФСКА СТРУКТУРА НА ВНОСА

Източник: НСИ, БНБ.

6. Платежен баланс

Поради методически различия¹⁵ сравнение и анализ на съответните позиции в платежния баланс на България през 1991 г., 1992 г. и 1993 г. може да се прави само с известна условност и предпазливост. Освен това в регистрираните стойности са възможни грешки и пропуски при отчитане на плащанията по външноикономическите операции със стоки, услуги и финансови активи, произтичащи от продължаващите сериозни преобразования в банковата система и в икономиката като цяло. Въпреки отбелязаните проблеми общите тенденции в динамиката на главните позиции на платежния баланс на страната ясно се открояват.

Налице е значително влошаване на платежния баланс, най-вече поради бързо растящия дефицит по текущата сметка, който не може да бъде финансиран чрез нетните потоци по капиталовата сметка. Наблюдаваният процес води до чувствителна загуба на резерви и в условията на практически преустановено външно финансиране той не може повече да продължи. Тази теза се потвърждава от засилващото се напрежение на валутния пазар в края на 1993 г. и началото на 1994 г. Страната е изправена пред две крайни алтернативи. Първата е чрез подходяща структурна, външнотърговска и валутна политика да се започне бързо и целенасочено реструктуриране на националното стопанство за създаване на мощен производствено-експортен потенциал, който да бъде конкурентоспособен на международните пазари. Втората е да се ограничи вносът до размера на спадащия износ, което – ако нищо не се промени – скоро ще стане неизбежно, както през 1991 г. В този случай ще се

¹⁵ За 1991 г. и 1992 г. данните за вноса и износа са според банковата, а за 1993 г. – според митническата статистика.

ПЛАТЕЖЕН БАЛАНС

(млн. щ.д.)

Показатели	1991	1992	1993
Текуща сметка	-77.0	451.6	-900.4
Търговски баланс ¹	-32.0	484.5	-695.1
Износ на стоки, FOB	3737.0	5093.0	3635.3
Внос на стоки, FOB ²	3769.0	4608.5	4330.4
Услуги, нето ³	-114.0	-75.8	-242.2
Нетни частни преводи (трансфери)	50.1	39.7	36.9
Официални безвъзмездни преводи (трансфери)	19.0	3.1	0.0
Капиталова сметка	115.0	-31.5	148.4
Преки инвестиции в България, нето	55.9	41.5	55.4
Средно- и дългосрочни получени заеми, нето	-48.1	42.1	-46.3
Предоставени заеми, нето ⁴	294.9	32.5	207.3
Краткосрочен дълг	-187.7	-147.6	-68.0
Грешки и пропуски	26.2	-94.0	263.2
Общ баланс	64.2	326.1	-488.8

¹ Данните за търговския баланс през 1993 г. са въз основа на митническата статистика, включително търговията със специална продукция и погашенията в природен газ по споразумението за газопровода "Ямбург". Банките отчитат износ и внос през 1993 г. съответно 4700.6 млн. щ.д. и 4567.1 млн. щ. д.

² СИФ през 1993 г.

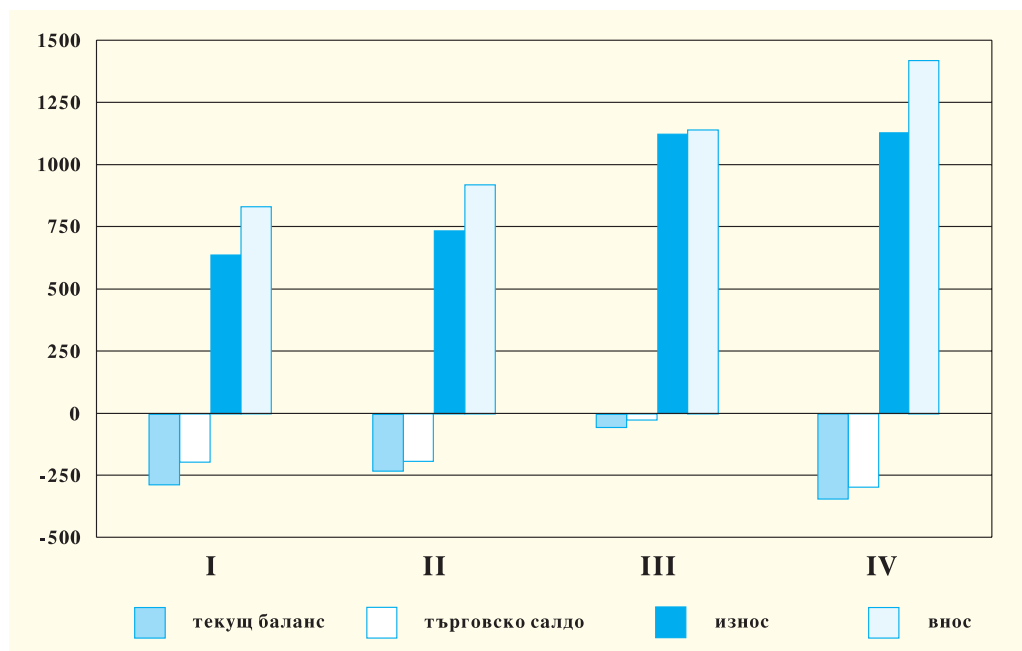
³ Реално платени лихви.

⁴ Включва погашенията в природен газ от бившия СССР по споразумението за газопровода "Ямбург".

Източник: БНБ.

ПЛАТЕЖЕН БАЛАНС ПО ТРИМЕСЕЧИЯ НА 1993 г.

(млн. щ. д.)

Източник: БНБ.

пропусне възможността външното търсене да се използва като двигател за възвращане на националната икономика.

Текуща сметка

След като през 1991 г. бе в приблизително равновесие, а през 1992 г. регистрира положително салдо от почти 0.5 млрд. щ. д. (главно поради стимулирането на износителите от значителното реално обезценяване на лева спрямо 1990 г. и поради преустановеното обслужване на външния дълг), през 1993 г. текущата сметка на платежния баланс приключи с дефицит от над 900 млн. щ.д.

Динамиката по тримесечия, която доведе до този краен резултат, се отличава с постоянно отрицателни салда по текущата сметка, по търговския баланс и по баланса на услугите. Дори през третото тримесечие, когато по сезонни причини износът традиционно регистрира максимум, а вносът – минимум, салдото по текущата сметка, както и през цялата 1993 г. остана отрицателно. Положителните салда по туризма и частните преводи (трансфери), отбелязвани всяко тримесечие през 1993 г., се оказаха твърде недостатъчни, за да компенсират негативните тенденции по останалите позиции на текущата сметка.

И през 1993 г. търговският баланс остава най-силно действащ фактор при формирането на салдото по текущата сметка. Той е отрицателен във всички тримесечия и за цялата 1993 г. възлиза на -695.1 млн. щ.д.¹⁶ За формирането на дефицита в голяма степен допринася същественият номинален спад на износа (с повече от 25%). Вносът също е слабо намалял (с около 6%). Подобно развитие на външната търговия на страната се дължи както на неблагоприятните външни ефекти (засилените санкции срещу СР Югославия и задълбочилата се рецесия в Западна Европа), така и на негативните вътрешни процеси (забавянето на структурната реформа и липсата на ясна и последователна политиката за развитието на производствения и експортния потенциал на българската икономика).

Както през 1991 г. и 1992 г., салдото по услугите остана отрицателно и през 1993 г. Салдата по транспортните операции и лихвените плащания (отрицателни и през четирите тримесечия за разлика от положителното салдо по туризма) определят отрицателното салдо по услугите (салдото по позиция „Други“ е в относително равновесие).

Динамиката на частните преводи (трансфери) остава сравнително постоянна. И през 1993 г. салдата по тримесечия и за цялата година са слабо положителни.

Капиталова сметка

През 1993 г. по капиталовата сметка на платежния баланс не бе отбелязано съществено движение на финансови потоци. Финансовата изолация, в която България продължава да се намира, допълнително утежни макроикономическата ситуация в страната.

Балансът по капиталовите операции през 1993 г. е положителен и възлиза на 148.4 млн. щ.д. В сравнение с предходната година се наблюдава подобряване с почти 180 млн. щ.д., което обаче не може да компенсира огромния дефицит по текущата сметка. Капиталовото салдо е резултат главно на положителното салдо по предоставените от България заеми (нето), включващо погашенията в природен газ, отчетени по споразумението за газопровода „Ямбург“ (161.2 млн. щ.д.), и на нетния приток, макар все още незначителен (55.4 млн. щ.д.), на чуждестранни инвестиции. В обратна посока е действието

¹⁶ Не може да не се отбележи фактът, че съгласно банковата статистика, която отчита получените и извършените по банков път плащания от и към чужбина, търговското салдо за 1993 г. е положително и е в размер на 133.5 млн. щ.д. Динамиката му по тримесечия не съвпада с тази на търговското салдо, регистрирано от митническата статистика. За четирите тримесечия банковите данни показват повече или по-малко уравновесен търговски баланс (съответно -5.7, 60.4, 164.1 и -85.3 млн. щ.д.). Предполагаемите причини за различията не са малко, но трудно могат да се обхванат и измерят статистически. Във връзка с това е трудно да се определи кои данни са по-надеждни.

на отрицателните салда по средносрочните и дългосрочните заеми (нето), получени от България, и по краткосрочния дълг.

Общ баланс

За първи път след началото на реформата в България бе регистриран значително отрицателен общ баланс. В същото време външното финансиране се оказва символично. През годината бяха получени само два неголеми заема – 44.1 млн. щ. д. като четвърти кредитен транш от Второто стенд-бай споразумение с МВФ и 32 млн. щ. д., предоставени от швейцарското правителство по линия на помощта от Групата на 24-те. В тези условия се наложи по-голямата част от отрицателния общ баланс да се финансира за сметка на вътрешни източници. БНБ бе принудена да изразходва част от националните валутни резерви в подкрепа на обезценяващия се лев вследствие превишението на търсенето над предлагането на вътрешния валутен пазар. Освен това валутните средства на търговските банки намаляха в резултат на повишени разходи за внос и по-малък обем постъпления.

III. Фискална политика

В хода на осъществяващата се социално-икономическа реформа в България фискалната политика закономерно се превърна в един от основните фактори, влияещи върху макроикономическото равновесие в страната. Намеренията на избраното в края на 1992 г. правителство бяха за по-силна социална ориентация на извършваната радикална икономическа реформа, което неизбежно оказва натиск върху фискалната политика.

Друг фактор, който се отрази неблагоприятно върху провежданата фискална политика, бе приемането на Закона за бюджета на страната едва в средата на годината. Дотогава бе трудно да се съгласуват паричната политика на БНБ с фискалната политика на правителството поради липсата на пълна определеност в последната. В края на годината с принудителното увеличаване на разходната част на бюджета натискът върху паричната политика отново се усили и неизбежно доведе до отслабване на паричната рестрикция. Липсата на достатъчна координация между фискалната и паричната политика през по-голямата част от 1993 г. се отрази неблагоприятно върху макроикономическата ситуация и в края на годината застраши постигнатата временна финансова стабилност в страната.

1. Консолидиран държавен бюджет

Със Закона за държавния бюджет на Република България за 1993 г. (ЗДБ) се утвърди само част от консолидирания бюджет, включваща републиканския бюджет и трансферите, които той прави за покриване дефицита на останалите бюджети, бюджета на социалното осигуряване и бюджета на съдебната власт. Целият касов дефицит е съсредоточен в републиканския бюджет. В течение на годината обаче поради остатъците по бюджетните сметки дефицитът по консолидирания бюджет се различава от този по републиканския, като двата се изравняват само след годишното приключване на бюджетните сметки.

Към 31 декември 1993 г. приходите по консолидирания държавен бюджет, получени чрез приспадане на вътрешнобюджетните трансфери и средствата за финансиране на бюджетния дефицит, възлизат на 117 696.3 млн. лв., а разходите са 150 233.2 млн. лв. С най-голям относителен дял в неговата приходна и разходна част са приходите и разходите по правителствения бюджет, съответно – 46.9% и 45.3%, и на бюджета на социалното осигуряване съответно – 27.3% и 25.9%. Касовият дефицит на консолидирания държавен бюджет към 31 декември 1993 г. е 32 536.9 млн. лв., или 11.4% от БВП.

2. Бюджетен дефицит

Забавянето на структурната реформа и поддържането на нежизнеспособни стопански структури доведе до верижно натрупване на финансови проблеми – неизпълнение на очакваните приходи и по-голямо нарастване на бюджетния дефицит през годината в сравнение с разчетения със ЗДБ. Това наложи актуализиране на ЗДБ през декември, с което се утвърди касов дефицит по републиканския бюджет в размер на 33 054.4 млн. лв.

Общият размер на приходите, постъпили по републиканския бюджет (РБ) към 31 декември 1993 г., е 55 139.6 млн. лв., или 77.3% от разчетените със Закона за изменение на ЗДБ за 1993 г. В приходната част на бюджета най-малко е изпълнението на данъчните приходи от печалбата на финансовите институции, което е само 14.5% от заложеното в ЗДБ.

Размерът на извършените през годината разходи по РБ е 88 159.9 млн. лв., или 84.4% от разчетените със Закона за изменение на ЗДБ за 1993 г. Най-голям относителен дял в структурата на разходите имат трансферите, с които РБ покрива дефицитите на другите бюджети. Разчетените със Закона за изменение на ЗДБ трансфери представляват 53.4% от всички разходи, а отчетените към 31 декември 1993 г. са 56.6%. Най-малко е изпълнението на направения трансфер за покриване на дефицита в бюджета на социалното осигуряване – само 76%. Причина за това е намаляването на реално преведената от РБ сума с възстановения от ДОО на Министерството на финансите ползван временен заем в размер на 1758.2 млн. лв.

Изпреварващото нарастване на разходите на РБ спрямо приходите му и прилаганият механизъм за индексирание на доходите в бюджетната сфера през 1993 г. ограничиха възможностите на правителството за провеждане на рестриктивна фискална политика. В резултат на това през целия отчетен период по републиканския бюджет съществуваше първичен дефицит, който в края на годината достигна 5217.5 млн. лв., при разчетен в ЗДБ първичен излишък в размер на 5254.4 млн. лв., а в актуализирания ЗДБ – първичен дефицит в размер на 216 млн. лв. В сравнение с отчетения през 1992 г. той се е увеличил повече от 4 пъти.

След отчитане взаимоотношенията на бюджета с вътрешните кредитори към 31 декември 1993 г. се формира вътрешен дефицит в размер на 29 894 млн. лв., или 10.4% от БВП. В сравнение с 1992 г. вътрешният дефицит се е увеличил номинално 3.5 пъти. Основна причина за това е изплащането през 1993 г. на голям размер вътрешни лихви – 24 676.5 млн. лв.

Касовият дефицит по републиканския бюджет към 31 декември 1993 г. достигна 33 020.2 млн. лв., което е 99.9% от приетия със Закона за изменение на Закона за държавния бюджет за 1993 г. и 11.5% от БВП.

3. Финансиране на бюджетния дефицит

Със Закона за държавния бюджет и Закона за изменение на ЗДБ за 1993 г. са утвърдени следните операции по финансирането на бюджетния дефицит: операции с чужбина в размер на -3986.8 млн. лв.; операции с държавни ценни книжа (нето) минимум 21 255.8 млн. лв. и пряко финансиране от финансови институции (нето) до 15 785.4 млн. лв.

Към 31 декември 1993 г. отчетеният нетен резултат от осъществените операции с чужбина е отрицателен (-3665.7 млн. лв., или 91.9% от предвиденото със закона). От тях разчетените плащания за частично възстановяване резерва на БВБ в размер на 2202 млн. лв. и тези за погасяване на пасивни салда в преводни рубли към страните – членки на бившия СИВ, в размер на 903 млн. лв. са изцяло изпълнени. За сравнение – през 1992 г. изпълнението на нетното външно финансиране спрямо ЗДБ е само 54.7%, като тази икономия на разходи за обслужване на външния дълг не доведе до намаляване размера на отчетения касов дефицит.

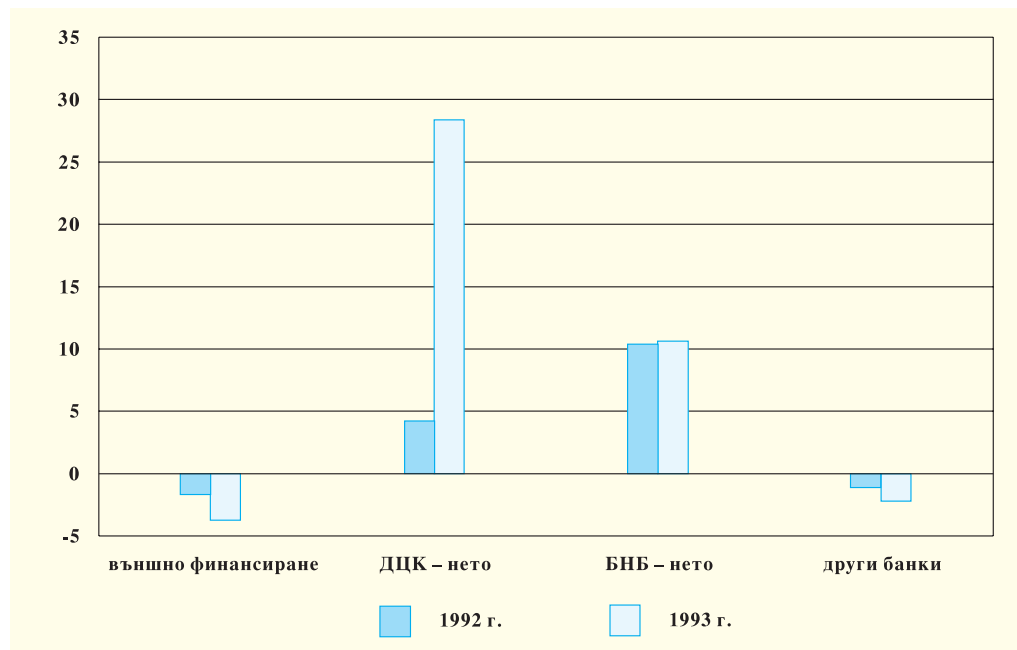
Към 31 декември 1993 г. нетното вътрешно финансиране е в размер на 36 685.9 млн. лв., в т.ч. 28 278.6 млн. лв. от операции с държавни ценни книжа (ДЦК), 8402.2 млн. лв. нетно банково финансиране и 5 млн. лв. възстановени заеми от общинските съвети, ползвани през минали години.

През 1993 г. бяха реализирани 65 емисии на безналични държавни ценни книжа (56 емисии на държавни съкровищни бонове и 9 емисии на държавни съкровищни облигации) със съвкупна номинална стойност 61 106.6 млн. лв.

От тях към 31 декември 1993 г. в обращение са 43 емисии държавни ценни книжа (34 на съкровищни бонове и 9 на съкровищни облигации) със съвкупна номинална стойност 38 321.5 млн. лв. Изпълнението на разчетения със Закона за изменение на ЗДБ минимален размер нетно финансиране с ДЦК е 133%. Приходите от емисия на ДЦК са в размер на 52 744.6 млн. лв., или близо четири пъти повече в сравнение с предходната година. Направените погашения по ДЦК с настъпил през 1993 г. падеж са в размер на 24 465.9 млн. лв., в т.ч. 5144.4 млн. лв. погашения по ДЦК, емитирани през 1992 г. Разходите за погашения по ДЦК с настъпил падеж през 1992 г. бяха в размер на 9499.1 млн. лв.

ФИНАНСИРАНЕ НА БЮДЖЕТНИЯ ДЕФИЦИТ

(млрд. лв.)

Източник: БНБ.

През първите 8 месеца на годината провеждането на аукционите за продажба на съкровищни бонове се извършваше по реда на Наредба № 5 от 1992 г. на Министерството на финансите и БНБ за емитиране, продажба и изкупуване на краткосрочни безналични държавни ценни книжа. Постепенното развитие на пазара на ДЦК, както и нарастващата необходимост от разсрочването на дълга за по-дълъг период от време и от увеличаване на небанковото финансиране на бюджетния дефицит наложи правилата за участие в провежданите аукциони да се допълнят. Във връзка с това от септември 1993 г. продажбата на ДЦК се осъществява по реда на Наредба № 5 от 1993 г. за емитиране на безналични държавни ценни книжа и за реда за придобиването и изплащането им. Новата наредба дава възможност на Министерството на финансите освен краткосрочни ДЦК, продавани с отстъпка от номинала, да емитира и лихвоносни ДЦК – съкровищни бонове и съкровищни облигации.

Съвкупната номинална стойност на предложените за емитиране ДЦК през 1993 г. бе в размер на 73 979.5 млн. лв., в т.ч. съкровищни бонове за 66 479.5 млн. лв. и съкровищни облигации за 7500 млн. лв.

Търсенето на съкровищни бонове значително превишаваше предлаганото за продажба количество от Министерството на финансите, особено през първата половина на годината, като при получени поръчки за участие в аукционите в размер на 76 001 млн. лв. бяха продадени съкровищни бонове за 33 240.5 млн. лв. По-голям интерес от участниците в първичния пазар бе проявен към съкровищните бонове, продавани с отстъпка от номинала, средният коефициент на покритие за които е 1.43. Причина за засиления интерес на

търговските банки към инвестициите в ДЦК през първото полугодие бе липсата на по-доходни алтернативи – реалният сектор продължи да бъде в дълбока депресия, а валутният пазар се запази относително спокоен. През второто полугодие и особено в края на годината с бързото обезценяване на лева интересът на търговските банки към купуване на ДЦК значително спадна.

Независимо от факта, че съгласно действащото фискално законодателство лихвените доходи от облигациите са освободени от данък върху печалбата, интересът на финансовите институции към емисиите на съкровищни облигации през отчетния период бе слаб, тъй като изплащането на лихвите по тях започва през 1994 г. В резултат на това от предложеното за продажба количество финансовите институции закупили съкровищни облигации в размер на 5081 млн. лв.

Повишеното търсене на ДЦК в началото на годината доведе до увеличаване на средните продажни цени, получени на аукционите, спрямо минимално приемливите цени, предложени от Министерството на финансите. В резултат на това една трета от емисиите съкровищни бонове бяха реализирани по средни продажни цени, осигуряващи годишна доходност, по-ниска от основния лихвен процент за съответния период. Намаленият интерес на финансовите институции към инвестиции в ДЦК в края на годината доведе до намаляване на разликата между минимално приемливата и средната продажна цена на съкровищните бонове и до продажбата на съкровищни облигации само по минимално приемливата цена, обявена от Министерството на финансите.

През 1993 г. за по-голямата част от емисиите средната годишна доходност на държавните ценни книжа е по-висока или равна на основния лихвен процент. Това, от една страна, е израз на политиката на Министерството на финансите за развитие на пазара на ДЦК, а от друга – отразява състоянието на търсенето и предлагането на ценни книжа през годината.

През 1993 г. значително се увеличили и сделките с ДЦК на вторичния междубанков пазар. За разлика от 1992 г., когато на вторичния пазар бе реализирана само една сделка със съкровищни бонове в размер на 2 млн. лв., през 1993 г. бяха сключени 807 сделки между финансовите институции за покупко-продажба на държавни ценни книжа в размер на 69 736.4 млн. лв. Основен участник в операциите на вторичния пазар бе БНБ. От общо сключените сделки 725 бяха с участието на БНБ на стойност 63 289.5 млн. лв. В резултат на активизирането на вторичния пазар на ДЦК през втората половина на годината значително намаляха исканията от търговските банки за предоставяне на ломбардни заеми срещу залог на ДЦК.

Изпълнението на прякото банково финансиране (нето) спрямо разчетеното със Закона за изменение на ЗДБ е 53.2%. То включва 10 527.6 млн. лв. нетно финансиране от БНБ и 2125.4 млн. лв. направени разходи за погашения по дълга към ДСК, ДЗИ и други банки.

Съгласно ЗДБ централната банка можеше да предостави на бюджета дългосрочни кредити до 17 910.2 млн. лв., нето. Към 31 декември 1993 г. размерът на предоставените от БНБ на Министерството на финансите дългосрочни заеми за финансиране на бюджетния дефицит възлезе на 12 540 млн. лв. Освен това през отделни периоди на годината за покриване на временен недостиг на бюджета от средства на основание чл. 46 от Закона за БНБ Министерството на финансите е ползвало временни заеми на стойност от 800 млн. лв. до 1800 млн. лв. При настъпване на падежа по предложение на Министерството на финансите част от тях (6500 млн. лв.) бяха преоформени в дългосрочни заеми за финансиране на бюджетния дефицит в рамките на разрешения със ЗДБ размер. В същото време са направени погашения по дългосрочни заеми в размер на 1746 млн. лв., по временни заеми – 1800 млн. лв. и е извършено възстановяване на част от ползвани заеми в размер на 266.4 млн. лв. Така нетното финансиране на бюджетния дефицит от БНБ към 31 декември възлезе на 10 527.6 млн. лв., или 58.8% спрямо разчетеното със закона, а дългът на Министерството на финансите към БНБ достигна 33 446.6 млн. лв. (45.9% повече от този в края на 1992 г.).

По-малкият размер на прекия банков кредит, ползван от Министерството на финансите в сравнение с разрешения със ЗДБ, доведе до икономия в разходите на бюджета за лихви. При разчетени в ЗДБ лихви по заеми от БНБ в размер на 14 335.4 млн. лв. фактическото изпълнение към 31 декември 1993 г. е 13 929.4 млн. лв., или с 406 млн. лв. по-малко, при условие че Министерството на финансите е извършвало редовно плащанията.

Отчетеното съотношение между използваните през 1993 г. източници за финансиране на бюджетния дефицит е 77.1% от операции с ДЦК – нето, към 22.9% пряко финансиране от финансови институции – нето. В Закона за изменение на ЗДБ разчетеното съотношение съответно е минимум 57.4% от операции с ДЦК и до 42.6% пряко финансиране от финансови институции (в ЗДБ за 1992 г. това съотношение беше 50% към 50%, а отчетеното в края на 1992 г. – 31% към 69%). Намаляването на относителния дял на прякото банково финансиране през отчетния период спрямо предвиденото в закона би могло да се оцени като положителна тенденция, ако беше за сметка на увеличаване на небанковото финансиране. На практика основен купувач на държавни ценни книжа бяха финансовите институции, като се запази водещата позиция на ДСК, която почти не отпуска кредити на неправителствения сектор. Небанковото финансиране на бюджетния дефицит от операции с ДЦК е в размер на 4085 млн. лв. (в т.ч. 32.6 млн. лв. от ДЦК, закупени с несъстезателни поръчки от фирми и граждани), или само 14.4% от цялото нетно финансиране с ДЦК. След като доходността по ДЦК стана сравнима с тази по депозитите, слабият интерес на населението към покупки на ДЦК може да се обясни с тяхната недостатъчна ликвидност и традиционните предпочитания към депозитите.

Все пак сделките на вторичния пазар между финансови институции и техни клиенти (фирми и граждани) се активизираха в края на годината. Обект на сделки бяха главно емисии с падеж в началото на 1994 г. (№ 16, 17, 32, 33), осигуряващи данъчни преференции.

Липсата на емисионен календар в началото на 1993 г. и в резултат на това небалансираното финансиране на бюджетния дефицит основно с ценни книжа доведоха до значително увеличаване на задълженията на бюджета през 1994 г. Главната причина е структурата на емитираните държавни ценни книжа, в която преобладават краткосрочните с падеж през 1994 г. Относителният дял на дългосрочните ДЦК, чийто падеж настъпва след 2 и повече години, е едва 8.31% от всички, емитирани към 31 декември 1993 г. Поради това през отделни периоди на годината беше по-приемливо да се използва предвидената със ЗДБ възможност за финансиране на бюджетния дефицит с преки кредити от БНБ, тъй като те са със срок за погасяване 10 години и разходите за обслужването на дълга се разпределят за по-дълъг период от време.

С цел реструктуриране на държавния дълг на 3 декември 1993 г. за първи път бе проведен аукцион за обратно изкупуване на ДЦК. Министерството на финансите предложи да изкупи 9-месечни съкровищни бонове от емисия № 26/1993 г. с падеж 29 март 1994 г. На финансовите институции, участвали в аукциона за обратно изкупуване, бяха предоставени едногодишни лихвоносни съкровищни бонове от емисия № 57/1993 г. в размер на 177.3 млн. лв. с доход, равен на основния лихвен процент плюс 4 пункта.

И през 1993 г. Министерството на финансите остана най-големият кредитополучател от БНБ. Това непосредствено повлия върху осъществяваната от БНБ парична политика. Липсата на предварителни разчети на Министерството на финансите за изменението на дефицита през годината и на график за използване на източниците за финансирането му създаваше трудности на БНБ при разработване на текущата парична политика и координирането ѝ с фискалната политика. От друга страна, това водеше до неефективно управление на бюджетните средства. През отделни периоди Министерството на финансите задържаше относително големи среднодневни наличности по сметките си в БНБ, което предизвиква увеличаване на разходите на бюджета поради разликата между размера на лихвения процент, с който се олихвяват тези

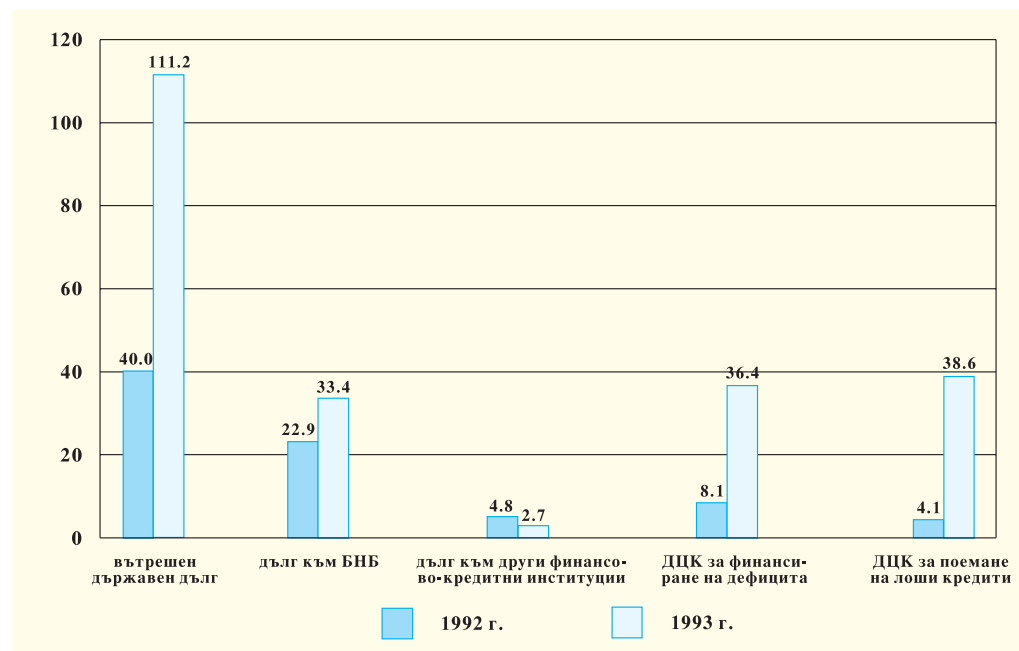
сметки, и плащаните лихви и отстъпки по ползвани кредити и емитирани ДЦК. Наличностите се олихвяват, както текущите сметки съгласно Тарифата за лихвите, таксите и комисионите, които БНБ прилага по операциите си в страната, с годишна лихва в размер на 14%. От друга страна, средният годишен размер на лихвите и отстъпките, които Министерството на финансите изплаща по емитираните ДЦК и ползвани банкови кредити, е в границите на основния лихвен процент на БНБ (плюс/минус до 4 пункта).

4. Вътрешен държавен дълг

В резултат на използвания начин за финансиране на бюджетния дефицит през 1993 г. настъпиха съществени изменения в размера и структурата на вътрешния държавен дълг, който от 39 999.5 млн. лв. в началото на годината достигна 111 161.6 млн. лв. към 31 декември 1993 г., в т.ч. 26 383.2 млн. лв. дълг по държавните дългосрочни облигации, емитирани за замяна на необслужваните кредити (съгласно Закона за уреждане на необслужваните кредити, договорени до 31 декември 1990 г.), и 1888.9 млн. лв. дълг по държавните дългосрочни облигации, емитирани по реда на Постановление № 3 на Министерския съвет от 18 януари 1994 г. В сравнение с този към 31 декември 1992 г. той се е увеличил 277.9%. Прекият дълг към финансово-кредитните институции е нараснал с 8402.3 млн. лв., или 30.3%. Най-голямо е увеличението на дълга по държавните ценни книжа, емитирани за финансиране на бюджетния дефицит – 28 278.2 млн. лв., или 4.5 пъти. В структурно отношение прекият дълг към финансово-кредитните институции е намалял от 69.3% (от общия размер на вътрешния държавен дълг) в началото на годината на 32.5% в края ѝ, докато относителният дял на дълга по ДЦК, емитирани за финансиране на бюджетния дефицит, се е увеличил съответно от 20.4% на 32.7%, а този по ДЦК, емитирани за поемане на лошите кредити – от 10.3% на 34.7%.

СТРУКТУРА НА ВЪТРЕШНИЯ ДЪРЖАВЕН ДЪЛГ

(млрд. лв.)

Източник: БНБ.

Нарастването на вътрешния дълг, както и наличието на значителен по размер външен дълг, за чието обслужване се използват вътрешни ресурси, поставят остро въпросите за прилагането на икономически обоснована методика за рационално използване на източниците за финансиране на бюджетния дефицит и за разработването на нова стратегия за ефективно управление и обслужване на държавния дълг. Успешното решаване на тези въпроси налага непрекъснатата координация между провежданата от Българската народна банка парична политика и фискалната политика на правителството, особено в областта на съвместните прогнози за размера на бюджетния дефицит и формите за неговото финансиране.

IV. Парична политика

През 1993 г. БНБ продължи чрез своята парична политика да се стреми към поддържане на финансовата стабилност в страната. Тя се провеждаше при следните специфични вътрешни и външни макроикономически и финансови условия:

- намаляване скоростта на спада в реалния сектор;
- известно разхлабване в политиката на доходите в резултат на подписаното тристранно споразумение между правителството, работодателите и синдикатите за компенсиране на заплатите в държавния сектор според отчетената, а не според прогнозната инфлация;
- твърде закъсняло приемане на държавния бюджет, предвиждащ значителен дефицит. През 1993 г. поради ниска събираемост на приходите касовият дефицит нарастваше с изпреварващи темпове и в края на годината се наложи той да бъде допълнително увеличен;
- все още тлеещи инфлационни очаквания вследствие на направени корекции в цените на някои енергийни ресурси и на общата политическа несигурност в страната;
- силно съкращаване на външното финансиране поради липсата на споразумение с МВФ след края на първото тримесечие;
- запазване на неблагоприятната външоикономическа и политическа среда, като например наложеното от ООН ембарго върху търговията и преминаването на стоки през СР Югославия, блокирало пътя на българския износ към западните пазари.

В тази обстановка паричната политика на централната банка бе важен фактор за потискане на инфлационните огнища и поддържане на вътрешната и външната стабилност на националната валута. Тя се осъществяваше с разнообразни парични инструменти, с цел да се съдейства за укрепването на финансовата система. Доколкото обаче фискалната политика и политиката на доходите на правителството не бяха достатъчно рестриктивни, паричната политика на БНБ не доведе до съществено снижение на инфлацията, което би се превърнало в предпоставка за по-значително спадане на основния лихвен процент и намаляване на неговото депресиращо въздействие върху реалния сектор.

1. Парично предлагане

Широки пари

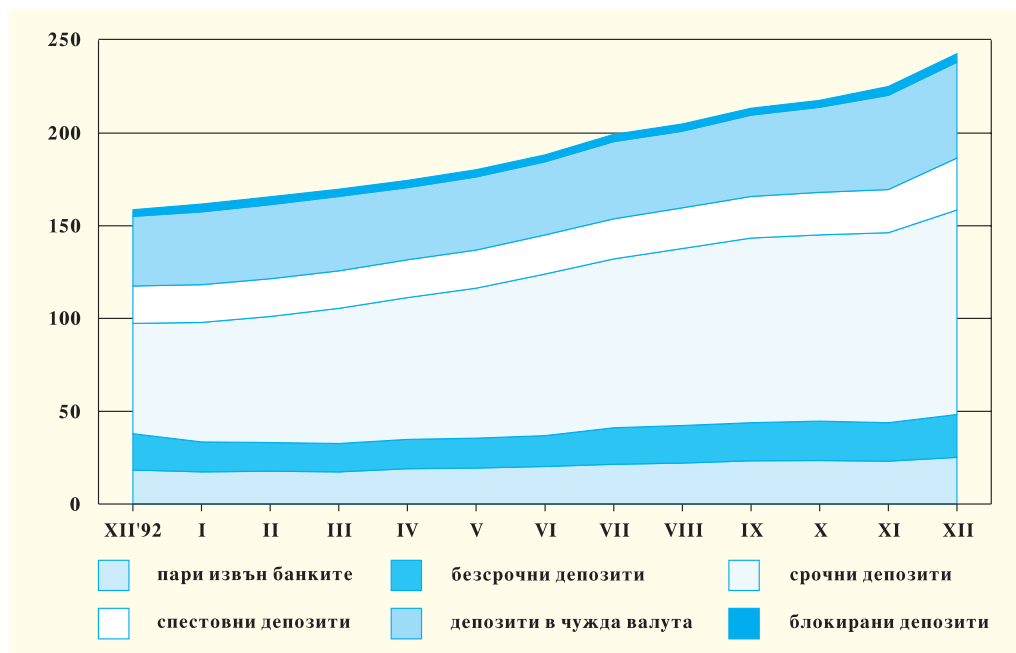
В края на 1993 г. по предварителни данни паричното предлагане (широките пари), включващо парите извън банките и всички видове депозити, достигна 242.8 млрд. лв. Нарастването му е с 84.2 млрд. лв., или 53.1%. Това увеличение е с над 10 пункта под регистрираната инфлация за същия период, което дава основание да се счита, че през 1993 г. БНБ е продължила да осъществява умерено рестриктивна парична политика. В сравнение с 1992 г. степента на паричната рестрикция е видимо намалена (доколкото разликата между нарастването на парите и инфлацията през 1992 г. бе около 30 пункта).

Увеличението на паричното предлагане е с около 10 пункта по-високо от номиналното нарастване на БВП. Тази разлика е по-голяма, отколкото през 1992 г., но тогава реалното съкращаване на БВП бе по-силно. Данните показват известно забавяне скоростта на обращение на парите, което е трудно да

се открие непосредствено в банковия сектор. Посоченото несъответствие може да се разглежда като косвено доказателство за твърдението, че номиналната стойност на БВП за 1993 г. изглежда занижена.

ДИНАМИКА НА ПАРИЧНИТЕ АГРЕГАТИ ПРЕЗ 1993 г.

(млрд. лв.)

Източник: БНБ.

НАРАСТВАНЕ НА ПАРИЧНИТЕ АГРЕГАТИ

Показатели	1992 г.		1993 г.	
	млрд. лв.	XII'91=100%	млрд. лв.	XII'92=100%
Парично предлагане (широки пари)	52.4	49.4	84.2	53.1
Паричен агрегат M1	10.9	40.7	10.3	27.3
Пари извън банките	6.4	54.0	6.9	37.8
Безсрочни депозити	4.5	30.2	3.4	17.5
Квaziпари	41.5	54.8	72.8	62.1
Срочни депозити	33.5	129.7	50.8	85.6
Спестовни депозити	4.3	26.8	7.8	38.7
Депозити в чуждестранна валута	3.7	10.8	14.1	37.6

Източник: БНБ.

По-голямата част от нарастването на паричното предлагане е за сметка на левовия компонент, който се увеличава с 69.5 млрд. лв., или 59.1%. За разлика от 1992 г., когато бе под 10%, през 1993 г. по-значителен е приносът на валутния компонент – над 35%, но той почти изцяло се дължи на изменението на валутния курс. В този смисъл наблюдаваното през 1993 г. слабо ускоряване на увеличаването на парите е в резултат от номиналното обезценяване на националната валута, въпреки опитите на БНБ да го компенсира с по-строга парична рестрикция по отношение на левовия компонент в паричното предлагане.

В течение на годината растежът на паричното предлагане постепенно се увеличава от 7% през първото до 13.7% през последното тримесечие. Причините са както сезонни фактори, така и нарастващият бюджетен дефицит, който налага известно разхлабване на паричната рестрикция, за да не се задуши напълно реалният сектор. Същевременно обаче не е за подценяване и влиянието на покачващия се валутен курс, тъй като нарастването на левовия

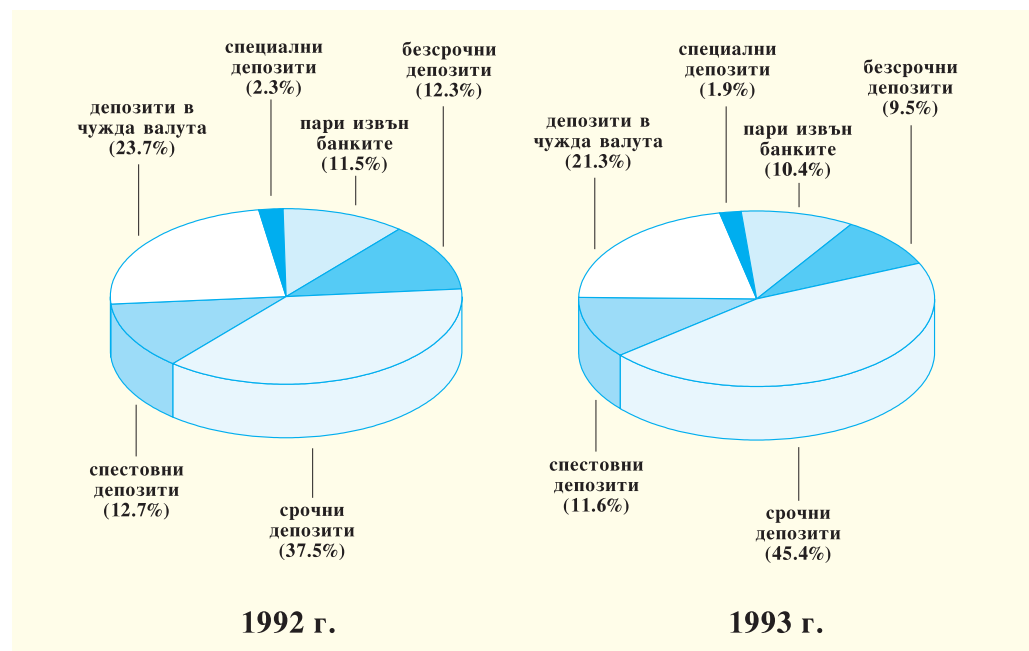
компонент през последните две тримесечия е с няколко пункта по-ниско, отколкото на валутния.

Паричен агрегат М1

През 1993 г. паричният агрегат М1, включващ най-бързоликвидните парични средства (пари извън банките и безсрочни депозити), се увеличи с 10.3 млрд. лв., или 27.3%. Нарастването му е с 0.6 млрд. лв. по-малко, отколкото през 1992 г., а разликата в относително изражение е над 13 пункта. Тези данни дават основание да се счита, че в условията на задържаща се висока инфлация икономическите агенти продължават да полагат усилия за пестене на бързоликвидни средства, защото цената за притежаването им е твърде висока.

Както и през 1992 г., по-бързо е увеличението на парите извън банките – с 6.9 млрд. лв., или 37.8%. По сезонни причини то е най-добре изразено през летните месеци и през декември, когато населението предпочита да разполага с повече налични средства за текущо потребление. В сравнение с предходната година през 1993 г. нарастването на парите извън банките е по-голям само с около 500 млн. лв., а изоставането в относително изражение е с над 16 пункта, което е свидетелство за значително ускоряване обращаемостта на наличните пари.

СТРУКТУРА НА ПАРИЧНОТО ПРЕДЛАГАНЕ

Източник: БНБ.

През 1993 г. средствата по безсрочните депозити нарастват с 3.4 млрд. лв., или 17.5%. Това е с над 1 млрд. лв. (почти 15 пункта) по-малко, отколкото през 1992 г. Наблюдаваната тенденция е обяснима на фона на продължаващия, макар и по-бавен, спад на икономическата активност. В резултат на изпреварващите темпове на нарастване на парите извън банките делът на средствата по безсрочни депозити в паричния агрегат М1 спада от 51.7% през декември 1992 г. на 47.7% една година по-късно. Тези данни показват, че през 1993 г. са продължили да се засилват предпочитанията за разплащане в брой. Главните причини са както спадащото доверие в платежоспособността на клиентите, така и опитите за скриване на реални икономически потоци с цел избягване на данъчно облагане.

Квазипару

През 1993 г. квазипарите, включващи срочните и спестовните депозити и депозитите в чуждестранна валута, нарастват със 72.8 млрд. лв, или 62.1%. В сравнение с нарастването им през 1992 г. е налице увеличение с над 31 млрд. лв., или над 7 пункта. През изтеклата година разликата в темповете на нарастване на паричния агрегат М1 и квазипарите значително се увеличи, което доведе до покачване на относителния дял на квазипарите в общото парично предлагане от 73.9% в края на 1992 г. на 78.2% в края на 1993 г.

И през 1993 г. най-голямо е увеличението на срочните депозити. То е 50.8 млрд. лв. и е със 17.3 млрд. лв. повече, отколкото през 1992 г. В относително изражение обаче нарастването на срочните депозити се забавя – от 129.7% през 1992 г. до 85.6% през следващата година. Посочената тенденция е добре изразена през цялата 1993 г. – през първото тримесечие увеличението е 22.7%, а през четвъртото се съкращава до 10.8%. Наблюдаваното забавяне може отчасти да се обясни със сезонни причини – в края на годината склонността на населението да спестява забележимо спада. За разлика от 1992 г. обаче за него допринасят и сътресенията на валутния пазар. При първото сътресение (през юли) темпът на нарастване на депозитите в чуждестранна валута за пръв път изпревари този на срочните депозити, но причината бе изцяло в номиналното обезценяване на лева. През периода октомври – ноември срочните депозити се увеличиха с по-малко от 3%, а депозитите в чуждестранна валута – с над 15%, в т.ч. с около 5% в доларово изражение. Доколкото увеличението на срочните депозити бе с над 3 пункта под начисляваната за периода лихва, има основание да се твърди, че тогава за първи път у нас възникна прехвърляне на средства от левови във валутни депозити. То се оказа много кратко и се преустанови със спадането на напрежението на валутния пазар.

Въпреки всичко през 1993 г. нарастването на срочните депозити остана по-голямо както от начислените лихви, така и от регистрираната инфлация. Това означава, че банките все още са в състояние да привличат нови средства, макар и значително по-малко, отколкото една година по-рано. Сумата на срочните депозити продължава да се увеличава в реално изражение главно поради факта, че дребните спестители засега са почти лишени от друга алтернатива за финансови инвестиции. В края на годината доверието в националната валута бе в значителна степен възстановено, но събитията през ноември са предупреждение, че напрежението на валутния пазар може да има силно дестабилизиращо въздействие върху размера и структурата на депозитната база.

През 1993 г. увеличението на спестовните депозити бе с 38.7%, което е с над 10 пункта повече, отколкото през 1992 г. Най-значително то бе през декември, когато се извършва олихвяването им, но растежът им през останалите месеци показва, че тяхното формиране, изглежда, все още не е приключило.

През 1993 г. депозитите в чуждестранна валута нараснаха с 37.6% срещу 10.8% през предходната година. Главна причина за значителното ускоряване е по-голямото номинално обезценяване на лева – с 33.6% през 1993 г. срещу 12.3% през 1992 г. Все пак в доларово изражение депозитите в чуждестранна валута през изтеклата година се увеличиха с около 50 млн. щ. д., или 3.1%, при спад с около 20 млн. щ. д., или 1.3% през предходната година. Заслужава да се отбележи, че, макар и твърде предпазливо, със съкращаването на лихвения диференциал по левовите и валутните депозити започва да се намалява и разликата в темповете на тяхното нарастване.

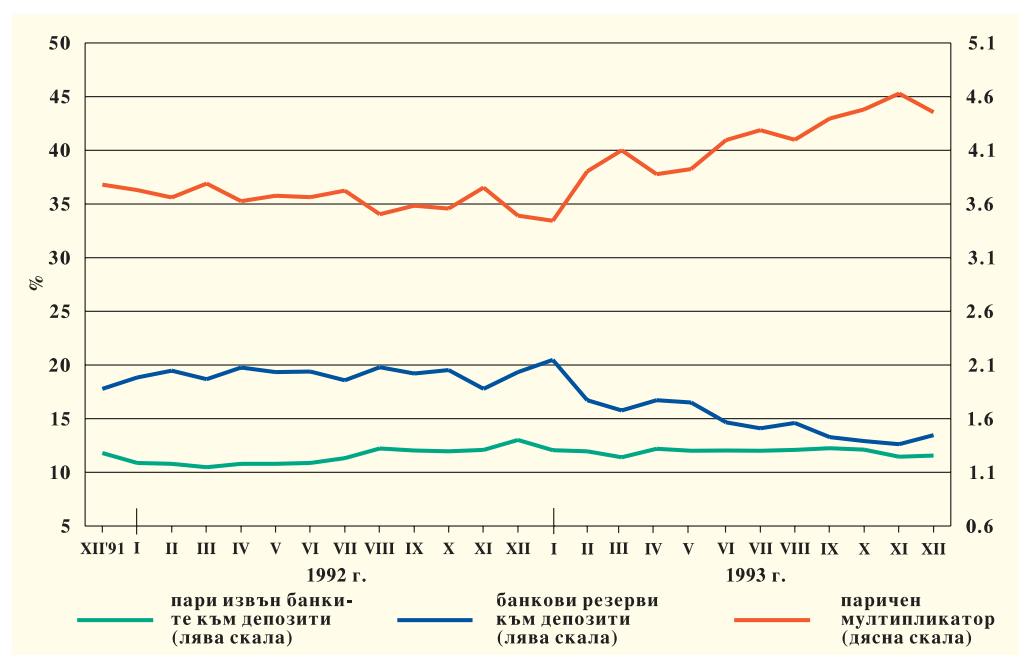
Различната скорост на нарастване на компонентите на паричното предлагане доведе до някои промени в неговата структура в края на 1993 г. в сравнение със същия период на предходната година.

Паричен мултипли- катор

През 1993 г. паричният мултипликатор, който се измерва със съотношението между паричното предлагане и резервните пари и характеризира мултипликационния ефект от работата на търговските банки, се повиши от 3.49 на 4.46. Подобно нарастване не бе характерно за предходната година, когато той бе сравнително по-постоянен и се изменяше предимно в интервала 3.5 – 3.7. Тенденцията към нарастване е добре изразена през цялата година: през първото полугодие паричният мултипликатор се увеличава до 4.2, а през ноември е най-високата му стойност – 4.63.

Увеличението на паричния мултипликатор е резултат от два фактора, които през 1993 г. имат противоположно въздействие. Отношението между парите извън банките и депозитите, характеризиращо склонността на икономическите агенти към ликвидност на техните средства, с изключение на март, ноември и декември, се задържа около 12%, което е с близо 1 пункт над равнището от първите седем месеца на 1992 г. Този фактор влияе за намаляване на паричния мултипликатор, доколкото наличните пари не могат да се мултиплицират, защото са извън банките. На посоченото влияние противодейства спадането на съотношението между банковите резерви и депозитите, което характеризира предпочитанията на търговските банки към ликвидност. То се наблюдава ясно от февруари до края на годината, като спада от 20.5% на 13.5%. Това означава, че търговските банки продължават опити за по-рационално използване на своите ресурси. Влиянието на посочения фактор е доста по-силно от въздействието на първия, поради което се наблюдава общо нарастване на паричния мултипликатор.

ПАРИЧЕН МУЛТИПЛИКАТОР

Източник: БНБ.

Проявилите се тенденции по отношение на факторите, влияещи върху паричния мултипликатор, показват, че все още не са настъпили необходимите условия за по-голямата му стабилност. Този факт затруднява неговото прогнозиране и ограничава възможностите на БНБ да управлява паричното предлагане чрез резервните пари. Причината е преди всичко в недостатъчно устойчивата динамика на резервните пари, което се дължи в значителна степен и на нормативната база за тяхното определяне. Общото правило за минималния задължителен резерв все още има много допълнения и изключения, които значително влияят върху динамиката им.

2. Вътрешен кредит

В края на 1993 г. по предварителни данни вътрешният кредит, включващ вземанията на банките от трите основни нефинансови сектора (правителство, държавни предприятия и частни фирми, население), достигна 419.7 млрд. лв. Нарастването за 12-те месеца е със 165.6 млрд. лв., което е с 81.4 млрд. лв. повече от увеличението на паричната маса за същия период. Това стана възможно главно за сметка на продължаващото значително спадане на нетните чуждестранни активи в резултат на начисляваните лихви по външния дълг и липсата на достатъчно външно финансиране. През 1993 г. нетните чуждестранни активи се съкратиха с 44.4% (активите се увеличиха само с 1.1%, а пасивите – с 34.3%).

В относително изражение увеличението на вътрешния кредит е 65.2%, което е с над 12 пункта повече от нарастването на паричното предлагане и с 1.4 пункта над регистрираната инфлация. Данните показват, че въпреки рестриктивната политика на БНБ, изразяваща се в съкращаване на паричното предлагане в реално изражение, се наблюдава макар и минимална реална кредитна експанзия за пръв път през последните три години от старта на икономическата реформа. Тя обаче не може да има положителен ефект върху реалния сектор, защото се формира главно за сметка на олихвяване на необслужвани стари заеми, а не на раздаване на нови кредити на доказали икономическата си ефективност производства и дейности.

НАРАСТВАНЕ НА ВЪТРЕШНИЯ КРЕДИТ

Показатели	1992 г.		1993 г.	
	млрд. лв.	XII'91=100%	млрд. лв.	XI'92=100%
Вътрешен кредит	86.4	51.5	165.6	65.2
в левове	40.8	47.9	87.4	69.4
във валута	45.6	55.3	78.2	61.0
За правителството	48.4	91.3	81.1	79.7
в левове	18.0	111.0	44.0	128.6
във валута	30.3	82.5	37.0	55.2
За нефинансови държавни предприятия	33.1	32.6	70.6	52.4
в левове	17.9	32.0	29.4	39.9
във валута	15.2	33.3	41.2	67.5
За частния сектор	4.9	37.4	14.0	78.3

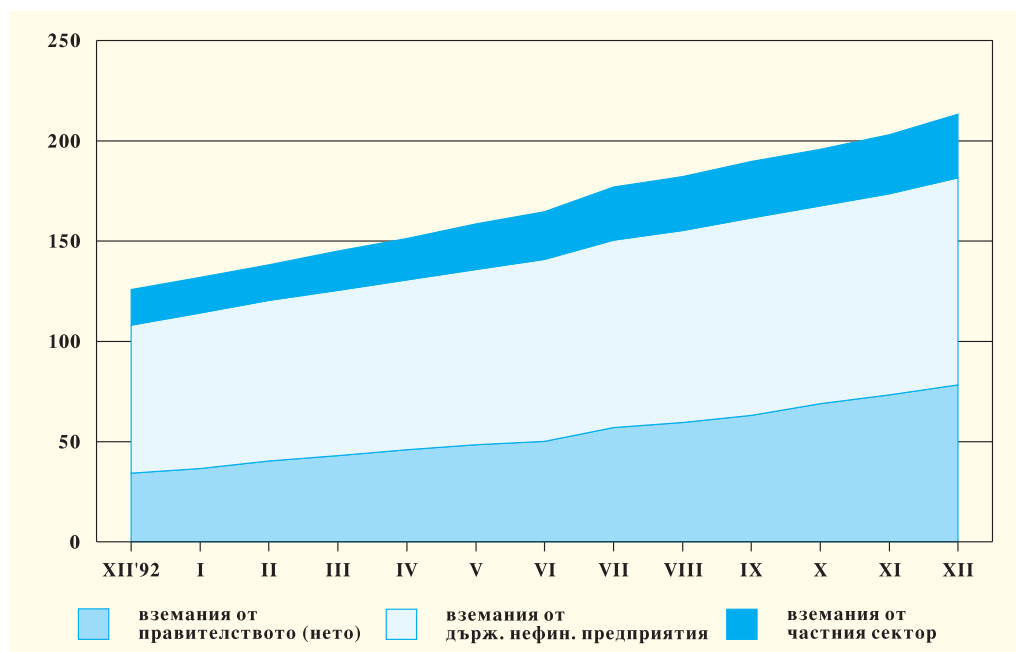
Източник: БНБ.

Увеличението на вътрешния кредит е по-малко през първото полугодие (с 24.7%), отколкото през второто (с 32.5%). С отчитане на инфлацията за съответните периоди се наблюдава реален спад от над 7% през януари – юни и реален растеж от близо 9% през останалата част от годината. Посочените данни разкриват, че реална кредитна експанзия е допусната през второто шестмесечие, най-вече през юли, август и септември, когато по сезонни причини инфлацията е ниска, а кредитното търсене твърде високо.

За разлика от предходната година през 1993 г. по-голямата част от нарастването на вътрешния кредит е за сметка на левовия компонент, който се увеличава с 87.4 млрд. лв., или 69.4%. Това е с над 8 пункта над нарастването на валутния компонент (при 7.5 пункта по-малко през 1992 г.) и отразява факта, че в условията на почти преустановено външно финансиране поради липса на стенд-бай споразумение с МВФ БНБ е принудена чрез отслабване на паричната рестрикция да поддържа нивото на вътрешния кредит в граници, осигуряващи функционирането на правителството и реалния сектор.

ДИНАМИКА НА ВЪТРЕШНИЯ КРЕДИТ ПРЕЗ 1993 г.
(левов компонент)

(млрд. лв.)

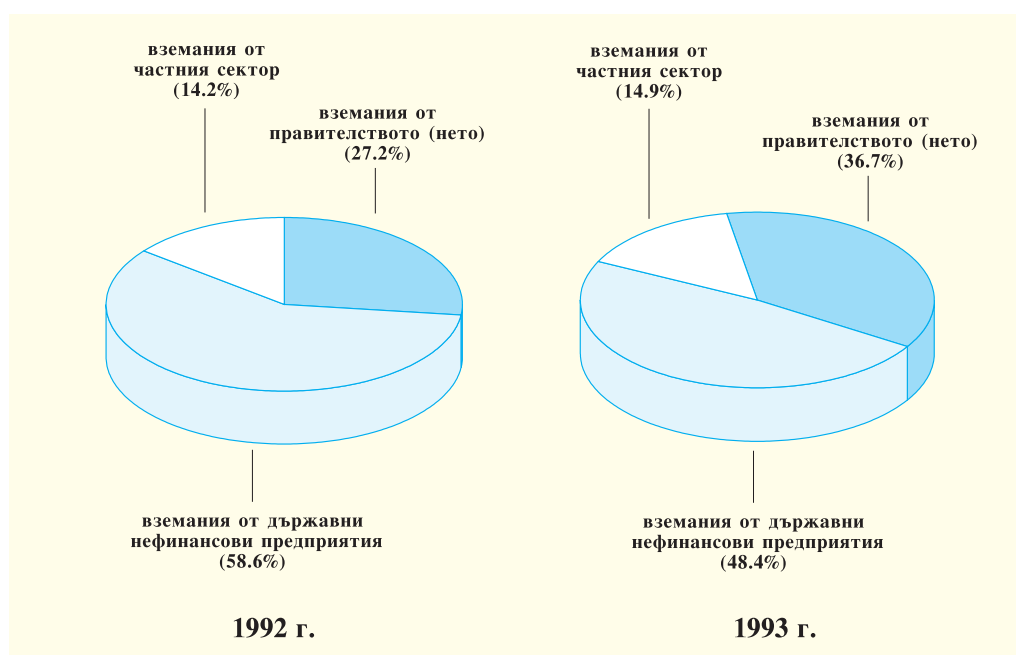

Източник: БНБ.

**Вземания от
правителството**

С най-бързи темпове продължава да се увеличава кредитът за правителството. През 1993 г. той нараства с 81.1 млрд. лв. (или 79.7%), като поглъща близо половината от прираста на общия кредит. Аналогичните данни за 1992 г. са: увеличение 50.6 млрд. лв. (или 98.9%), което съставлява около 60% от нарастването на вътрешния кредит. То е отново най-голямо през четвъртото тримесечие – с почти 30 млрд. лв., или близо 20%, което е с над 1 млрд. лв. повече, отколкото за първите шест месеца, но с около 2 пункта по-малко от периода октомври – декември 1992 г.

СТРУКТУРА НА ВЪТРЕШНИЯ КРЕДИТ
(левов компонент)

Източник: БНБ.

Вземания от неправи- телствения сектор

При липсата на външно финансиране главен източник за нарастването на вземанията от правителството е левовият кредит. През 1993 г. той се увеличава с над 44 млрд. лв., или 128.6%, при 18 млрд. лв. (111%) през 1992 г. Основна причина е бързо нарастващият касов дефицит на държавния бюджет, което наложи през декември завишаване на първоначално предвидената му стойност. Влияние оказа и преоформянето на около 6 млрд. лв. дълг на държавни предприятия във вземане от правителството, но въздействието на този фактор ще се засили след счетоводното отразяване на операциите, произтичащи от прилагането на Закона за уреждане на необслужваните кредити, договорени до 31 декември 1990 г. В течение на годината левовото кредитиране на правителството е по-равномерно в сравнение с 1992 г. Основна причина за допуснатата реална кредитна експанзия в края на годината е засиленото кредитиране на правителствения сектор.

Увеличението на вземанията от правителството във валута е 55.2% и е с над 27 пункта по-ниско, отколкото през 1992 г. То се дължи на просрочени лихви и курсови разлики и не бива да се подценява, защото във валутно изражение е около 1076 млн. щ. д., или над 20%.

През 1993 г. увеличението на кредита за неправителствения сектор изостава от този за правителствения с над 24 пункта при над 55 пункта през 1992 г. По отношение прираста на левовия кредит дистанцията се запази: 79.9 пункта през 1993 г. срещу 77.9 през 1992 г. В реално изражение общите вземания от неправителствения сектор се съкратиха само с около 6% при над 35% през 1992 г., а по левовите кредити – с около 10% срещу над 35% през 1992 г. Данните дават основание да се счита, че през изтеклата година, макар и с цената на минимална реална кредитна експанзия, БНБ чувствително е намалила тежестта на кредитната рестрикция върху реалния сектор, без да е била в състояние напълно да задоволи неговото търсене. Все пак продължаващото реално свиване на кредита за реалния сектор не е толкова обезпокоително, защото при забавеното му реструктуриране все още голяма част от кредитните ресурси попадат в икономически нежизнеспособни предприятия.

През 1993 г. вземанията от нефинансовите държавни предприятия се увеличават със 70.6 млрд. лв., или 52.4%. В сравнение с 1992 г. нарастването е с почти 20 пункта повече, но в реално изражение е налице свиване с около 10%. По-значителен е растежът на валутните вземания (над 67%), което в доларово изражение се равнява на над 630 млн. щ. д. Преобладаващата част е от капитализиране на дължими лихви по необслужвани кредити, повечето от които са отпуснати преди 31 декември 1990 г.

Левовият компонент на вземанията от нефинансовите държавни предприятия се увеличава с 29.4 млрд. лв., което е около две трети от левовия кредит за правителствения сектор. В относително изражение нарастването е 39.9%, със 7.9 пункта повече, отколкото през 1992 г., но с 23.9 пункта по-малко от инфлацията през 1993 г. В течение на годината нарастването е сравнително равномерно: наблюдаваното забавяне през последното тримесечие се дължи в значителна степен на преоформен дълг на държавни предприятия във вземане от правителството.

Вземанията от частния сектор са най-динамичният компонент на кредита за неправителствения сектор. През 1993 г. те нараснаха с почти 14 млрд. лв. и достигнаха 31.8 млрд. лв. Относителното увеличение е над 78%, което е с над 40 пункта повече, отколкото през 1992 г., а в реално изражение е над 9%. Въпреки това делът на частния сектор във вземанията от неправителствения не надхвърли 14% и продължава да изостава от приноса му в създаването на БВП, който се оценява на около 20%. Все пак за разлика от предходната година през 1993 г. кредитирането на частния бизнес видимо се оживява и тази положителна тенденция показва, че прилаганата вече трета година парична рестрикция не е задушила напълно реалния сектор.

През 1993 г. на кредитния пазар продължи ефектът на изтласкване на реалния сектор от правителствения. Делът на кредита за реалния сектор намаля от 72.8% през декември 1992 г. на 63.3% през декември 1993 г. *В условията на общо ограничаване на кредита (за да не се допусне проинфлационен ефект) това води до повишаване цената на кредитния ресурс, което е допълнително бреме за изпадналото в рецесия национално стопанство.*

3. Парични инструменти и паричен пазар

През 1993 г. БНБ продължи да използва създадените през предходните две години преки и косвени инструменти за регулиране на паричната маса и кредита с оглед постигане целите и задачите на паричната си политика. Най-характерното за изтеклата година е използването на операциите на открития пазар като реален инструмент за регулиране ликвидността на търговските банки, както и настъпилите количествени и качествени изменения на между-банковия паричен пазар като основен източник за осигуряване на необходимите ресурси в условията на пазарна икономика.

Взаимоотношения между БНБ и търговските банки

Централната банка използваше разнообразни парични инструменти за директно и индиректно въздействие върху ликвидността на търговските банки, а паричният пазар беше индикатор на потребностите от кредитни ресурси.

Кредитни тавани

Състоянието на икономиката и през 1993 г. изискваше ограничаване на кредитната експанзия на търговските банки и регулиране на паричната маса, като основен инструмент за това бяха кредитните тавани. За подобряване на ефективността от прилагането на този инструмент бяха направени някои методологични уточнения. В използваната формула за определяне на кредитните тавани се включиха показателите относителен дял на собствения капитал и относителен дял на високоликвидните активи.

Във връзка със стимулирането пазара на държавни ценни книжа и на небанковото финансиране на държавния бюджет беше разрешено на всяка търговска банка да превишава кредитния си таван за кредитите за стопанска дейност с пълния размер на продадените от нея на фирми и граждани ДЦК, който към края на годината достигна 1635 млн. лв. Предоставени бяха и някои преференции по финансовото осигуряване на земеделието.

В течение на годината максимално допустимото нарастване на кредитните остатъци на търговските банки беше определяно с решения на Управителния съвет на БНБ в съответствие с програмата на правителството, като към 31 декември 1993 г. се достигна увеличение с 22% спрямо базата 31 декември 1992 г. За допуснато необосновано превишение на определените кредитни тавани (след приспадане на преференциалните кредити) търговските банки внасяха санкция до 8 процентни пункта над действащия норматив за минимални задължителни резерви върху привлечените от тях средства. През 1993 г. бяха наложени санкции на различен брой банки и в различни размери – например за септември бяха санкционирани 7 банки общо за 906 847 хил. лв., за октомври – 11 банки за 740 226 хил. лв., а за декември броят им беше сведен до три при общ размер на санкцията 462 584 хил. лв.

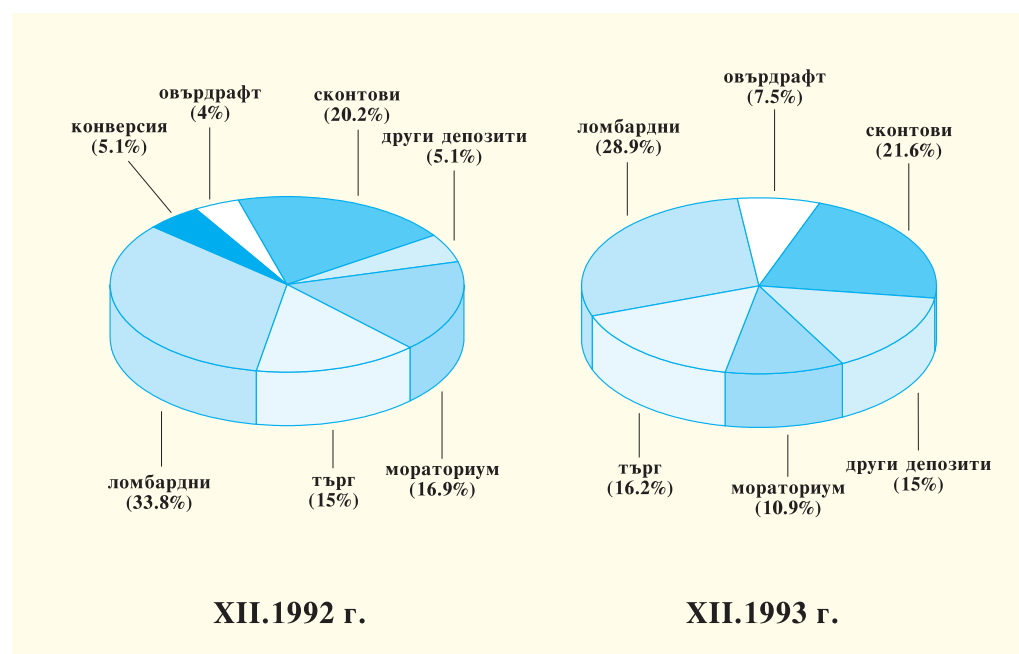
Рефинан- сиране

Предоставените средства от БНБ за рефинансиране на търговските банки към 31 декември 1993 г. са в размер на 15 758 млн. лв., включително овърдрафт от 1186 млн. лв. В структурно отношение най-голям е делът на предоставените заеми срещу залог – 28.9%, следвани от скотовите заеми – 21.6%, предоставените средства от търга за междубанкови депозити – 16.2%,

и другите депозити, предоставени по Решение № 273 от 1 октомври 1992 г. на УС на БНБ във връзка с въведения сетълмент – 15%. Най-малък е делът на депозитите, предоставени за покриване на дълга на отсрочените кредити по правителствени решения (по мораториума) – 10.9%.

Общата сума на предоставените средства за рефинансиране на търговските банки в сравнение с декември 1992 г., вкл. овърдрафтът, е с 1029 млн. лв., или 6.9%, повече. Най-голямо е увеличението от предоставените други депозити – 1615 млн. лв., или над три пъти, което е в резултат на взето решение на УС на БНБ по реда на чл. 30, ал. 3 от Закона за БНБ за предоставяне на една търговска банка на депозит, който е изключително необходим за посрещане на изискванията за ликвидност. Значително е и нарастването на предоставените средства на търга – 348 млн. лв., или 15.8%, и на скотовите заеми – 419 млн. лв., или 14.1%, което се дължи главно на скотираните записи на заповед на търговски банки за предоставени от тях заеми на основание Закона за финансовото осигуряване на земеделието през 1993 г.

СТРУКТУРА НА ФАКТИЧЕСКИТЕ ОСТАТЪЦИ НА ДЕПОЗИТИТЕ И ЗАЕМИТЕ, ПРЕДОСТАВЕНИ НА ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ

Източник: БНБ.

С предоставените от БНБ средства за рефинансиране в края на годината са удовлетворени 11.5% от потребностите на търговските банки от кредитни ресурси за извършените от тях кредитни вложения в левове.

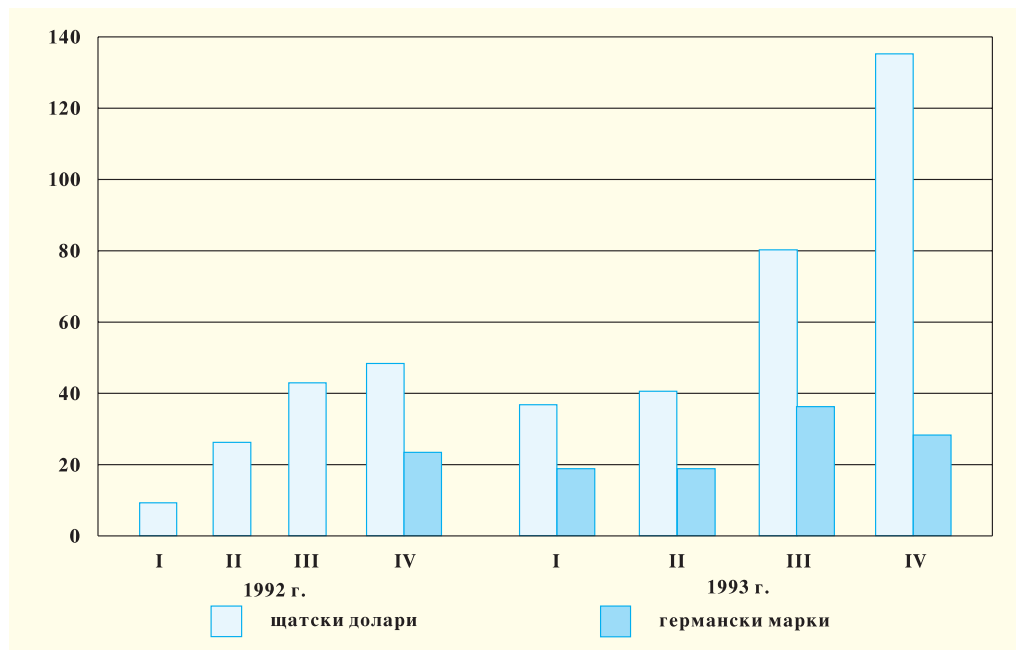
Рефинансиране във валута

При липсата на специализирана финансова институция в страната, която да кредитира вносно-износните операции, през 1993 г. БНБ продължи да осъществява рефинансиране на търговските банки във валута срещу залог на търговски ценни книжа (записи на заповед) за срок от три месеца. В условията на недостатъчно външно финансиране този вид операции отбелязва значително нарастване в сравнение с предходната година, особено през третото и четвъртото тримесечие. Използвани валути по заемите останаха щатският долар и германската марка. В края на изтеклата година валутните кредити в щатски долари възлизат на 134.9 млн., а тези в германски марки – на 28 млн. Лихвеният процент по заемите във валута се запази стабилен: 7.5 – 8% (годишно) при рефинансирането в щатски долари и 9% (годишно) при рефинансирането в германски марки. Възможностите за валутно рефинансиране бяха използвани от повече банки: Стопанска банка, „Минералбанк“, „Балкан-

банк“, Първа частна банка, Централна кооперативна банка, банка „Славяни“, „Експресбанк“, ТБ Благоевград. Отпуснатите от тези банки заеми бяха предназначени за внос на нефт и транспортни средства, за корабостроенето и леката промишленост.

ВАЛУТНО РЕФИНАНСИРАНЕ НА ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ ПО ТРИМЕСЕЧИЯ

(млн.)

Източник: БНБ.

Валутни депозити

Наред с кредитите БНБ и през 1993 г. продължи да предоставя депозити във валута на търговски банки. Обемът на валутните депозити на БНБ в банките (след известни колебания през годината) в края на 1993 г. възлиза на 58.1 млн. щ. д. и 5 млн. герм. марки. Лихвените проценти по тези депозити през изтеклата година варираха в диапазона 6% – 7.5% (годишно).

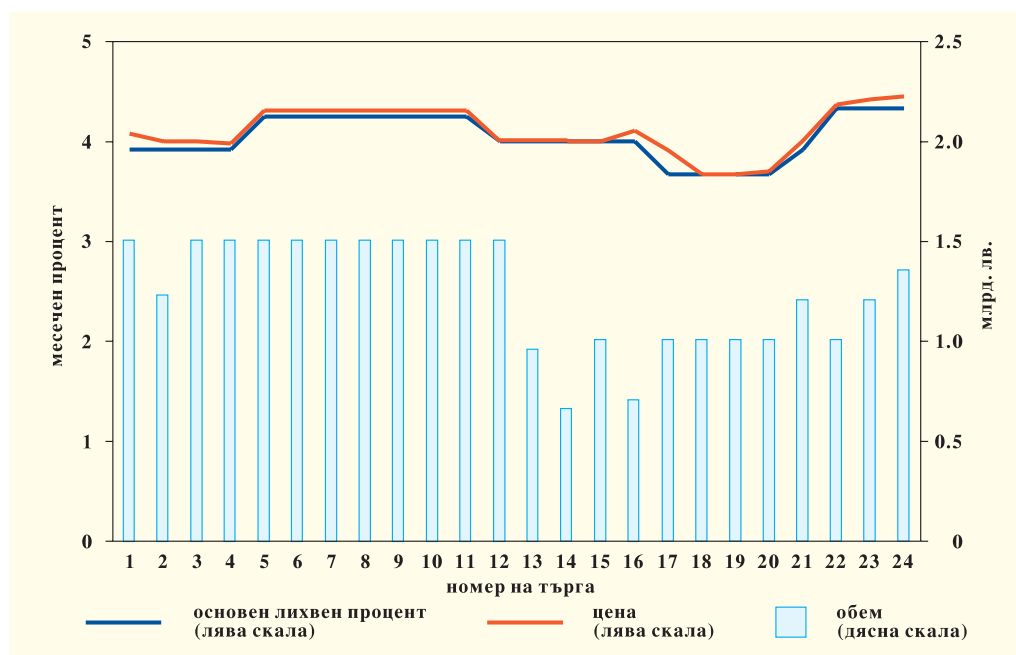
Депозитни търгове

През 1993 г. БНБ проведе 24 търга за междубанкови депозити в левове, на които общо бяха предоставени депозити в размер на 29 783 млн. лв., което е 52.2% от предоставените през 1992 г. Цялата сума е отпусната от БНБ, като търговските банки предпочетоха да предоставят временно свободните си ресурси на междубанковия пазар главно поради неговата значително по-голяма гъвкавост, която позволява договарянето на депозити за по-кратки срокове.

След консолидирането на 46 търговски банки в четири големи (ОББ, „Хеброс“, „Експресбанк“ и „Балканбанк“) броят на търговските банки, участнички в търга, значително спадна. На проведените през 1993 г. търгове участваха средно по 14 търговски банки с 21 поръчки, а депозити получиха средно 12 търговски банки с 16 поръчки.

Независимо от сравнително високата цена, при която се продаваха депозитите на проведените търгове (средно 49.56% проста годишна лихва, което е 1.37 пункта над средния основен лихвен процент за годината), търговете за междубанкови депозити в левове и през 1993 г. останаха търсена и необходима форма за рефинансиране на търговските банки, осигурила 16.2% от общата сума на рефинансиране от страна на БНБ.

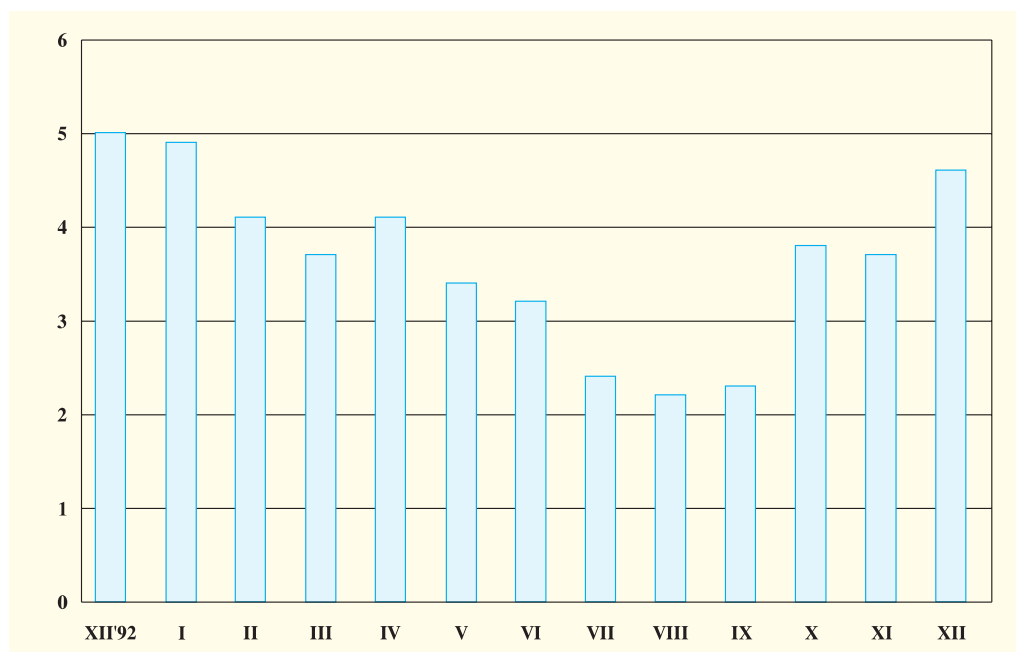
ТЪРГОВЕ НА МЕЖДУБАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В ЛЕВОВЕ ПРЕЗ 1993 г.

Източник: БНБ.

ДИНАМИКА НА ЛОМБАРДНИТЕ КРЕДИТИ ПРЕЗ 1993 г.

(млрд. лв.)

Източник: БНБ.

Ломбардни кредити

През 1993 г. БНБ продължи да предоставя заеми срещу залог, които се утвърдиха като основна форма за рефинансиране на търговските банки. Активното участие на търговските банки на проведените през 1993 г. в БНБ 65 първични аукциона за продажба на ДЦК им позволи да формират значителни по обем портфейли от държавни ценни книжа, както и да използват по предпочитание създадените възможности за операции с тях – ломбардни заеми срещу залог от ДЦК, операции на открития пазар с БНБ или операции на вторичния пазар. През годината са предоставени общо 226 ломбардни заема за 9210.7 млн. лв.: от тях 192 заема за 5049 млн. лв. срещу залог на ДЦК, еми-

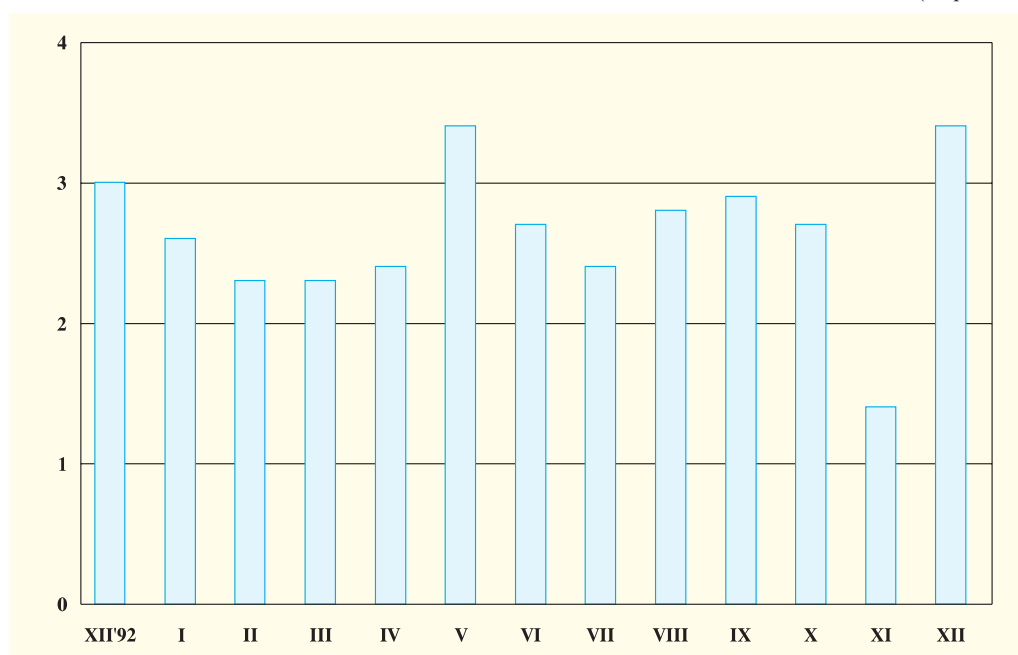
тирани от Министерството на финансите за покриване на бюджетния дефицит с номинална стойност 7189 млн. лв., което е 37.8% от общата номинална стойност на държавните ценни книжа, изкупени от търговските банки на проведените аукциони; 1 заем срещу залог на злато за 80.6 млн. лв.; 2 заема срещу залог на чуждестранна валута за 476.6 млн. лв. и 1 заем срещу залог на 50 млн. лв. по депозитна сметка.

Сконтови операции

През 1993 г. са сконтирани 113 записи на заповед за 11 148 млн. лв., в т.ч. за рудодобива – 6 записи за 237 млн. лв.; за енергетиката – 5 за 894 млн. лв.; за земеделието – 48 за 4142 млн. лв. За същия период са издължени 154 сконтови заема за 10 780 млн. лв.

ДИНАМИКА НА СКОНТОВИТЕ ЗАЕМИ ПРЕЗ 1993 г.

(млрд. лв.)

Източник: БНБ.

Краткосрочни депозити

Въпреки създадените възможности за осигуряване на необходимите кредитни ресурси на търговските банки (както чрез различните форми на пряко рефинансиране от БНБ, така и чрез използване операции на открития и междубанковия паричен пазар) някои търговски банки през годината имаха известни затруднения за покриване на временен недостиг на ликвидност от краткосрочен и по-дългосрочен характер, при което се налагаше да ползват създадената с Решение № 273 от 1992 г. на УС на БНБ възможност за предоставяне на депозити от БНБ като кредитор от последна инстанция. През годината БНБ предостави по този ред на търговските банки 251 необезпечени краткосрочни депозита в размер на 51 322 млн. лв. От тях само през ноември и декември, когато във връзка с проблемите на валутния пазар централната банка ограничи ликвидността на банковата система, се наложи да бъдат предоставени 117 депозита за 33 961 млн. лв.

Преобладаващата част от ползваните депозити са за срок от един до три дни, но отделни банки са ползвали този вид депозити за по-продължителни срокове независимо от високата им цена.

Към 31 декември 1993 г. има два неиздължени депозита поради ненастъпил падеж в размер на 563 млн. лв.

Операции на открития пазар

С оглед създаване на възможности за развитието на индиректните парични инструменти като сравнително по-съвременен и прогресивен метод за провеждането на паричната политика в условията на прехода към пазарна икономика с Решение № 349 от 26 ноември 1992 г. на УС на БНБ се въведоха операциите на открития пазар.

През отчетния период операциите на открития пазар се осъществяваха ежедневно с цел, от една страна, да се осигури ликвидност на емитираните държавни ценни книжа, а от друга – да се даде възможност за ефективно краткосрочно управление на ликвидността в банковия сектор. Едногодишната практика от прилагането на операциите на открития пазар показва, че докато в началото на годината поради значително по-малкия обем на извършените операции с тях можеше да се регулира ликвидността само на отделни търговски банки, то към края на годината те вече се превърнаха в реален паричен инструмент, с който можеше да се въздейства върху ликвидността на банковата система в много кратки срокове.

От общия обем на операциите на открития пазар през 1993 г. 6.56% са окончателни покупки, 5.11% – окончателни продажби, 45.02% – репо-покупки и 43.31% – репо-продажби. Сключиха се 402 сделки с 24 финансови институции, от които 31 покупки, 47 продажби, 167 репо-покупки и 157 репо-продажби. Средномесечният портфейл на БНБ е 2.4% от общо емитираните държавни ценни книжа.

По-нататъшното развитие на междубанковия пазар на ДЦК, респективно на вторичния пазар до краен инвеститор, ще намали значително обема на необезпечените междубанкови депозити, с което ще се повиши стабилността на банковата система. За да се стимулира развитието на този пазар, е необходимо да се променят условията, при които се осъществяват репо-операциите, като се премине от сделки с предварително договорени цени към репо-операции с лихвен процент.

Минимални задължителни резерви

Минималните задължителни резерви продължиха да изпълняват ролята на инструмент на паричната политика на БНБ. През 1993 г. промени в норматива не са извършвани и равнището му беше запазено на 7%¹⁷. Абсолютното нарастване размера на привлечените средства с повече от 50% в сравнение с 1992 г. доведе до съответното увеличаване и на средствата, предоставяни на БНБ като минимален задължителен резерв. Върху това нарастване повлия и курсът на долара, чийто фиксинг на 31 декември 1993 г. беше 32.711 лв. за 1 щ. д.

В началото на годината бяха направени някои методологични уточнения по отношение обхвата на сметките за определяне на привлечените средства. Съгласно решение на Управителния съвет на БНБ се премина към поэтапно трансформиране на минималните задължителни резерви от чуждестранна в национална валута. Продължи разрешаването на овърдрафт по разплащателните сметки на търговските банки до размера на внесените (вкл. и в конвертируема валута) минимални задължителни безлихвени резерви, като олихвяването се извършва в съответствие с Тарифата за лихвите, които БНБ прилага по операциите си в страната.

Взаимоотношения между търговските банки

Предоставените на междубанковия пазар ресурси през 1993 г. превишават над 3 пъти предоставените от БНБ ресурси на търговските банки и удовлетворяват близо 35% от потребностите им, което е потвърждение за значимостта и необходимостта от междубанков пазар като основен източник за осигуряване на кредитни ресурси в условията на пазарната икономика.

¹⁷ За овладяване на възникналото напрежение на валутния пазар с решение на УС на БНБ от април 1994 г. нормативът бе увеличен на 8%.

Кредитни ресурси на междубанко- вия пазар

През 1993 г. на междубанковия паричен пазар за осигуряване на кредитни ресурси на търговските банки са предоставени и договорени 235 196 млн. лв., от тях 17 196 млн. лв. кредити, които са 7.31% от общия размер.

В сравнение с предоставените кредитни ресурси през 1992 г. – 159 551 млн. лв., в т.ч. кредити 28 867 млн. лв. (18.09% от общия размер), през 1993 г. се отчита нарастване с 47.4%, в т.ч. намаление на кредитите с 40.43%. Значителното намаление на дела на предоставените кредити се дължи на преустановеното от август 1993 г. предоставяне на ресурси под формата на кредити от клоновете на ДСК вследствие решение на ЦУ на ДСК за предоставяне на ресурсите само под формата на депозити. В сравнение с 1991 г. се отчита растеж от 285.33% (82 430 млн. лв.). Тук трябва да се има предвид, че през 1993 г. 46 търговски банки се преобразуваха в 4 консолидирани, при което потребностите от ресурси се задоволяват между клоновете на консолидираните банки и на междубанковия паричен пазар се предлагат значително по-малки обеми, тъй като не се отчитат вътрешните обороти.

Най-съществено качествено изменение на междубанковия паричен пазар през 1993 г. е значителното увеличение на предоставените ресурси за срок до една седмица, което е доказателство за правилната насока, възприета от търговските банки към гъвкаво, ежедневно управление на кредитните им ресурси. Докато през 1992 г. техният дял е 12.2%, то през 1993 г. той е 19.9%, като за последните три месеца на годината съответно е 25.3%, 35.3% и 41.2%.

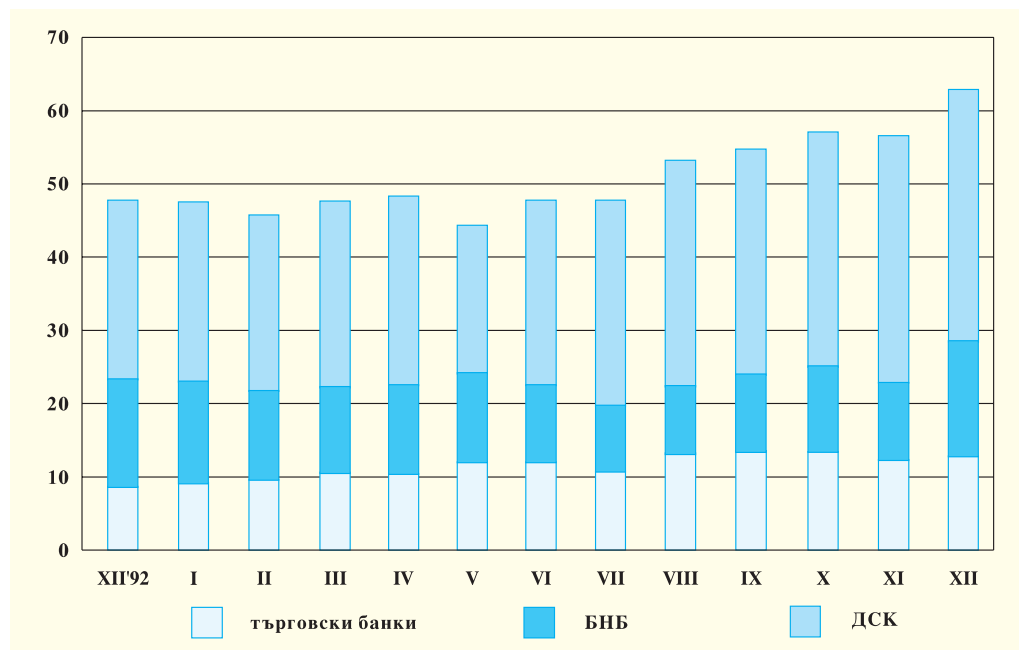
Все още най-голям е относителният дял на ресурсите със срок от една седмица до един месец – 72.6%, при достигнат за 1992 г. 75.1%.

Най-активно участие на междубанковия пазар през годината са взели: ДСК – 19.75% от общия обем са предоставените от нея депозити, ТБ „София“ – 15.91%, ОББ – 9.9%, Българска пощенска банка – 8.05%.

Намалението на относителния дял на ДСК на междубанковия пазар през 1993 г. с 4.23 пункта в сравнение с 1992 г. (23.98%) е резултат на пренасочването на част от ресурсите на ДСК от междубанковия пазар към инвестирането в държавни ценни книжа.

ОБЕМ НА ПАРИЧНИЯ ПАЗАР ПРЕЗ 1993 г.

(млрд. лв.)

Източник: БНБ.

В края на 1993 г. дългът по предоставените депозити на междубанковия пазар е 47 234 млн. лв., като в сравнение с края на 1992 г. (33 037 млн. лв.) е нараснал с 14 197 млн. лв., или с 42.97%. Най-голям е относителният дял на

дълга по предоставените ресурси от ДСК – 34 350 млн. лв., или 72.72% от общия размер, а в сравнение с отчетения дълг към 31 декември 1992 г. се отбелязва увеличение от 40.67%.

Лихвен процент на междубанковия пазар

Средният лихвен процент по предоставените през 1993 г. кредитни ресурси на междубанковия паричен пазар е 48.64%, което е с 0.45 пункта над средния основен лихвен процент през 1993 г. – 48.19% (през 1993 г. основният лихвен процент е актуализиран 5 пъти), но е по-нисък от постигнатата средна лихва на търга за междубанкови депозити в левове с 0.92 пункта – 49.56%.

Анализът на лихвения процент на междубанковия паричен пазар показва, че почти през цялата година надбавката над основния лихвен процент е в рамките на плюс/минус 0.5 пункта с изключение на края на годината, когато тя достигна плюс 1.25 пункта главно в резултат на взетите през ноември от БНБ мерки за стабилизиране на валутния пазар. По-голямото търсене на ресурси в края на годината при силно намалената ликвидност в банковата система, както и ориентирането на банките към инвестиции в ДЦК (в края на годината търговските банки, вкл. и ДСК, са вложили в ДЦК над 33 млрд. лв.) оскъпиха значително ресурсите на междубанковия пазар. Независимо от това през годината редица търговски банки са предоставили кредитни ресурси с лихвен процент, по-нисък от средния основен за месеца, най-вече за кратки срокове – за 2 – 3 дни.

4. Лихви по операции на търговските банки

През 1993 г. БНБ продължи да прилага гъвкава лихвена политика, която бе важен инструмент за потискане на инфлационните очаквания и дозиране на осъществяваната парична рестрикция. За разлика от 1992 г. бяха допуснати по-слаби отклонения от регистрираната инфлация и значително се намали нейният ефект на преразпределяне на средства от депозиторите към заемополучателите чрез кредита.

Основен лихвен процент

През януари и февруари поради сезонното ускоряване на инфлацията основният лихвен процент се повиши постепенно от 41 на сто проста годишна лихва (в края на 1992 г.) до 51 на сто. В началото на юни той бе намален до 48%, като традиционното за лятото по-нататъшно намаляване бе отложено за края на август (44%), когато беше изминал повече от месец от първото за 1993 г. сътресение на валутния пазар. При възникналото второ по-сериозно номинално обезценяване на националната валута през ноември основният лихвен процент бе двукратно повишен: първоначално до 47 на сто, а след това на 52 на сто.¹⁸

В сравнение с 1992 г. вариацията на основния лихвен процент бе по-малка – в интервала 44 – 52 на сто при 41 – 54 на сто през 1992 г. В същото време бе увеличена честотата на промените до пет при четири за 1992 г. През 1993 г. намаляването на основния лихвен процент бе направено един месец по-рано, отколкото през предходната година, но се оказва по-слабо изразено и краткотрайно, защото още от началото на ноември (а не от началото на януари следващата година) се наложи повишаването му. Докато през 1992 г. основният фактор, влияещ върху решенията за изменението на основния лихвен процент, бе месечната инфлация, през 1993 г. към него се прибави, и в редица случаи го измести, напрежението на валутния пазар.

През 1993 г. динамиката на лихвите по операциите на търговските банки следваше измененията на основния лихвен процент, макар че продължи периодът на постепенно адаптиране към пазарния принцип. В допълнение

¹⁸ Поради нарастващото напрежение на валутния пазар от 10 януари 1994 г. основният лихвен процент бе повишен на 56 на сто, а от 14 март – на 62 на сто.

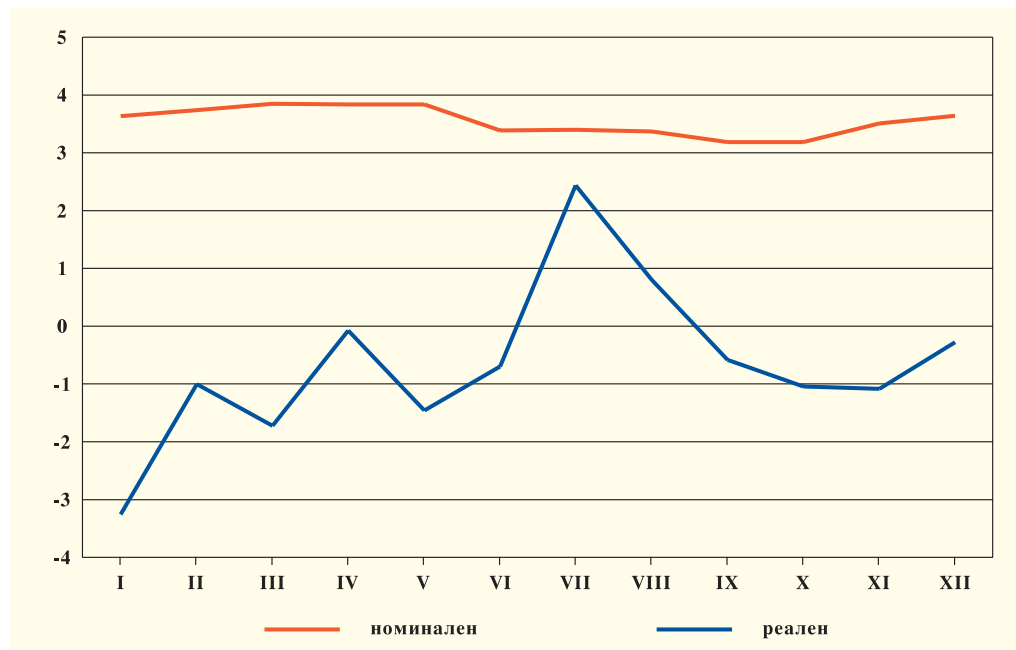
към отчитане на съотношението между търсенето и предлагането на ресурси търговските банки бяха принудени да носят тежкото бреме на необслужваните кредити, което силно влияеше на лихвената им политика.

Лихвени проценти по депозитите

И през 1993 г. размерът на лихвите по депозитите зависеше от основния лихвен процент и тяхната ликвидност. Най-висок той се задържа по срочните депозити, като въпреки чувствително намалелия в сравнение с 1992 г. лихвен диференциал спрямо валутните депозити и дори моментната паника, обзела валутния пазар в началото на ноември, този вид депозити остана главна и предпочитана форма за инвестиране на населението.

МЕСЕЧНИ ЛИХВЕНИ ПРОЦЕНТИ ПО ЕДНОМЕСЕЧНИ ДЕПОЗИТИ ПРЕЗ 1993 г.

(%)

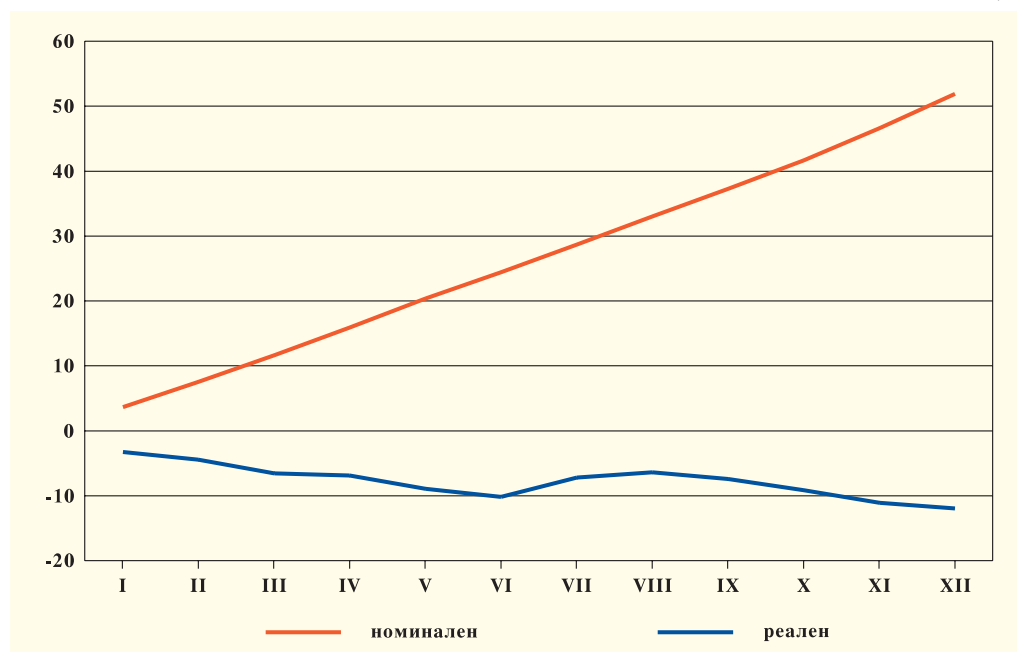

Източник: БНБ.

През първите два месеца заедно с покачването на основния лихвен процент средният месечен номинален лихвен процент по срочните депозити се повиши от 3.16 на сто през декември 1992 г. до 3.74 на сто през февруари 1993 г. През март той продължи да нараства, достигна до 3.85% и се задържа на това ниво до началото на юни, когато бе първото за годината намаление на основния лихвен процент. През летните месеци бе сравнително постоянен (3.37 – 3.40%), а след второто снижение на основния лихвен процент в края на август спадна до 3.18 – 3.19% през септември и октомври. През ноември отново под влияние на основния лихвен процент той се покачи до 3.51%. Тази тенденция продължи по сезонни причини и през декември, когато нивото му достигна 3.64% – само с 0.01 пункта повече, отколкото през януари. В сравнение с 1992 г. вариацията на средния месечен номинален лихвен процент по срочните депозити се намали от 1.1 на 0.67 пункта. През първите осем месеца той бе с 0.2 – 0.4 пункта по-нисък, отколкото през 1992 г., а през останалата част от годината – с 0.1 – 0.5 пункта по-висок. Посочените разлики не съвпадат точно с разликите в основния лихвен процент, което показва, че през 1993 г. търговските банки са успели да понижат с 2 – 3 пункта годишно номиналните лихви по срочните депозити. Това се оказва възможно поради продължаващата липса на алтернативи за инвестиране от страна на населението.

ЛИХВЕНИ ПРОЦЕНТИ ПО ЕДНОМЕСЕЧНИ ДЕПОЗИТИ ПРЕЗ 1993 г.
(с натрупване от началото на годината)

(%)

Източник: БНБ.

В реално изражение през по-голямата част от годината средният лихвен процент по срочните депозити остана умерено отрицателен. Най-ниската му стойност (-3.06%) бе през януари, а само през юли и август той стана положителен – с максимална стойност 2.38%. За първото полугодие акумулираната загуба на спестителите бе 7.55%, през август спадна до 4.59%, но в края на годината се повиши до 7.27%. В сравнение с 1992 г., когато аналогичните данни бяха съответно 9.21%, 6.13% и 13.33%, се наблюдаваше значително подобряване позициите на депозиторите – особено през второто полугодие. Въпреки това акумулираната лихва през цялата 1993 г. се задържа строго отрицателна, което не отговаря на пазарните принципи за насърчаване на спестяванията.

Лихвени проценти по кредитите

Лихвените проценти на търговските банки по кредитите също се изменяха главно под влиянието на основния лихвен процент. През първите пет месеца на годината те нараснаха от 4.21% (декември 1992 г.) на 5.13% (май 1993 г.). Основен фактор бе двукратното повишаване на основния лихвен процент. През периода март – май, когато той бе постоянен, ограничението на кредитния ресурс за реалния сектор в резултат на прилаганата от БНБ парична рестрикция доведе до нарастване с около 0.15 пункта над достигнатото равнище през февруари. През следващите четири месеца, с изключение на юли, лихвеният процент по кредитите спадна постепенно до 4.61% отново под влияние на намаляването на основния лихвен процент. С неговото покачване след това той бързо се повиши до най-високото си равнище за последните две години – 5.2%.

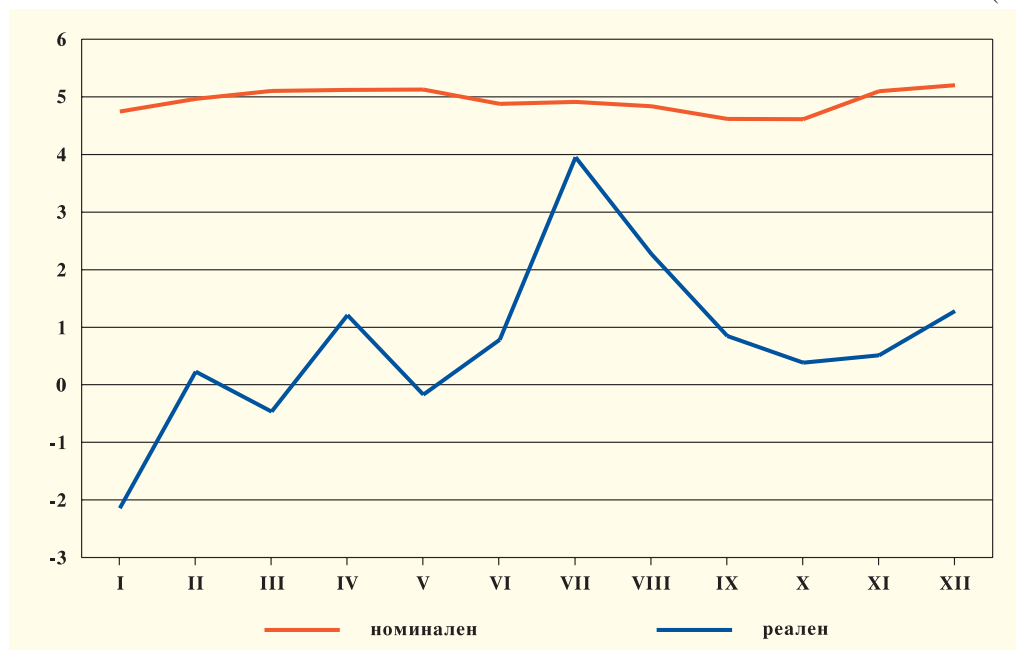
В сравнение с 1992 г., както и при депозитите, вариацията на месечните лихви по кредитите се намали с 0.4 пункта. Съпоставянето на стойностите през съответните месеци с отчитане на разликите в основния лихвен процент показва, че в годишно изражение номиналната цена на кредита се е повишила с 2 – 3 пункта. Това може да се приеме като непосредствено следствие от продължаващия ефект на изтласкване на реалния сектор от правителствения на кредитния пазар.

В реално изражение средната месечна лихва е отрицателна само през януари, март и май с минимална стойност -2.01%. През останалите месеци на

1993 г. тя е положителна, като най-висока е през юли – 3.87%. През първото полугодие акумулираната реална цена на кредита остана отрицателна, но през следващите месеци неотклонно се повишаваше и достигна 8.82% в края на годината. В сравнение с 1992 г. тежестта върху реалния сектор бе чувствително по-голяма: за първото полугодие – с 3.8 пункта, за цялата година – с над 11 пункта.

МЕСЕЧНИ ЛИХВЕНИ ПРОЦЕНТИ ПО КРАТКОСРОЧНИ КРЕДИТИ ПРЕЗ 1993 г.

(%)

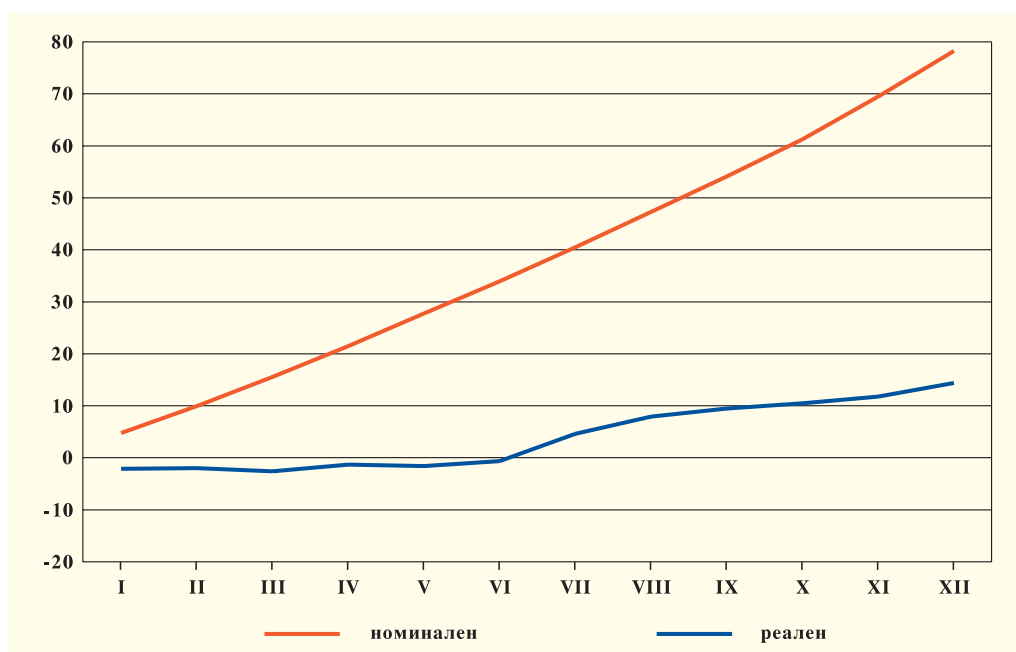

Източник: БНБ.

ЛИХВЕНИ ПРОЦЕНТИ ПО КРАТКОСРОЧНИ КРЕДИТИ ПРЕЗ 1993 г.

(с натрупване от началото на годината)

(%)

Източник: БНБ.

Лихвен диференциал

През 1993 г. се наблюдава тенденция към повишаване на лихвения диференциал както в номинално, така и в реално изражение. Номинално той нараства от 1.1 пункта през януари до 1.59 пункта през ноември, което е около 6 пункта проста годишна лихва. Реалният растеж е почти същият – от 1.05 пункта до 1.52 пункта, или с около 5 пункта годишно. Въпреки това обаче общата печалба на банките съвсем не нарасна и причина за това бе необходимостта от засилено провизиране на бързорастящите съмнителни и необслужвани кредити.

V. Емисионна дейност

Емисионната дейност се извършваше в условията на продължаваща инфлация, поради което БНБ премина своевременно към пускане в обращение на банкноти и монети от по-високи номинали. През 1993 г. в обращение влезе банкнота с номинал от 500 лева. Подготвят се банкноти за отпечатване от 1000 лева, които ще бъдат емитирани през 1994 г., и банкноти от по-високи номинали, които ще се отпечатат в зависимост от инфлационния процес. При по-ниски темпове на инфлацията банкнотите от най-високи номинали могат и да не бъдат емитирани. БНБ пусна в обращение през 1993 г. и нова емисия разменни монети с номинална стойност 10, 20 и 50 стотинки и 1, 2, 5 и 10 лева.

Снабдяването на наличнопаричния оборот с банкноти и монети ставаше ритмично независимо от малкия брой клонове на БНБ, настанени в неподходящи сгради, и дългите разстояния, на които се превозват парите.

След изхвърляне продължи постепенното изтегляне на банкноти със старата символика. През 1994 г. ще се изтеглят по-интензивно банкнотите от по-ниските номинали поради износването им и заменянето им с монети.

БНБ работи по създаването на собствена печатница за банкноти. Закупена е подходяща сграда. Обсъждат се проекти и се подбират партньори, с оглед да се осъществи създаването на печатница с по-малки капиталовложения и да се избегнат началните трудности при усвояване на новото производство.

През 1993 г. се извърши модернизирание на клоновете на БНБ, като по-голяма част от сградите бяха ремонтирани и преустроени, за да се отговори по-пълно на специфичните изисквания. Въведена бе в експлоатация и съвременна банкнотоброична техника. Извършва се подготовка за откриване на клонове на БНБ в Хасково, Русе и Велико Търново.

Количество на емисията

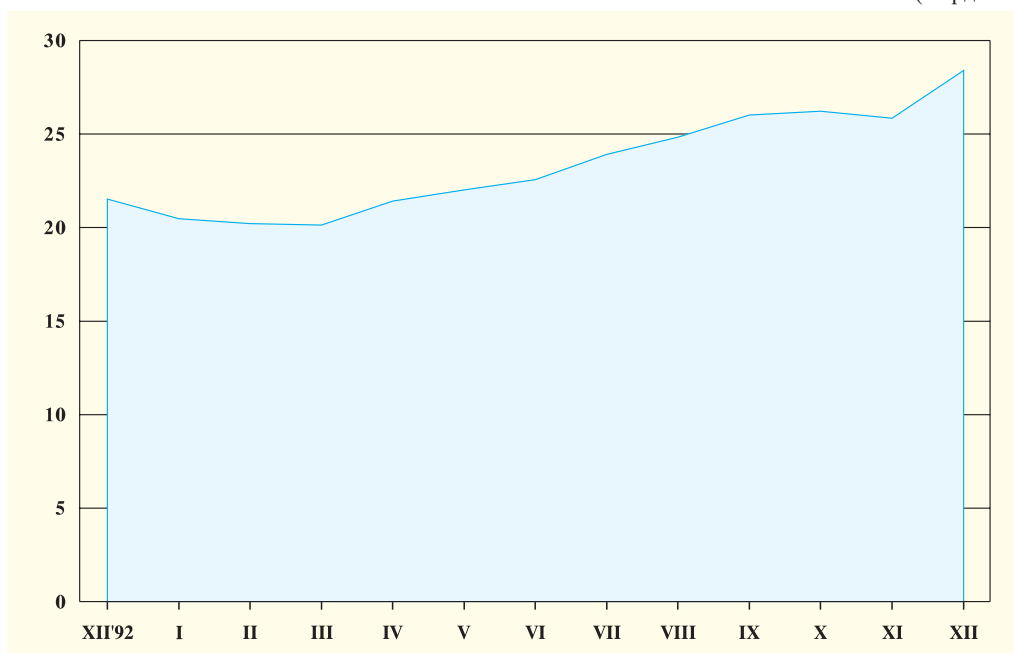
В края на 1993 г. парите извън касите на БНБ достигнаха 28.4 млрд. лв. Те нараснаха с 6.9 млрд. лв. в сравнение с предходната година, или 31.9%. В края на първото шестмесечие на годината нарастването им бе с 1 млрд. лв., или 4.8%. За цялата 1993 г. увеличението на широките пари изпревари с повече от 20 пункта нарастването на парите извън касите на БНБ. В края на полугодия разликата между тях бе близо 15 пункта. Относителният дял на масата на парите извън касите на БНБ към общата парична маса от 13.6% в края на 1992 г. намалю на 12% в края на юни и на 11.7% в края на декември 1993 г. Данните показват, че както по отношение на общата парична маса, така и на парите извън касите на БНБ през втората половина на годината паричната рестрикция на БНБ е отслабнала.

И през 1993 г. не се промениха съществено факторите, влияещи пряко или косвено върху масата на наличните пари, чието нарастване е нормално: сравнително висока инфлация, номинален растеж на доходите, недостатъчно развита система на разплащания в страната, нарастваща задлъжнялост на фирмите, недостатъчно развит паричен пазар и др.

Независимо от влизането в сила на Наредба № 3 на БНБ за плащанията и от ограниченията за максимален размер на плащанията в брой редица фирми и еднолични търговци (под влиянието на влошените стопанска конюнктура и финансово състояние на повечето икономически агенти, както и укриване на обороти и доходи, за да избегнат данъчното облагане) продължаваха да извършват плащания в налични пари над допустимите норми, което също се отрази върху масата на наличните пари.

ПАРИ ИЗВЪН КАСИТЕ НА БНБ ПРЕЗ 1993 г.

(млрд. лв.)

Източник: БНБ.

Анализът на динамиката на паричната маса извън касите на БНБ показва, че през първите три месеца на 1993 г. в сравнение с края на 1992 г. се наблюдава плавно намаляване, като в края на тримесечието тя е с 1.4 млрд. лв. по-малко. В края на полугодия масата на парите извън касите на БНБ нарасна спрямо края на първото тримесечие с 2.4 млрд. лв., а спрямо края на предходната година – с 1 млрд. лв. През третото тримесечие на годината парите извън касите на БНБ продължиха да нарастват, като в края на деветмесечието спрямо полугодия увеличението е с 3.5 млрд. лв. През последното тримесечие на годината движението на паричната маса бе най-непосредствено. През октомври парите извън касите на БНБ нараснаха само с 204 млн. лв. През ноември се наблюдаваше известно намаляване на паричната маса с 385 млн. лв., а през декември нарастването е с 2562 млн. лв., като само за периода 17 – 31 декември – с 1565 млн. лв.

Нарастването на масата на парите извън касите на БНБ се дължи главно на увеличението на доходите на населението съгласно Постановление № 40 на Министерския съвет от 24 февруари 1993 г. за компенсиране на някои доходи на населението във връзка с по-високите цени на течните горива, Постановление № 71 от 6 април 1993 г. за привеждане на работната заплата в бюджетните организации и дейности в съответствие с инфлацията, Постановление № 149 от 3 август 1993 г. за определяне на минималната работна заплата за страната и за компенсиране на някои доходи на населението, както и на Постановление № 150 за изменение на средните брутни месечни заплати в бюджетните организации и дейности и за изменение и допълнение на Постановление № 71 от 1993 г.

Намаляването на темповете на нарастване на парите извън касите на БНБ през октомври и абсолютният им спад през ноември се дължи главно на наблюдаваната през периода нестабилност на валутния пазар, когато имаше временно преливане на налични средства от левове във валута. Скокът в нарастването на паричната маса през втората половина на декември е резултат от изменението на Закона за държавния бюджет за 1993 г., приет от Народното събрание на 17 декември 1993 г., с което се увеличи дефицитът на държавния бюджет с 5.5 млрд. лв. През този период бяха изплатени работни заплати, допълнителни възнаграждения, стипендии, компенсции, помощи и

др., неизплащани за предходни периоди поради липса на средства.

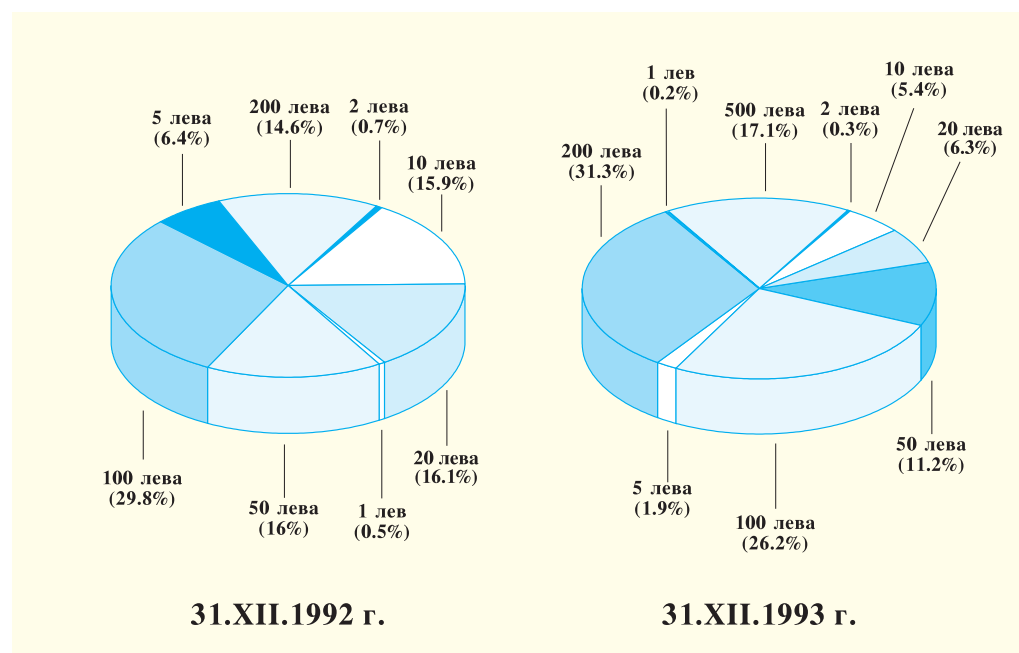
Наличните пари в касите на търговските банки след като в края на полугодieto намаляха с 0.8 млрд. лв. в сравнение с края на 1992 г., в края на 1993 г. достигнаха 3.2 млрд. лв. Това равнище е близо до съответното в края на 1992 г. независимо от нарастването на наличнопаричния оборот. Намалението им в края на годината (макар и незначително) се дължи на факта, че доколкото те не носят доход, търговските банки през годината се стремяха да ги управляват по-добре при разширена клонова мрежа и увеличен обем на оборотите.

Парите извън банките в края 1993 г. достигнаха 25.2 млрд. лв. Това е с 6.9 млрд. лв. повече от края на 1992 г., или 37.8%. В края на първото шестмесечие на 1993 г. нарастването беше с 1.9 млрд. лв., или 10.6%.

Купюрен строеж

През 1993 г. продължи политиката на БНБ за поддържане на оптимален купюрен строеж на емисията при минимизиране на разходите. За нормалното обслужване на наличнопаричния оборот по-удобни се оказаха купюрите с по-висок номинал (100, 200 и 500 лева). В края на 1993 г. те представляваха 74.6% от стойността на банкнотите при 44.4% в края на 1992 г. В същото време по бройки банкноти относителният дял на тези купюри в общия брой банкноти в края на 1993 г. е 19.6% при 7.1% в края на 1992 г. От 1 ноември 1993 г. БНБ пусна в обращение банкноти с номинал от 500 лева.

КУПЮРЕН СТРОЕЖ НА ЕМИСИЯТА ОТ БАНКНОТИ

Забележка: Относителният дял на купюрите е направен на база стойности.

Източник: БНБ.

БНБ продължи през 1993 г. постепенно да изтегля (след нормално изхвърляване) банкнотите със символика „Народна Република България“ и да ги подменя с банкноти от новите емисии.

В края на 1993 г. банкнотите с новата символика, емисии след 1991 г., от 20, 50, 100, 200 и 500 лева достигнаха 79.6% от стойността на банкнотната емисия, а по бройки банкноти – 24.9%, при съответно 50.5% и 9.7% в края на 1992 г.

„Средната банкнота“, пусната в обращение в края на 1993 г., е 42 лева при 27 лева за първото полугодие и 19 лева в края на 1992 г. Нарастването на „средната банкнота“ в обращение се дължи, от една страна, на пусканите в

обращение банкноти от по-високи купюри, а от друга – на намаления (с над 460 млн.) брой банкноти в обращение през 1993 г.

Независимо че „средната банкнота“ в обращение нараства, отчитайки потребностите на наличнопаричния оборот от по-високи номинали, купюрният строеж на банкнотите все още изостава от оптималния. Във връзка с това, имайки предвид бъдещите потребности на паричното обращение, УС на БНБ с Решение № 211 от 12 юли 1993 г. одобри идейните проекти за банкноти с номинална стойност 1000, 2000, 5000 и 10 000 лева, емисия 1994 г. На основание чл. 25, ал. 4 от Закона за БНБ банката внесе, а Министерският съвет с Протокол № 68 от 29 юли 1993 г. одобри номиналните стойности, съдържанието, формата и дизайна на банкнотите. Пускането на новата серия банкноти ще доведе до оптимизиране на емисионната дейност и паричното обращение.

Емисия на монети

БНБ пусна в обращение от 1 юли 1993 г. нова емисия разменни монети с номинална стойност 10, 20 и 50 стотинки и 1, 2, 5 и 10 лева.

През 1993 г. бяха емитирани възпоменателни монети по повод на асоциирането на България в Европейската общност – златна, платинена и сребърна, с номинална стойност съответно 5000, 10 000 и 500 лева, и участието в международни монетни програми – по една на олимпийска, футболна, екологична и историческа тематика с номинална стойност 100 лева.

С оглед регулиране на търговията с възпоменателни монети и спазване на световната практика УС на БНБ с Решение № 168 от 27 май 1993 г. на основание чл. 26 от Закона за БНБ реши възпоменателните монети от благородни и неблагородни метали, емисия 1962 – 1985 г. вкл., да престанат от 1 януари 1995 г. да са законно платежно средство. С номиналната стойност на тези монети се намалява дългът на държавния бюджет към БНБ, формиран от заплатената номинална стойност на пуснатите в обращение монети.

Благородни метали

През 1993 г. продължи тенденцията към увеличаване на оборотната наличност от злато на БНБ, като са купени 27 640 тройунции злато. Както и през предходните две години, прирастът на злато е формиран главно за сметка на изкупени количества от вътрешни производители и на златни монети от населението. В същото време вследствие депозирание на част от оборотната наличност на златото при чужди кореспонденти и отпуснато минимално количество за отсичане на възпоменателни монети, наличността от злато в Главната каса на БНБ в края на 1993 г. намаля в сравнение с предходната.

През 1993 г. част от златото бе претопено и златният резерв бе приведен в съответствие със световните стандарти.

В края на 1993 г. оборотната наличност от сребро в Главната каса на БНБ намаля в сравнение с 1992 г. вследствие на депозирание на част от него при чужди кореспонденти и осъществени сделки с чужбина. Наличността от платина също намаля главно поради отпуснатото количество за отсичане на платинената възпоменателна монета с номинална стойност 10 000 лева, посветена на асоциирането на България в Европейската общност.

През 1993 г. продажбите на вътрешни производители са символични поради свиване на производствата, използващи благородни метали. В бъдеще БНБ ще предприеме действия за още по-гъвкаво опериране и управление на валутната си наличност в благородни метали, вкл. чрез операции в чужбина.

НАЛИЧНОСТ ОТ СКЪПОЦЕННИ МЕТАЛИ В БНБ

(тройунции)¹

Показатели	31 декември 1992 г.	31 декември 1993 г.
Златен резерв на БНБ ²	1 017 041	1 017 041 ³
Оборотна наличност ⁴		
Злато	147 013	21 277
Сребро	1 768 120	843 221
Платина	7 039	4 471

¹ Една тройунция е равна на 31.10348 г.

² Златният резерв е на кюлчета, борсов стандарт.

³ От 21 април 1994 г. златният резерв е увеличен на 1 031 222 тройунции.

⁴ Оборотната наличност се състои от злато, сребро и платина в стандартен вид (кюлче, лента и монети държавни емисии).

Източник: БНБ.

VI. Валутна политика

През 1993 г. валутната политика на БНБ като част от паричната политика бе насочена към поддържане външната стабилност на лева. Централната банка бе принудена през цялата година да работи в сложна и неблагоприятна вътрешна и външна обстановка.

Вътрешната ситуация се характеризираше с продължаващо забавяне на структурната реформа, неизбежно довело до продължаване на спада в реалния сектор; слабо намаляване на инфлацията (до 64% годишно), което не позволи да се поддържа стабилен валутен курс на лева поради отрицателния ефект върху външнотърговския баланс; повишени инфлационни очаквания, водещи до спадане доверието на населението и останалите икономически агенти към лева; вътрешнополитическо напрежение, придружено с искания за вот на недоверие към правителството и предсрочни избори.

Външната обстановка също бе неблагоприятна. Наложено е ембарго върху преминаването на стоки през Сърбия и Черна гора и рецесията в западните страни бяха сред главните причини за съкращаването на износа, а оттам и на валутните постъпления. Прекъсването на Второто стенд-бай споразумение от МВФ, неполучаването на последния транш по него и невъзможността да се стигне до ново споразумение през 1993 г. на практика лишиха страната от значително външно финансиране. Постигнатото в края на годината принципно споразумение с банките – кредиторки от Лондонския клуб, за реструктуриране и редуциране на външния дълг също оказва въздействие върху валутната политика – с решение на Народното събрание голяма част от валутния резерв на страната бе резервирана за обслужване на сделката по дълга.

През 1993 г. валутната политика на БНБ бе насочена към:

- осигуряване плавност в движението на курса на лева;
- поддържане на относителна стабилност на лева, доколкото това е възможно, без да се засягат конкурентните позиции на българския износ и без да се допуска допълнителен вътрешен инфлационен натиск;
- пестеливо разходване на валутните резерви, за да се осигурят средства за плащанията към Лондонския и Парижкия клуб и да се поддържа ликвидността на валутния пазар през есенно-зимния сезон на 1993 – 1994 г. до възстановяване на външното финансиране и увеличаване на валутните постъпления.

През 1993 г. валутната политика бе обсъждана на две заседания на Пленарния съвет на БНБ, като преобладаващото мнение бе, че левът плавно ще се обезценява.

Посочените цели бяха постигнати до септември 1993 г., но не и след това. В резултат на влошената макроикономическа конюнктура, както и поради някои колебания в провежданата валутна политика през четвъртото тримесечие на 1993 г. напрежението на валутния пазар достигна критичната точка на временна паника, която БНБ се опита да овладее чрез масирана интервенция. През декември засилената подкрепа в полза на лева продължи, което доведе до съществено намаляване на валутните резерви.

През първото тримесечие на 1994 г. доверието в лева отново намаля, в резултат на което той рязко се обезцени спрямо края на 1993 г. Същевременно възможностите за интервенции на БНБ на валутния пазар много се ограничиха, защото валутният резерв наближи критичния минимум. Има основание да се счита, че периодът на относително стабилен курс на лева вече отминава и в краткосрочна перспектива увеличението на номиналния валутен курс ще бъде близък до инфлацията.

1. Валутен пазар

Статистиката на валутните спот-операции за 1993 г. сочи обща сума на покупките на чуждестранна валута от банките с пълен валутен лиценз (вкл. БНБ) – помежду им и от клиенти – на стойност 3.4 млрд. щ. д. (21.4% увеличение спрямо 1992 г.) и обща сума на продажбите – също 3.4 млрд. щ. д. (увеличение 36%).

Количествени параметри на валутния пазар

Количеството чуждестранна валута, постъпваща от реалния сектор, нарастваше с по-бавни темпове от количеството, което той изкупуваше. Това доведе до намаляване на нетните валутни постъпления на пазара. Оборотът на чуждестранната валута в банковата система и междуфирмените операции възлезе на 2139 млн. щ. д. покупки (увеличение 15.7%) и 2129 млн. щ. д. продажби (увеличение 41.6%), или положително салдо от 10 млн. щ. д. В това число търговските банки с пълен валутен лиценз купиха от клиенти (фирми и други банки) валута за 1971 млн. щ. д. (увеличение 11.9%), а продадоха на клиенти 1848.2 млн. щ. д. (увеличение 43.2%), като положителното салдо възлезе на 122.8 млн. щ. д. (малко над една четвърт от размера през 1992 г.). Централната банка бе нетен продавач на 172.2 млн. щ. д., в т. ч. 59.4 млн. щ. д. на банки с пълен валутен лиценз и 112.8 млн. щ. д. на други контрагенти. Доколкото относно последните салдото с банките е едва 0.6 млн. щ. д., основната сума е с бюджетни организации главно за обслужване на външния дълг.

ВАЛУТЕН СПОТ-ПАЗАР ПРЕЗ 1993 г.

(млн. щ. д.)

Обем	А. купени	В. продадени	С. салдо
1) БНБ с клиенти	119.0	231.8	-112.8
2) търговски банки с пълен лиценз	1971.0	1848.2	122.8
3) междубанков, само ТБ с пълен лиценз	850.4	861.8	-*
4) междубанков, вкл. БНБ	1072.6	1084.0	-*
5) БНБ общо	341.2	513.4	-172.2
6) БНБ с ТБ с пълен лиценз	222.2	281.6	-59.4
7) междуфирмен**	49.0	49.0	-
8) общо с клиенти (1+2+7)	2139.0	2129.0	10.0

* Някои неточности в отчетността водят до минимална разлика между покупките и продажбите, които за междубанковия пазар по съдържание са идентични.

** Данните са за минималния обем на пазара по текущо наблюдение.

Източник: БНБ.

Межгубанков пазар

Обемът на операциите между търговските банки с пълен валутен лиценз се увеличи с 44.5%, като се отчете и двупосочно изтъргуваното количество чуждестранна валута между тях и БНБ – с 68.2%. Обемът на междубанковите операции се равняваше на близо половината както от обема на покупките от клиенти, така и от обема на продажбите за клиенти (през 1992 г., когато покупките от клиенти по-съществено надхвърляха продажбите, делът бе съответно около една трета от покупките и близо една втора от продажбите). Оборотът на междубанковия пазар, от една страна, опосредстваше постъпленията на икономиката от чужбина и плащанията към нея, а, от друга – отчитайки неколкостранното преминаване на някои суми през пазара, бе източник на печалба за банките, включително от съчетаване на операции на българския (чуждестранна валута срещу левове) и международните (една срещу друга чужди валути) пазари. За ограничаване на спекулативния елемент въздействаше стесняването на спреда между банковите котировки „купува“ и „продава“, между които се вместиаха междубанковите операции. Същевременно обаче спредът остана показател за състоянието на пазара, разширявайки се в случаи на напрежение. За стесняването на спреда допринесе ориентацията на големите фирми към курс, близък или равен на междубанковите котировки.

Развитието на междубанковия пазар, вкл. на арбитражните операции, допринесе за формиране цената на лева спрямо отделните основни чужди валути.

ДЯЛ НА МЕЖДУБАНКОВИТЕ ОПЕРАЦИИ И НЕТНИТЕ ПОКУПКИ НА БНБ ОТ ВАЛУТНИЯ ПАЗАР

(%)

междубанков оборот / купена от клиенти валута (ТБ)	43.7
междубанков оборот / продадена на клиенти валута (ТБ)	46.6
междубанков оборот / купена от клиенти валута (ТБ и БНБ)	51.8
междубанков оборот / продадена на клиенти валута (ТБ и БНБ)	52.1
БНБ – нето продажби / общи продажби на банките за клиенти	8.3
БНБ – нето продажби / салдо на банките с клиенти	-1722.0

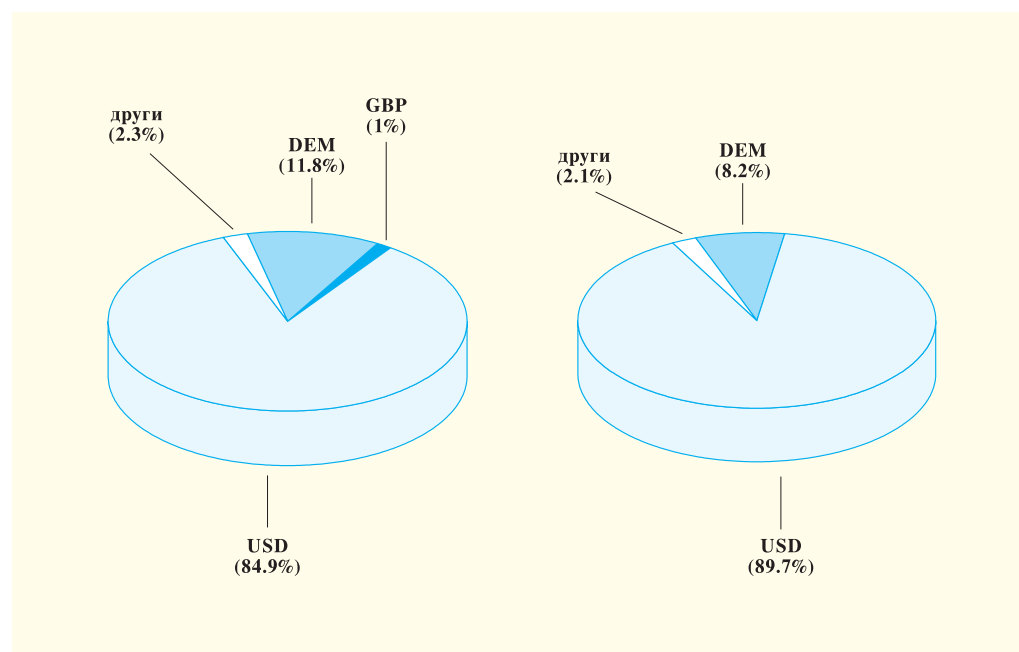
Пазарна позиция на БНБ

Спрямо 1992 г. бе отбелязано неколкостранно увеличение на операциите на БНБ с други партньори, което се дължи на по-силното въвличане във валутния пазар на банки, непритежаващи пълен лиценз (балансът на операциите на централната банка с тези банки и с брокери е почти нулев – покупки 97.9 млн. щ. д. и продажби 98.5 млн. щ. д.). БНБ продаде 95.7 млн. щ. д. на Министерството на финансите за плащания към чуждестранни кредитори. Това е със 7.1 млн. щ. д. повече от 1992 г., което (дори с приспадане на покупката на 21.1 млн. щ. д., която централната банка направи от Агенцията по приватизация и от Държавния фонд за реконструкция и развитие) има относително по-голяма тежест във валутния оборот поради намалелия нетен приток на чуждестранна валута от реалния сектор. (Продажбите на валута от централната банка за обслужване на дълга се припокриваха с покупки от нея на междубанковия пазар само когато пазарът не бе напрегнат.) При запазено ниво на покупки за плащания по външния дълг намалението на общата сума чуждестранна валута, която държавните ведомства купиха от централната банка, бе за сметка на организациите на бюджетна издръжка, чиито покупки възлязоха на 37.6 млн. щ. д. (близо два пъти по-малко в сравнение с 1992 г.).

Междуфирмен пазар

Оборотът на междуфирмения пазар бе колкото през предходната година, но за разлика от нея през второто полугодие на 1993 г. той бе по-малък, отколкото през първото (пълна съпоставимост обаче е невъзможна, тъй като нормирането на този сегмент от пазара влезе в сила от началото на 1992 г.).

СТРУКТУРА НА ВАЛУТНИЯ ПАЗАР (ОБЩО) И НА МЕЖДУБАНКОВИЯ ПАЗАР ПРЕЗ 1993 г.

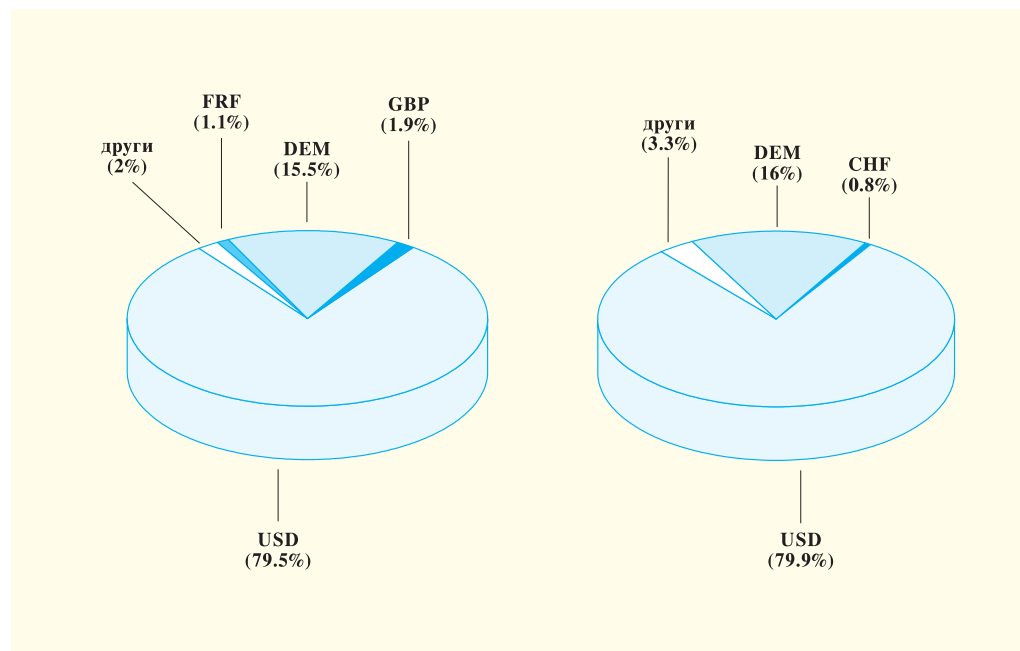

Източник: БНБ.

Структура на пазара според вида на валутата

Водещо място сред търгуваните валути заемаше щатският долар. Делът му в общия обем на валутните спот-операции нарасна до 85% (80% през 1992 г.) главно за сметка на междубанковите операции, където делът на долара нарасна от 84% на 90%, а на втората по значение валута – германската марка – намалѐ от 14% на 8%. Както и през 1992 г., делът на останалите валути в покупките и продажбите бе ограничен.

ПОКУПКИ ОТ КЛИЕНТИ И ПРОДАЖБИ НА КЛИЕНТИ ПРЕЗ 1993 г.

Източник: БНБ.

Развитие на валутния пазар

Валутният пазар в страната възникна преди три години. Данните за изминалия период, макар и твърде кратък и протичащ под влиянието на различни вътрешни и външни фактори, позволяват 1993 г. да се сравни с предшестващите две и да се направят следните по-важни изводи:

- през 1993 г. продължи, макар и със забавени темпове, тенденцията към нарастване обема на пазара: в сравнение с предходната година през 1992 г. нарастването е 145%, а през 1993 г. – 30%;
- през 1993 г. БНБ почти запази относителния си дял на участие във валутния пазар, след като през 1992 г. той спадна от 21.7% на 14.5%. На фона на продължаващото разширяване на пазара стабилизирането дела на централната банка в него може да се счита и за стабилизиране на неговата структура;
- през 1993 г. търсенето на чуждестранна валута значително превиши предлагането. Участието на БНБ (продадени 513 млн. щ. д. и купени 341 млн. щ. д.) ясно показва дефицитността на пазара. Това наложи тя да извършва значителни продажби за снабдяване на пазара и интервенции, за да поддържа курса на лева особено през последните месеци на годината;
- въпреки опитите на централната банка чрез някои парични инструменти (като валутно рефинансиране и валутни депозити в местни банки) да намали сезонния характер в обемите на валутния пазар и участието си на него, влиянието на сезонните фактори остава. За трите години през зимните месеци БНБ интервенираше в подкрепа на лева;
- броят на участниците на валутния пазар през 1993 г. силно нарасна благодарение лицензирането на над 70 финансово-брокерски къщи и увеличаването броя на обменните бюра. Независимо че небанковите финансови институции с по-съществено влияние върху покупко-продажбите са не повече от 10, пазарът стана все по-трудно обозрим и контролируем при кризисна

ситуация. В края на годината на него временно излязоха и много физически лица, което имаше не само психологически, но и непосредствен ефект (местните физически лица увеличиха през четвъртото тримесечие валутните си депозити в банките с над 70 млн. щ. д.). Създалата се кризисна обстановка в края на 1993 г. и началото на 1994 г. показва необходимостта от по-добър контрол върху спазването на валутния режим;

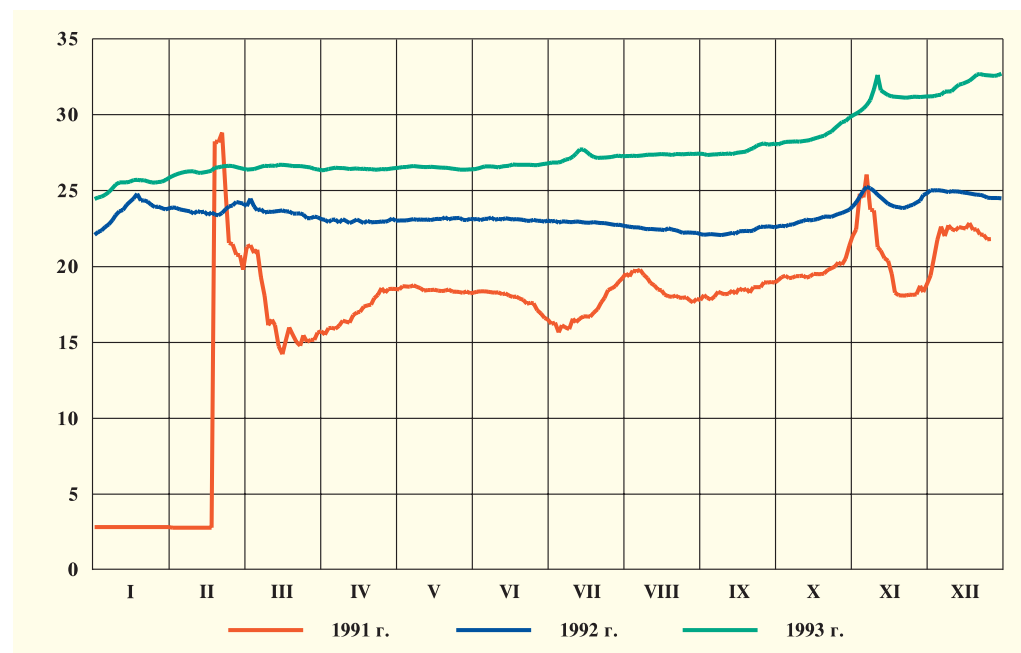
- за разлика от предшестващите години през 1993 г. и първото тримесечие на 1994 г. към факторите, влияещи върху търсенето и предлагането на чуждестранна валута, се прибавиха и широко разпространяваните чрез средствата за масова информация очаквания за повишена и дори хиперинфлация, които засилиха спекулативните стремежи на повечето участници на валутния пазар.

2. Валутен курс

В характерните за страната инфлационни условия през 1993 г. основният тренд на курса на лева бе номинално поевтиняване спрямо валутите на: основните ни западни партньори, разплащанията на страната с чужбина и търговията на българския междубанков пазар. В течение на годината левът поевтиня с една четвърт (25.3%) спрямо щатския долар, а към европейската валутна единица ЕКЮ и повечето западноевропейски валути – с една пета (с 19.1% към ЕКЮ и 19.9% към германската марка). В същото време той поскъпна към някои по-бързо обезценяващи се от него валути – турска лира, полска злота, румънска лея, руска рубла и др.

ЦЕНТРАЛЕН ВАЛУТЕН КУРС

(лв. за 1 щ. д.)

ИЗТОЧНИК: БГПД.

Кривата на курса лев – долар запази своя сезонен характер, който се наблюдаваше и през предходните две години. За това допринасят сезонният характер на плащанията по вноса и износа, на падежите към чужбина, на движението на левовата ликвидност. Същевременно с всяка година кривата все повече се изправя (а амплитудата на колебание на курса се стеснява) поради разширяването на спотовия пазар, обогатяването на тактиката в поведението на централната банка, развитието на валутното кредитиране (доколкото него-

вите падежи оказват обратно влияние върху сезонния превес на търсенето или предлагането на спотовия пазар).

Както и през предходната година, кривата на курса лев – долар през 1993 г. бе по-малко стръмна, отколкото тази на инфлацията. През 1993 г. обаче изоставането на индекса на валутния курс бе по-малко от този на потребителските стоки в резултат на влошаването на платежния баланс, което настъпи със значителното намаляване в сравнение с 1992 г. на износа на живи животни и животински продукти и с изчерпването на временните възможности за износ, предоставени от свиването на вътрешното потребление. Към това се добавиха очакванията за предстоящи значителни покупки на чуждестранна валута за обслужване на външния дълг.

Средноаритметичният непретеглен централен курс долар – лев за годината бе 27.648 лв. за долар. Спрямо него средният за годината курс на покупките на централната банка (27.461 лв. за долар) бе с 0.7% по-нисък, а на продажбите (28.851 лв. за долар) – с 4.4% по-висок. Това дава положителен резултат от операциите на БНБ в размер на 681.4 млн. лв. Среднопретегленият централен курс за годината бе 27.810 лв., спрямо него средният курс на покупките на БНБ бе с 1.3% по-нисък, а на продажбите – с 3.7% по-висок; положителният резултат е 653.5 млн. лв.

Месечната динамика на валутния курс през първото шестмесечие на 1993 г. не се различава съществено от 1992 г., когато се наблюдаваше относително спокойствие на валутния пазар. Сезонното превишение на търсенето над предлагането през първото тримесечие бе компенсирано с продажби на валута от страна на БНБ, а през второто тенденцията се промени и централната банка успя да увеличи резерва си спрямо края на 1992 г. В тези условия централният валутен курс плавно се обезцени от 24.492 лв. за 1 щ. д. в края на декември 1992 г. до 26.681 лв. в края на юни 1993 г., или с около 8% (през първата половина на 1992 г. номиналното обезценяване на лева бе около 6%).

В началото на второто шестмесечие на 1993 г. обаче бе регистрирано сътресение на валутния пазар. Само за няколко дни валутният курс се повиши с над 1 лев (около 4%). Основните причини бяха влошаващият се търговски и платежен баланс и югоембаргото. Известна роля изигра и откритата дискусия относно нивото на валутния курс, след като станаха известни предварителните статистически оценки за рязко влошаване на външнотърговския баланс. Ситуацията бе бързо овладяна чрез по-значителна интервенция от страна на БНБ, но напрежението на пазара се запази и през следващите месеци поради засилващото се въздействие на фундаментални фактори. Затова през третото тримесечие на 1993 г. валутният курс не се намали, както през 1991 г. и 1992 г., а продължи плавно да се обезценява до 28.026 лв. за 1 щ. д. в края на септември.

През последното тримесечие неравновесието между търсенето и предлагането се задълбочи и доведе в края на октомври и началото на ноември до второ за годината сътресение на валутния пазар. За по-малко от месец валутният курс се обезцени с над 4 лв., или с 15%, и достигна 32.618 лв. за 1 щ. д. Това се дължи както на нарастващото отрицателно салдо на платежния баланс, така и на временната паника, обхванала дребните спестители, които за пръв път превърнаха значителни средства (около 2 млрд. лв.) от национална в чуждестранна валута. Наложиха се масирана интервенция от страна на БНБ, в резултат на която в края на ноември валутният курс се установи на 31.170 лв. за 1 щ. д. През декември засилващият се натиск от разминаването между търсенето и предлагането на валута бе удържан с цената на значителни продажби на валута от БНБ. За последното тримесечие на 1993 г. тя продаде нетно 209.9 млн. щ. д., в т.ч. само през декември 100.9 млн. щ. д. при 172 млн. щ. д. нетни продажби за цялата година. В резултат на това в края на годината валутният курс бе 32.711 лв. за 1 щ. д. – обезценяването за последното тримесечие бе около 17%.

През първото тримесечие на 1994 г. напрежението на валутния пазар се засили поради традиционно действащия сезонен фактор, политическата нес-

табилност и произтичащото от нея спадане на доверието към лева. В началото на януари само за няколко дни валутният курс се обезцени с около 3 лв., или 9%. По-късно в резултат на систематични продажби на валута от БНБ и временно споразумение с участниците на валутния пазар да не се спекулира срещу лева в края на февруари валутният курс достигна 37.366 лв. за 1 щ. д. Обезценяването му за първите два месеца на 1994 г. бе почти колкото за четвъртото тримесечие на 1993 г., а цената за това са 102.4 млн. щ. д. нетни продажби от БНБ.

След приемането на Закона за държавния бюджет за 1994 г. през март напрежението на валутния пазар рязко се засили и прерасна в криза. В края на март бе регистрирано най-високото досега равнище на валутния курс – 64.94 лв. за 1 щ. д. За първото тримесечие на 1994 г. левът се обезцени спрямо щатския долар приблизително два пъти. Само през март изменението на валутния курс бе с 27.50 лв., в т.ч. за последните 4 дни – с 13.75 лв. През този месец към вече действащите фактори се прибавиха повишените инфлационни очаквания в резултат от предстоящите промени в цените на електро- и топло-енергията и въвеждането на данъка върху добавената стойност, както и спадането на резервите на БНБ до минимума, отделен за обслужване на сделката по дълга. За да защити националната валута, БНБ засили рестриктивната политика на левовия пазар, което обаче влоши ликвидността на банковия сектор и показва, че при липса на достатъчни валутни резерви обезценяването на лева е трудно удържимо.

През април 1994 г., след като бе сключено Трето стенд-бай споразумение с МВФ и бе постигнато поредното договаряне за разсрочване на външния дълг към страните от Парижкия клуб, в страната постъпи външно финансиране в размер на около 275 млн. щ. д. Това доведе до известно намаляване на напрежението на валутния пазар. В средата на месеца валутният курс спадна до 55.53 лв. за 1 щ. д. при нетни продажби на БНБ за първата половина на април в размер на 18.7 млн. щ. д.

3. Валутен резерв

Динамиката на брутните валутни резерви на БНБ¹⁹ през 1993 г. преминава през два периода, в които регистрираните тенденции имаха противоположни посоки. Докато през първите шест месеца на годината резервите – въпреки колебанията в месечните им равнища – не се измениха съществено, през втората половина се формира и задълбочи тенденция към ускорено и – особено през четвъртото тримесечие – значително намаление, което продължава и през първото тримесечие на 1994 г.

Динамика на валутния резерв

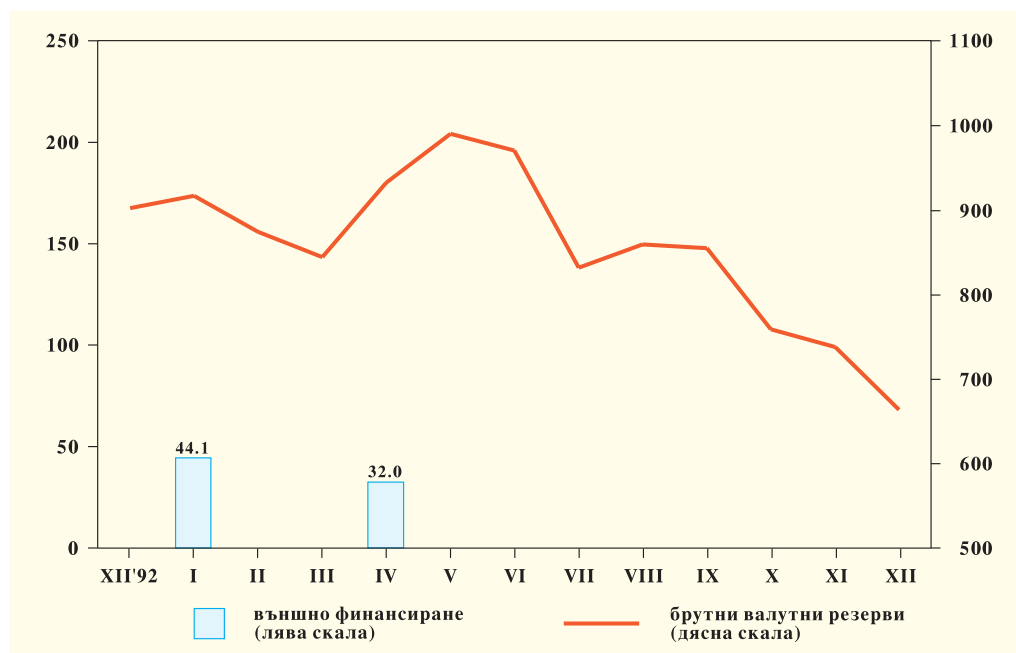
Първото полугодие приключи при нарастване на валутните резерви с 68.2 млн. щ. д. (или 7.6%) спрямо нивото им от края на декември 1992 г. Засилени продажби на чуждестранна валута от БНБ в подкрепа на лева през зимните месеци (сезонната слабост на националната валута през този период се наблюдава от създаването на междубанковия валутен пазар) предизвикаха умерен спад в равнището на резервите през февруари и март. През януари –

¹⁹ Брутните валутни резерви включват авоарите на БНБ в чуждестранна валута в банки извън страната, наличностите в специални права на тираж (СПТ) и резервната позиция на страната в Международния валутен фонд. Ако се прибави златният резерв на БНБ, който с Решение № 224 на УС на БНБ от 1992 г. е установен на 1 017 041 тройунции, ще се получи златно-валутен резерв, чието равнище ще бъде доста по-високо от анализирания в текста и ще зависи от избраните цени при оценката на златото в щатски долари. Златният резерв на БНБ по цени от края на 1993 г. възлиза на около 400 млн. щ. д. Освен този златно-валутен резерв БНБ поддържа известни валутни депозити в местни търговски банки и извършва операции по тяхното валутно рефинансиране.

въпреки действието на сезонните фактори – спад не бе регистриран поради получения (със закъснение) четвърти транш от Второто стенд-бай споразумение с МВФ (44.1 млн. щ. д.). През второто тримесечие, за разлика от първото, предлагането на чуждестранна валута на вътрешния пазар превиши търсенето, което позволи на БНБ да увеличи резерва си. За това изигра роля и полученият през април заем от швейцарското правителство (32 млн. щ. д.) за подпомагане на българския платежен баланс, координирано в рамките на Групата на 24-те.

БРУТНИ ВАЛУТНИ РЕЗЕРВИ И ВЪНШНО ФИНАНСИРАНЕ ПРЕЗ 1993 г.

(млн. щ. д.)

Източник: БНБ.

Второто полугодие обаче започна с намаление на валутните резерви още през юли (тогава бе регистрирано и първото сътресение на валутния пазар). През август БНБ успя отново слабо да увеличи своя резерв, но от септември до края на годината равнището му с всеки изминал месец спадаше, като най-силно това се прояви през декември. Спадът през второто полугодие до голяма степен се дължеше на нарастващите интервенции на централната банка (в условията на пълно отсъствие на външно финансиране) в подкрепа на националната валута, която от ноември 1993 г. започна ускорено да се обезценява. В края на годината брутните резерви на БНБ се равняваха на 663.7 млн. щ. д.

Динамиката на резервите през 1993 г. още веднъж потвърждава извода, че основните фактори, влияещи върху равнището на валутния резерв през 1993 г. (както и през 1991 г. и 1992 г.), са нетните покупки на чуждестранна валута от БНБ на вътрешния междубанков пазар и обемът на постъпващите в страната валутни средства от международните финансови институции. Нетните продажби на централната банка от 172 млн. щ. д. и едва 76.1 млн. щ. д. външно финансиране логично доведоха до намаляване на резервите. Наред с това определена роля имаха и покупките на валута от Министерството на финансите за плащане на лихви по външния дълг към Парижкия клуб, и отрицателните салда по търговския, текущия и общия баланс на страната, регистрирани през 1993 г. като цяло и по тримесечия. През 1993 г. БНБ е изплатила лихви по ползваните външни заеми в размер на 71.5 млн. щ. д., а е получила 57.2 млн. щ. д. като постъпления от лихви. Сумата на платените лихви превишава тази на получените с 14.3 млн. щ. д., като разликата се дължи до голя-

Управление на валутния резерв

ма степен на лихвения диференциал (особено голям при доларовите лихви) между лихвите по получените дългосрочни заеми и лихвите от краткосрочните пласменти на БНБ.

Средногодишният размер на валутните резерви през 1993 г. бе на ниво, еквивалентно на внос от почти два месеца и половина. Това е твърде обезпокоително, особено като се отчете сериозното понижаване на месечните равнища на резервите след август 1993 г.

Валутният резерв е пласиран в бързоликвидни активи в чужбина, които включват текущи сметки, депозити, първокласни ценни книжа и ценни метали. При управлението на валутните резерви БНБ продължи да поддържа резерв от средства по разплащателни сметки, за да оказва стабилизиращо въздействие върху валутния пазар в страната. Структурата на инвестирания валутен актив на страната по валути и през 1993 г. се определяше от преобладаващите вътрешни потребности от щатски долари, сезонността на валутния пазар и необходимостта от диверсификация за намаляване на риска от колебанията в курсовете на чуждестранните валути.

С решение на УС на БНБ целият ѝ златен резерв бе приведен в стандартен борсов вид. За целта през септември и октомври от златния резерв временно бяха изнесени 806 094.76 тройунции, а от обратното злато – 138 508.30 тройунции и изпратени за претопяване в швейцарска и английска рафинерия с фирмен знак, регистриран на Лондонската метална борса. От изнесеното количество злато в страната бяха върнати към 4 ноември 1993 г. 805 997.88 тройунции, а преработеното обратно злато в размер на 138 473.8 тройунции бе депозирано по метални сметки в четири първокласни чуждестранни банки и включено в brutните валутни резерви на страната.

В края на годината brutните валутни резерви в ценни метали са еквивалентни на 83.591 млн. щ. д., в т.ч. злато – 59.967 млн. щ. д. (153 564.424 тройунции).

В резултат на нарастващия дефицит по платежния баланс и преустановяването на външното финансиране през 1993 г. валутните резерви на БНБ приближиха минимума, резервиран за обслужване на сделката по външния дълг. Доколкото рязко подобряване на платежния баланс е трудно да се постигне в краткосрочна перспектива, от първостепенна важност за попълване на валутните резерви на страната остава външното финансиране.

VII. Банков надзор

През 1993 г. продължи работата по правното и организационното осигуряване на банковия надзор. УС на БНБ прие основните наредби, предвидени от Закона за банките и кредитното дело (ЗБКД): Наредба № 7 за големите и вътрешните кредити на банките (28 януари 1993 г.), Наредба № 2 за разрешенията (лицензиите), издавани от Българската народна банка (11 февруари 1993 г.), Наредба № 8 за капиталовата адекватност на банките (18 март 1993 г.), Наредба № 9 за класифициране на кредитите и образуване на задължителните специални резерви (законови провизии) от банките (31 май 1993 г.), Наредба № 10 за вътрешния контрол в банките (3 юни 1993 г.) и Наредба № 11 за ликвидността на банките (18 юни 1993 г.).

Лицензии

През 1993 г. са постъпили 10 заявления за получаване на разрешения за банкова дейност. Издадени бяха 7 лицензии за банки, вкл. един клон на чуждестранна банка: ТБ „Славяни“ – АД, София; „Хиосбанк“ – АД, Атина – клон София; ТБ „Капиталбанк“ – АД, София; ТБ Първа инвестиционна банка – АД, София; ТБ Българска търговска и индустриална банка – АД, София; Балканска универсална банка – АД, София; ТБ „Моллов“ – АД, София.

През отчетния период са дадени разрешения за преобразуване на 28 търговски банки, в резултат на което са издадени универсални лицензии за банкова дейност на 4 нови консолидирани банки: ТБ „Балканбанк“ – АД, София, ТБ „Експресбанк“ – АД, Варна, ТБ „Хеброс“ – АД, Пловдив, и ТБ „Софиябанк“ – АД, София.

Допълнени са лицензиите за банкова дейност с разрешение да откриват банкови сметки за разплащания с чужбина на следните търговски банки: „Туристспортбанк“ – АД, Централна кооперативна банка – АД, „Кредитна банка“ – АД, „Агробизнесбанк“ – АД, ЧПБ „Тексимбанк“ – АД, „Славяни“ – АД, „Капиталбанк“ – АД, и Първа инвестиционна банка – АД.

Във връзка с чл. 17, ал. 2, т. 2 от ЗБКД е дадено съгласие на Първа частна банка – АД, да разкрие клон в Атина и представителства във Виена и Москва. Издадено е разрешение на ТБ „Балканбанк“ – АД, „Туристспортбанк“ – АД, и „Кредитна банка“ – АД, за учредяване на съвместна казахско-българска банка в Алма Ата, Казахстан.

През първото тримесечие на 1993 г. по реда на Наредба № 2 (28 март 1991 г.) за покупко-продажба на чуждестранна валута са постъпили 504 молби за издаване на разрешения за такава дейност. От тях са лицензирани 458 обменни бюра, а 46 заявления са върнати поради несъответствия с изискванията на наредбата.

След влизане в сила на новата Наредба № 2 (11 февруари 1993 г.) са постъпили 576 заявления за разкриване на обменни бюра. След проучване са лицензирани на първи етап 37, окончателно лицензирани – 362, в процес на преглед – 130, а 47 заявления са върнати поради неспазване изискванията на наредбата.

През 1993 г. са постъпили 140 заявления за издаване разрешение за финансови къщи и 49 заявления за брокер, като от тях са лицензирани 74 финансови къщи и 25 брокери, а в процес на проучване са 32 финансови къщи и 15 брокери.

Досегашната практика сочи, че в дейността си през изтеклата година небанковите финансови институции, лицензирани от БНБ, не са спазвали изис-

кванията по нормативните актове и поради недостатъчен контрол от страна на БНБ.

В лицензионната дейност на управление „Банков надзор“ бяха допуснати определени слабости. Оказа се, че в нормативната база има несъвършенства и празноти, които наложиха в началото на 1994 г. да се приемат изменения в Наредба № 2 за лицензирането, за да се направи невъзможно образуване на банка със зает капитал, установи се минимално съотношение на поименните акции и акциите на приносител (1:1). Предстои да се усъвършенства и частта в същата наредба относно лицензирането на небанковите финансови институции.

Текущ контрол

През 1993 г. е усъвършенствана организацията за наблюдение и следене състоянието на търговските банки. Съобразени са изискванията на Националния счетоводен стандарт № 16 и наредбите за банков надзор.

Все още информацията от банките, съдържаща основните показатели и отчетните данни по наредбите за банков надзор, се представя с голямо закъснение, в много случаи е некачествено подготвена и непълна.

Не е осъществяван системен банков надзор върху валутните операции на търговските банки поради липса на наредби и конкретни изисквания към банките по тези въпроси.

Текущо се извършваше преглед на кредитния портфейл на търговските банки. По искане на Министерския съвет е събрана и анализирана информация за сумата на непогасените кредити на държавните предприятия към 31 май 1993 г. за кредити, разрешени до 31 декември 1990 г.

Направено бе проучване на опитите за незаконна приватизация в някои държавни търговски банки (т. нар. „Бяла книга“). Констатира се, че в банковата сфера не е извършена мащабна „скрита приватизация“, а са допуснати известни нарушения от отделни банки, като намесата на централната банка не е била достатъчно бърза. Тя не даде нито едно разрешение за увеличаване капитала на търговските банки с държавно участие в съответствие с изискванията на § 6 от Преходните и заключителни разпоредби на ЗБКД.

Проведени бяха срещи с ръководствата на проблемни банки във връзка със състоянието им и бъдещото им развитие. С особено внимание бе следено кризисното състояние на Частна земеделска инвестиционна банка, ТБ „Кристалбанк“ и др.

Предвид целите и задачите на текущото наблюдение върху финансовото състояние на търговските банки извършеното през 1993 г. очертава по-ясна програма за действия и изисква подобрения в организацията.

Ревизии

През 1993 г. бяха извършени редица тематични проверки и ревизии в 10 търговски банки, обхващащи въпроси по кредитната дейност, акционерния капитал, организацията на вътрешния контрол, валутния режим и др.

Във връзка с взаимоотношенията на банките с други ведомства, клиенти и други банки по въпроси, свързани с приложението на Закона за финансовото осигуряване на земеделието, бяха извършени над 40 проверки. През четвъртото тримесечие на 1993 г. започнаха ревизии в 4 търговски банки („Биохим“, Частна земеделска инвестиционна банка, Стопанска банка и „Минералбанк“), от които две по решение на УС на БНБ.

По-съществени констатации от ревизиите и проверките могат да се обобщят в следните направления:

- влошава се качеството на активите през 1993 г. Тази тенденция проличава и при новообразуваните банки. Делът на просрочените кредити в търговските банки е твърде висок – 10 – 20% от всички активи;
- относителният дял на големите и вътрешните кредити без обезпечение нараства, което повишава риска в банките;
- установени са съществени различия в сроковете за издължаване на източниците, ресурсите на банките и предоставените от тях кредити;
- недостатъчна е оценката за финансовото състояние на кредитополуча-

телите преди разрешаване на кредитите и в процеса на получаването и погасяването им;

- в повечето търговски банки липсват изработени програми, базиращи се на стратегия и процедури, които да са свързани с рисковата експозиция на кредитополучателите;
- не е достатъчен вътрешният контрол по отношение обхвата, целите и функциите в търговските банки;
- счетоводната и оперативната отчетност и вътрешните информационни системи не са адекватни на нуждите при управлението на банките;
- липсва добра организация и ред за отчитане на акционерния капитал в търговските банки. Извършени са нарушения и пропуски при операциите, свързани с акционерното участие в банките.

Квалификация

Като се има предвид, че управление „Банков надзор“ се състои предимно от млади специалисти без достатъчен опит, през 1993 г. продължи организирането на семинари и курсове за повишаване на тяхната квалификация. Продължава работата по изготвяне на „Наръчник на ревизора“ с помощта на консултант от Министерството на финансите на САЩ. Във Варна бе организиран семинар за млади надзорници от Централна и Източна Европа по линията на програма на Базелския комитет за банков надзор. През 1993 г. България бе домакин на Петата регионална конференция на централно- и източноевропейските страни по банков надзор.

VIII. Развитие на банковата и платежната система

1. Състояние на платежната система

„Банксервиз“ – АД

С решение на УС на БНБ бе пристъпено към най-сериозната промяна в организацията на платежната система – отделянето на Главния информационен център на БНБ и създаването на негова основа на „Банксервиз“ – АД. След извършен анализ бе отчетено, че пълният контрол, който БНБ упражнява върху „Банксервиз“ – АД, контролирайки над 93% от акционерния му капитал, не позволява правилното реструктуриране на тази организация съгласно новите ѝ изисквания и задачи, поставени от възникването на много нови и разширяване дейността на съществуващите търговски банки. Затова се предложи на всички търговски банки да придобият дял в акционерния капитал на „Банксервиз“ – АД, пропорционално на участието им в платежния процес, като за БНБ дялът на акциите да спадне на около 38%. Това ще позволи развитието на платежната система да отговаря на изискванията на пазарната икономика, като БНБ запазва блокираща квота, даваща възможност при необходимост да се намесва при определянето на основните задачи и функционирането на системата като цяло.

БОРИКА

Анализирайки развитието на платежната система и услугите, които се предлагат от банките на техните клиенти, а така също и липсата на платежни инструменти за безналично разплащане, УС на БНБ реши да се насочи към развитие на електронни форми на разплащане преди внедряването и популяризирането на чековите разплащания. В резултат на това бе създадено БОРИКА, ЕООД – дружество със 74 млн. лв. уставен капитал и основна цел изграждане инфраструктурата за прилагане на дебитни банкови карти в разплащателния процес. Ще бъде изградена единна национална система от банкомати и устройства за разплащане в пунктовете за продажба, което ще облекчи достъпа на гражданите до техните сметки по всяко време на денонощието и ще осигури разплащане по безналичен път в търговската мрежа. Проведен бе търг за сключване на договор с компания подизпълнител по проекта БОРИКА, предвиждащ внедряването на национална система от банкомати и устройства за разплащане в пунктовете за продажба, който бе спечелен от белгийската компания „Банксис“. Очаква се първите банкомати да бъдат инсталирани към края на 1994 г. Първоначалната оценка за цялостната стойност на проекта БОРИКА е определена на 230 млн. лв. за период от 5 години.

През 1993 г. продължи нарастването броя на входните точки на платежната система – от 415 на 1 януари 1993 г. те достигнаха 550 към 31 декември, т.е. в края на периода една входна точка се пада на около 16 000 жители. По този показател все още има значително изоставане спрямо показателите на развитите страни, където на една входна точка се падат от 742 (в Белгия) до 2330 жители (в САЩ).

БИСЕРА

По БИСЕРА (системата за безналични междубанкови разплащания) през периода дневно са извършвани разплащания средно за 3.5 млрд. лв., т.е. в годишно изражение това надхвърля 3 пъти размера на brutния национален

Качество на изпълнение на платежните операции

продукт (БНП)²⁰. В развитите страни този показател се движи от 190 за Швейцария до 10 за Франция и Швеция.²¹

По отношение качеството на изпълнение на платежните операции от „Банксервиз“ – АД, трябва да се отбележи, че ако се приеме, че плащането е окончателно извършено в момента, в който БИСЕРА предаде информацията за платежната операция в банката (клона), където е сметката на бенефициента, то от предаването на разплащателната операция в БИСЕРА до окончателното ѝ извършване минават по-малко от 24 часа. Това най-добре се илюстрира с данните от таблицата за статистиката, натрупана по отношение срока за изпълнение на платежните операции през май и юни.

СРОКОВЕ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПЛАТЕЖНИТЕ ОПЕРАЦИИ

Времетраене	май		юни	
	брой	%	брой	%
до 24 часа	504 145	99.66	539 507	99.82
до 48 часа	1 494	0.29	995	0.18
над 48 часа	241	0.05	1	-
общо	505 880	100.00	540 503	100.00

Източник: „Банксервиз“ – АД.

Очевидно при дневен обем, ненадхвърлящ 25 000 платежни операции, е постигнат добър показател – над 99.66% от платежните операции завършват в рамките на 24 часа.

През периода не са извършвани значителни промени в програмно-техническото обезпечение на платежния процес, като единствено в Главния информационен център на „Банксервиз“ – АД, е доставено оборудване, позволяващо непрекъснатата работа на основния изчислителен комплекс. Като се има предвид 24-часовият цикъл на обработка на платежните съобщения, явно е, че не е предвиден никакъв технологичен резерв, което поражда определени тревоги за безотказната работа на системата като цяло. Възникналите срывове и закъсняването на платежните операции в няколко последователни дни с по няколко часа показват спешната необходимост от ускоряване на проектите за развитието на платежната система и цялостното преоборудване на „Банксервиз“ – АД, с изчислителна техника от по-ново поколение.

От голямо значение за по-нататъшното развитие на платежната система е разработването на окончателния вариант на тръжните документи по проекта „Банкнет“, предвиждащ внедряването на собствена телекомуникационна мрежа за осигуряване на междубанковите разплащания.

2. Правно регулиране на банковата дейност

Законова уредба

През 1993 г. Народното събрание прие Закон за уреждане на необслужваните кредити, договорени до 31 декември 1990 г. Той цели преодоляване бремето на необслужваните в левове и валута кредити, договорени между търговски банки и предприятия, фирми и търговски дружества, всичките с над 50% държавно участие. Кредитите и лихвите по тях до 30 юни 1993 г. се заменят срещу държавни дългосрочни облигации. Те са свободно прехвърляеми и могат да се използват за участие в приватизацията.

²⁰ За размера на БНП е приета оценката от 320 млрд. лв.

²¹ Данни на Банката за международни разплащания, Базел, Швейцария.

През изтеклия период Управителният съвет на БНБ прие нормативни актове с принципно значение за търговското банково дело. Приетите наредби за разрешенията (лицензиите), издавани от БНБ, за капиталовата адекватност на банките, за големите и вътрешните им кредити, за класифицирането на кредитите и образуването на задължителните специални резерви (законови провизии) на банките, за ликвидността и за вътрешния контрол на банките доразвиват и конкретизират повелителната правна уредба, съдържаща се в ЗБКД. Наредбите очертават рамката на разумно, достатъчно и ефективно регулиране и контролиране дейността на търговските банки и другите лица, осъществяващи банкови сделки. В този смисъл те са поредната стъпка към създаване на модерна банкова система в страната.

На първо място трябва да се изтъкне значението на *Наредба № 2* за разрешенията (лицензиите), издавани от БНБ. Тя съдържа подробна уредба на условията и реда за издаването на лицензии, даващи правото за извършване на банкова дейност. Регламентирани са видовете лицензии и техният обхват наред с лицензиите за местна и чуждестранна банка, която чрез клон извършва сделки на територията на страната; регламентират се и лицензиите за небанкови финансови институции (обменно бюро, брокер, финансова къща). Наредбата конкретизира общите разпоредби на ЗБКД, като изчерпателно посочва разрешаваните за извършване от тези лица банкови сделки. Подробна уредба се дава на документите, необходими за подаването на заявления за издаване на лицензии, на сроковете за разглеждане на заявленията и за издаване на лицензията. Наред с това наредбата предвижда и допълнителни условия, на които трябва да отговарят банките и небанковите финансови институции, за да могат да започнат извършването на разрешените им сделки (наличието на необходими помещения и оборудване, отговарящи на изискванията за сигурност, защита и охрана). За брокерите и финансовите къщи е предвидено и задължително представяне в БНБ на банкова гаранция или други обезпечения. Специални задължения са предвидени за небанковите финансови институции, извършващи сделки с чуждестранни платежни средства.

Изключително важно значение за търговските банки има *Наредба № 8* за капиталовата адекватност на банките. Строгите изисквания на този акт относно капитала на банките са съобразени с препоръките на Базелския комитет. Наредбата установява преди всичко размера на минимално изисквания капитал на банка, вкл. и за клон на чуждестранна банка – 200 млн. лв. при извършването на сделки само на територията на страната и 500 млн. лв., когато банката е получила правото за сделки и в чужбина. Дадена е подробна уредба на структурата на собствения капитал (капиталова база), състоящ се от първичен капитал и допълнителни капиталови резерви. Изрично са посочени активите и сумите, които не се включват в собствения капитал. На основата на подробна класификация на активите и задбалансовите позиции е очертан общият рисков компонент на активите. Определени са основните отношения на капиталова адекватност с оглед на общия рисков компонент на активите. Отношението на обща капиталова адекватност не може да бъде по-малко от 8%, а отношението на адекватност на първичния капитал – по-малко от 4%. Наредбата предвижда условия и ред за освобождаване на клоновете на чуждестранните банки от изискванията за капиталова адекватност. Установени са и сроковете за достигането от банките на минималните размери на капитала, както и за цялостно коригиране на собствения капитал с оглед спазване съотношенията на адекватност.

Тясно свързана с Наредба № 8 е *Наредба № 7* за големите и вътрешните кредити на банките, която регламентира правилата за установяване размера на големите кредити. При надвишаване размерите на големите и вътрешните кредити, установени в ЗБКД, се предвижда създаването на специални кредитни резерви за покриването на рисковете от възникналите превишения. Изчерпателно са посочени и кредитите, за които разпоредбите на наредбата не се прилагат. Предвидено е, че когато клон на чуждестранна банка е освободен от изискванията за капиталова адекватност, наредбата се прилага за чуж-

дестранната банка като цяло.

Друг подзаконов акт с важно значение за дейността на банките е *Наредба № 9* за класифицирането на кредитите и образуването на задължителните специални резерви (законови провизии). Банките класифицират кредитите си в четири групи съобразно очертаните в наредбата критерии. Кредитите се групират като редовни, като съмнителни – група А, съмнителни – група Б, и като несъбираеми (безнадеждни). Съобразно класифицираните си кредити банките набират и законовите си провизии в съответен размер спрямо сумата на главницата. За съмнителните кредити групи А и Б провизиите възлизат съответно на 20% и на 50%, а по несъбираемите вземания – на 100%. Регламентирано е използването на законовите провизии, както и правилата за отнасяне към печалбата на освободените провизии. Наредбата предвижда и правила за капитализация на лихви, както и за реструктуриране и редукция на кредитите. Регламентирани са и възможности за покриване на недостига от законови провизии. В този подзаконов акт са предвидени условия и процедура за освобождаването на клоновете на чуждестранни банки от спазването на изискванията му.

Наредба № 11 съдържа принципна уредба на изискванията, необходими за осигуряването на банковата ликвидност. Подробни правила са предвидени за групирането на активите и на пасивите и за установяването на показателите и коефициентите на ликвидност. Банките са задължени да приемат собствени правила за управление на ликвидността и да представят в БНБ отчети за нея. БНБ дава служебни оценки на ликвидността въз основа на представените отчети. В резултат на извършени проверки, служебни оценки или проведени консултации на банките могат да бъдат предписани определени мерки за достигане на изискванията за ликвидност, да бъдат наложени забрани за придобиване на дълготрайни финансови активи и за разпределяне на дивиденди.

С *Наредба № 10* за вътрешния контрол в банките БНБ ги задължи да изградят специални органи за такъв контрол. Наредбата урежда принципно обхвата и обектите на вътрешния контрол, правомощията, задълженията и актовете на специализираните органи за вътрешен контрол.

През 1993 г. бе приета и нова *Наредба № 5* на Министерството на финансите и БНБ за емитиране на безналични държавни ценни книжа и реда за придобиването и изплащането им. С новата наредба се предвижда усъвършенстван ред за издаване и реализиране на държавни ценни книжа, вкл. и на дългосрочни, със срок за изплащане над една година.

3. Организационни промени в банковата система

Нови банки

През 1993 г. върху организационната структура на банковата система продължиха да въздействат двете тенденции, проявили се през последните две години. Първата, която е свързана с либерализирането на банковия сектор и навлизането на нови участници в него, бе по-силно изразена в сравнение с 1992 г. УС на БНБ даде лицензии на 7 банки, вкл. един клон на чуждестранна банка. Това е основание да се счита, че процесът на създаване на частни банки все още не е приключил. Същевременно контролът става по-строг с изменението на Наредба № 2 за разрешенията (лицензиите), издавани от БНБ.

Втората тенденция в развитието на банковия сектор е започналият процес на банкова консолидация, при който в резултат от сливането на по-малки банки с преобладаващо държавно участие се формират по-крупни банки, които са по-конкурентоспособни в условията на преход към пазарна икономика. В тази насока въздействат и изискванията за минимален капитал за получаване на лицензия за извършване на банкови сделки в страната и в чужбина, които отговарят на европейските стандарти. В течение на 1993 г. влия-

Консолидация на банковия сектор

нието на посочената тенденция върху банковия сектор се засили и може да се счита, че в края на периода консолидацията на държавните банки е почти завършила.

През 1993 г. продължи започналият през предходната година процес на консолидация на търговските банки с преобладаващо държавно акционерно участие. Той се организираше и насочваше от регистрираната в началото на 1992 г. Банкова консолидационна компания (БКК) като акционерно дружество с основна задача да въздейства за създаването на ефективна банкова система в страната чрез управление на придобитите от компанията акции и консолидиране на държавните търговски банки.

Разработеният през 1992 г. проект и извършената регистрация на първата банкова групировка Обединена българска банка (ОББ), включваща 22 банки, послужиха за основа при формирането на нови групировки. През април се извърши консолидация на „Балканбанк“ – АД, след като УС на БНБ разреши на ТБ Видин, ТБ Лясковец и ТБ Горна Оряховица да се преобразуват чрез вливане в нея. В началото на юни Управителният съвет на БНБ разреши чрез сливане образуването на две нови търговски банки:

- ТБ „Експресбанк“ – АД, Варна, като универсален правопреемник на следите се 12 банки – ТБ Варна, ТБ Гоце Делчев, Транспортна банка, ТБ Кюстендил, ТБ Смолян, ТБ „Рилабанк“, ТБ „Възраждане“, ТБ Разград, ТБ Червен бряг, ТБ Силистра, ТБ Девин и ТБ Провадия;

- ТБ „Хеброс“ – АД, Пловдив, като универсален правопреемник на следите се 8 банки – Земеделска и кооперативна банка, ТБ Пловдив, ТБ Благоевград, ТБ Велико Търново, ТБ „Витоша“, ТБ Мездра, ТБ Троян и ТБ Чепеларе.

През декември УС на БНБ даде разрешение за преобразуване чрез сливане на ТБ „Хемус“, ТБ „София“, ТБ „Електроника“ и ТБ Казанлък в нова банка с наименование „Софиябанк“ – АД.

Завършването в основни линии на процесите на консолидация на държавните банки създава условия за преход към предприватизационна подготовка с последваща продажба на държавното участие в тях. Поради ключовата роля на банковия сектор в икономиката и преобладаващото участие на държавата в него този процес може да се разглежда само в контекста на общото икономическо развитие, логиката и потребностите на стопанската реформа. В същото време подходите и препоръчителният модел за подготовката и последващата приватизация на банките ще се определят в голяма степен от постигането на такива основни цели на завършващия етап на банковата реформа, като капиталова достатъчност, модернизация и действена конкуренция.

В Пленарния съвет на БНБ е обсъждана програма за приватизация и е предложено изменение на Закона за преобразуване и приватизация на държавните и общинските предприятия, така че да обхване и банковия сектор. БНБ подкрепя предложението банковата приватизация да започне още през 1994 г.

4. Балансови резултати от дейността на търговските банки

Изтеклата година беше критична за банковия сектор. Търговските банки осъществяваха своята дейност в неблагоприятна икономическа среда. Липсата на структурна реформа и приватизация отново ги постави в затруднено положение, доколкото старите им икономически партньори – държавните предприятия, останаха в голямата си част губещи и с дългогодишна задлъжнялост към тях.

В обстановка на задържаща се висока инфлация, парична рестрикция и номинално високи лихвени проценти въпрос на оцеляване за търговските банки бе намирането на решение на проблема с наследените лоши кредити.

Банкови активи²²

Размерът на показателя парични средства на търговските банки зависи от предпочитанията на търговските банки да поддържат определена част от своите активи във високоликвидна форма. Тук се отчитат касите и резервите, които търговските банки поддържат в БНБ и в други търговски банки. През 1993 г. паричните средства са 6.6% от общата балансова стойност на активите.

Отношението парични средства в левове/депозити в левове, макар и различно за отделните банки, показва, че като цяло банковата система се стреми да поддържа размера на тези средства значително над задължителните 7%.

СЪОТНОШЕНИЕ МЕЖДУ ПАРИЧНИТЕ СРЕДСТВА В ЛЕВОВЕ И ДЕПОЗИТИТЕ

Показатели	1990	1991	1992	1993
Парични средства* (млн. лв.)	697	1 896	19 513	21 368
Депозити (млн. лв.)	16 509	37 844	104 246	167 393
Парични средства/депозити (%)	4.2	5	18.7	12.8

* Към паричните средства се включват и минималните задължителни резерви (7% върху депозитите).

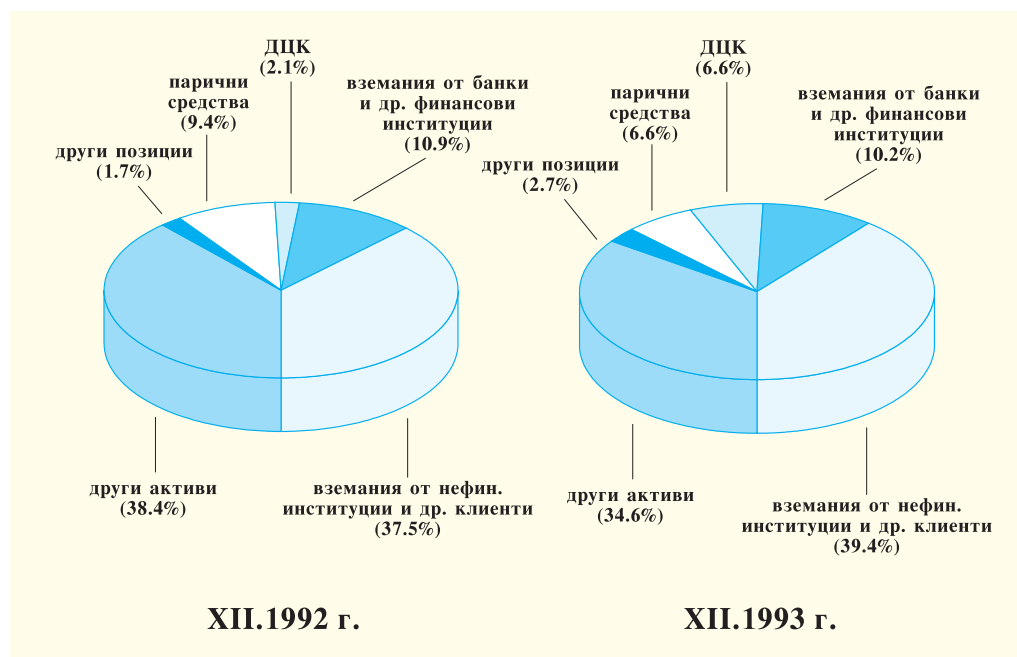
Източник: БНБ.

Вложенията в ДЦК също са 6.6% от балансовата стойност на активите. Значителното увеличение от 339% спрямо 1992 г. свидетелства, че тези безрискови инвестиции заемат все по-важно място в кредитния портфейл на банките. В показателя са включени и дългосрочните държавни облигации, емитирани за покриване на необслужваните кредити на държавни фирми (4127 млн. лв. за 1992 г. и 6210 млн. лв. за 1993 г.). Очаква се с окончателното приключване на годината сумата по показателя да се увеличи с около 28 млрд. лв. от емитираните левови облигации по Закона за уреждане на необслужваните кредити, договорени до 31 декември 1990 г.

През годината силно влияние върху кредитната политика на търговските банки оказваше бремето на необслужваните държавни кредити. Увеличаването дълга на фирмите с начислените лихви и ограниченията на кредитните тавани почти изчерпваше възможностите на търговските банки да разрешават нови кредити. Увеличението на вземанията от нефинансови институции и други клиенти се дължи основно на валутния дял на показателя, който отбелязва увеличение от 61% при годишно обезценяване на лева с 33.56%. Левовият компонент се увеличава с 31.7%.

²² Данните за 1993 г. са от отчетите към декември 1993 г. В тях не са отразени операциите по преоформянето на кредитите по Закона за уреждане на необслужваните кредити, договорени до 31 декември 1990 г. и последвалите от това промени във финансовите резултати на търговските банки.

СТРУКТУРА НА АКТИВИТЕ НА ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ

Източник: БНБ.

Другите активи все още заемат значително място в баланса на търговските банки (34.6%) поради големия дял на курсовите разлики от девалвацията на лева през 1991 г., отчитани в баланса на Българска външнотърговска банка.

Банкови пасиви

Динамиката на пасивните операции се обуславя от движението на валутния курс, тъй като валутният компонент заема значително място (66% от всички привлечени средства) в баланса на банките. Особено голям е неговият дял в привлечените средства от банки и други финансови институции, където се отчитат и външните задължения на банките и държавата (91% в Българска външнотърговска банка). При елиминиране влиянието на валутния курс измененията в привлечените средства са несъществени – в привлечени средства от банки във валута изменението е 0.3%, а в привлечени средства във валута от нефинансови институции -5.3%. Увеличението на привлечените средства от нефинансови институции в левове (60.6%), две трети от които, по данни на банковата статистика, са в срочни депозити, е близко до капитализирания лихвен процент по едномесечни депозити (51.9%).

ПРИВЛЕЧЕНИ СРЕДСТВА

(млн. лв.)

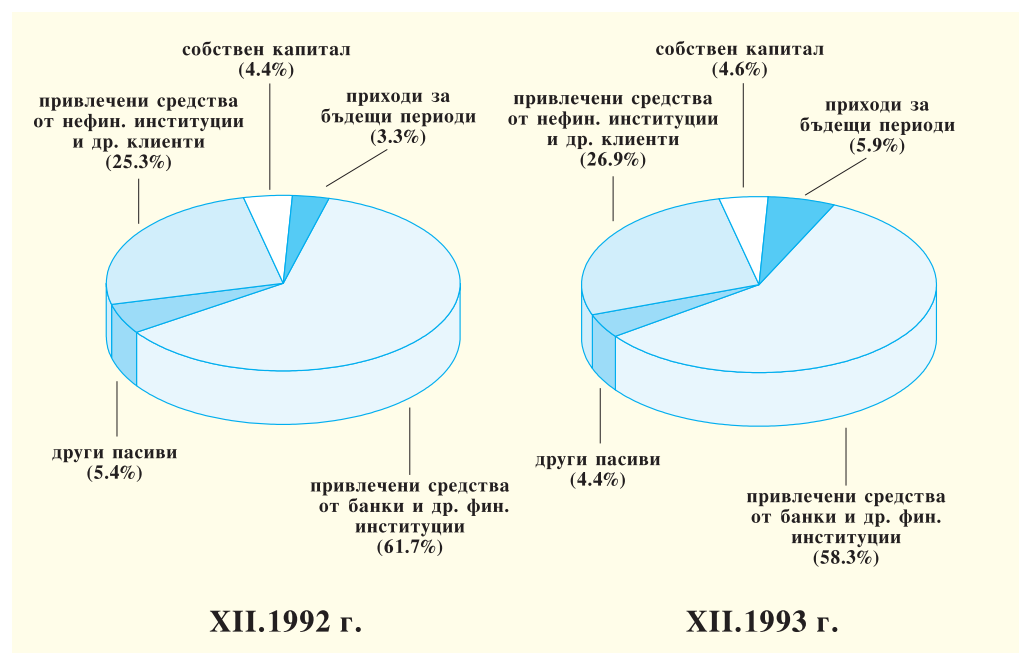
Показатели	1992	1993
Привлечени средства от банки	359 433	480 324
в т.ч.		
в левове	53 218	70 027
във валута	306 215	410 297
Привлечени средства от нефинансови институции и други клиенти	147 128	221 639
в т.ч.		
в левове	104 246	167 394
във валута	42 881	54 245

Източник: БНБ.

Значително нараства показателят приходи за бъдещи периоди (152.7%), което е в пряка връзка с увеличаването от 232% на загубите на търговските банки, тъй като в него банките отчитат и начислените, но несъбрани лихви по лошите кредити.

Загубите²³, които понасяха големите държавни банки от наличието на необслужвани заеми в техния кредитен портфейл, не им позволяваха да извършват увеличение на капитала си. Банковият капитал нараства с 49% спрямо 1992 г. Увеличението е главно в държавните банки, които нямаха в портфейла си необслужвани държавни кредити, и в частните банки.

СТРУКТУРА НА ПАСИВИТЕ НА ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ

Източник: БНБ.

Изчистването на кредитния портфейл на банките от несъбираемите държавни кредити, което започна през 1993 г., ще създаде възможности за по-големи капиталови натрупвания и известно стабилизиране на големите държавни банки. Въпреки това търговските банки ще продължат да понасят голяма тежест през следващите шест години и особено през първите две от тях, когато левовите държавни облигации ще носят лихва, значително по-ниска от цената, която банките плащат за своите привлечени средства.

²³ Поради късното решаване на проблема с лошите кредити в държавния бюджет бяха внесени едва 767.2 млн. лв. при предвидени със закона 5.3 млрд. лв.

5. Връзки с международни финансови институции

През 1993 г. БНБ продължи да развива отношенията си с международните финансови институции в тясно сътрудничество с правителството на България.

Международен валутен фонд

На 4 януари 1993 г. бе получен четвъртият транш в размер на 31 млн. СПТ от едногодишното стабилизационно споразумение на България с МВФ, одобрено от Изпълнителния съвет на фонда на 17 април 1992 г. Така общата сума на кредитите от МВФ достигна 459.9 млн. СПТ, или около 623 млн. щ. д. Последният пети транш не бе получен поради частично неизпълнение на ангажиментите, поети в Меморандума към споразумението. Срокът на споразумението изтече на 16 април 1993 г.

Изплащането на главниците по кредитите започва от средата на 1994 г. и ще продължи до 2000 г. Лихви по дълга към МВФ се изплащат всяко тримесечие. През 1993 г. България е изплатила на МВФ като лихви за използване на ресурсите му около 26.5 млн. СПТ (около 35.9 млн. щ. д.).

За отпускането на новия Трети стенд-бай кредит се очакваше не само промяна на нормативната уредба (вкл. приемане на законите за данъка върху добавената стойност, за фалитите и за предпазния конкордат), но и цялостни, обхватни действия за постигане на сериозен напредък в осъществяване на структурната реформа. През декември 1993 г. въз основа на Писмото за намеренията и Меморандума за икономическата политика на правителството бе подготвен проект за ново стабилизационно (стенд-бай) споразумение, което да е приемливо за обсъждане от Изпълнителния съвет на МВФ. Споразумението с МВФ е предварително условие както за постигането на договорености, така и за получаването на вече одобрени средства за подкрепа на платежния баланс и от Световната банка, и страните от ОИСР (Г-24), а така също и за осигуряването на средства за финансиране на сделката за уреждане на външния дълг.

Новото стабилизационно споразумение ще бъде придружено от отпускането на заем по линията на новосъздаденото през 1993 г. кредитно улеснение за страни в преход към пазарно стопанство (очаквана сума 232.5 млн. СПТ, или около 328 млн. щ. д.).

Световна банка

През 1993 г. продължи и работата по подготовката за сключване на Заем за инвестиционно финансиране и експортно кредитиране (PIEF), предложен от Световната банка в края на 1992 г. Договорът за заем бе подписан във Вашингтон на 30 септември 1993 г. Първото споразумение в рамките на заема беше подписано с Първа частна банка и заемът стана ефективен на 24 януари 1994 г.

В началото на 1994 г. завърши и работата по втория транш на заема за структурни преобразования на икономиката (SAL) за 100 млн. щ. д., по-голямата част от средствата по който са ефективни от средата на април 1994 г.

В процес на приключване е Заемът за реструктуриране на финансовия и промишления сектор (FESAL) за 150 млн. щ. д. Следва да се отбележи, че този заем е от изключително значение, като неговото изпълнение зависи от комплекс условия за напредъка на структурната реформа.

През 1993 г. започнаха преговори със Световната банка за отпускане на Заем за развитие на селското стопанство. Съгласно обсъжданите условия на заемното споразумение се очаква през 1994 г. страната ни да получи около 50 млн. щ. д., които ще бъдат предназначени за финансиране както на частни земеделски стопанства, така и на производства, свързани с обработка на селскостопанска продукция. Финансирането на такива проекти ще се извършва чрез български търговски банки посредници.

Приключиха процедурите по одобряването от Съвета на директорите на ЕБВР и ратификацията на заемните споразумения от Народното събрание на Република България на следните инфраструктурни проекти за страната, където общото участие на ЕБВР възлиза на 108.7 млн. ЕКЮ, а именно:

- обновление и разширение на ТЕЦ „Марица-изток II“ – 40 млн. ЕКЮ от общо 114 млн. ЕКЮ;
- разширяване и преустройство на телекомуникационната мрежа в България – 34 млн. ЕКЮ от общо 186 млн. ЕКЮ;
- доизграждане на 32 км от Трансевропейската магистрала (Пловдив – Оризово) и ремонт на 800 км от пътната мрежа на страната – 34.7 млн. ЕКЮ от общо 82.3 млн. ЕКЮ.

И в трите инфраструктурни проекта ЕБВР участва съвместно със Световната банка и Европейската инвестиционна банка (ЕИБ).

Осъществяват се следните прединвестиционни проучвания:

- за реструктуриране на железопътната мрежа в страната;
- Трансевропейската магистрала;
- разработване на цялостен проект за водоснабдяването и екологично решение на въпроса за отходните води в София;
- проучване за създаване на тържища на едро за зеленчуци и други селскостопански хранителни стоки в 12 града на страната;
- генерален план за пристанище Варна;
- генерален план за обществения транспорт в София, включително доизграждане на софийското метро.

Към 24 март 1994 г. от общо 126.8 млн. ЕКЮ, предвидени от страна на банката, са подписани договори за 115.3 млн. ЕКЮ, или 91% от предвиденото финансиране. От тези средства е извършено първоначално ефективно плащане за 4.2 млн. ЕКЮ, или 3% от договореното. Тези ресурси са насочени предимно за инфраструктурни обекти с държавна гаранция – 88.5%, а за проекти в частния сектор – 11.5%. Съотношението на общите договорирани суми за проекти в държавния и частния сектор е същото. Един от факторите за това разпределение е възприетата до този момент политика на банката да търси държавни гаранции за вложените средства. Втората по-съществена причина е липсата на местни частни капитали или чуждестранни инвеститори, които надеждно да партнират на ЕБВР за развитието на частния сектор. От ангажираните средства за частния сектор (общо 14.6 млн. ЕКЮ) 81% е капиталово участие, като са подписани договори за 3.1 млн. ЕКЮ, или 21% от предвиденото. Ангажирани са ресурси само за един проект, като плащания по него не са извършвани.

Във финансовия сектор се разработваха следните проекти: за участие на ЕБВР в капитала на ОББ, създаване на Българска инвестиционна банка, на инвестиционен фонд за рискови инвестиции в малки и средни предприятия и на Обща застрахователна компания. През 1993 г. по приоритетния за България проект – Обединена българска банка, не бяха осъществени всички необходими до този момент действия. Извършено бе организационно и финансово одитиране на ОББ, но резултатите от него не бяха предоставени на заинтересованите български участници. Що се отнася до проекта за Българска инвестиционна банка, по редица причини (главно трудности от страна на ЕБВР да намери чуждестранен участник) сроковете за учредяване на банката (края на 1993 г.) не бяха спазени.

На 27 и 28 май се проведеха окончателните разговори по съдържанието на договора за заем за малките и средните предприятия. На 16 юли 1993 г. в Люксембург бе подписан договор за държавен заем от ЕИБ на стойност 30 млн. ЕКЮ, който ще се управлява от БНБ. Заемът е инвестиционен, като парите трябва да бъдат разпределени до 31 юли 1996 г. Изплащането на лихвите е полугодишно, а главницата ще се връща на 20 равни вноски от 1999 г. до 2008 г.

ЕИБ и БНБ одобриха Първа частна банка като посредник по заема. Проектът е отворен за участие и на други банки. Избраните по принцип от ЕИБ за финансови посредници по заема за кредитиране на малки и средни предприятия (АРЕХ) Банка за земеделски кредит и „Балканбанк“ не отговарят напълно на конкретните изисквания на ЕИБ за участие в кредитната линия.

Започната бе работа по проект за оказване на техническа помощ за изграждане на звена за кредитен анализ при банките – потенциални и действащи посредници по заема.

Наред с положителните страни (фиксирана, сравнително ниска лихва, гъвкава валута на плащане, предоставяне на опит по кредитна оценка) има и редица проблеми, които най-общо се свеждат до противоречието между задачите на БНБ като централна банка и търговския характер на отношенията ѝ с частните банки – посредници по заема.

Техническа помощ за преструктуриране на банковата система

Фактор, подпомагащ изграждането и функционирането на модерна банкова система в България, е техническата помощ, която предоставят международните финансови организации, както и помощта, получавана по силата на двустранни споразумения и по линията на специални програми.

Продължиха редовните работни контакти с МВФ за оказване на техническа помощ в по-нататъшното развитие на редица направления от дейността на БНБ. Специална мисия от Отдела за парична и валутна политика на МВФ даде своите препоръки за по-нататъшното усъвършенстване на пазарноориентирани инструменти за провеждане на паричната политика и развитие на икономическия и паричния анализ.

По линия на програмата PHARE в изпълнение на работната програма за 1993 г. в БНБ се работи по следните проекти: развитие на служба „Управление на персонала“, „Научна информация и библиотека“, БОРИКА – ЕООД. Осъществена бе помощ и за развитието на Асоциацията на търговските банки в България и Международния банков институт. Започна работа за създаване на проекти от общонационално значение, като Информационна система за надеждността на кредитополучателите и Схема за гарантиране на депозитите. Извършена бе подготвителна работа за най-значимия за 1994 г. по линия на PHARE проект, а именно – извършване на цялостно одитиране на три консолидирани търговски банки („Софиябанк“, „Хеброс“ и „Експрес“).

В изпълнение на съвместно разработената с правителството на САЩ програма за техническо сътрудничество Министерството на финансите на САЩ финансира изпращането на четирима съветници към някои управления на БНБ, Международния банков институт и Обединена българска банка. По тази програма бяха осигурени лектори за Международния банков институт.

Група на 24-те

През 1991 г. в рамките на Г-24 бе координирана финансова помощ за платежния баланс на България в размер на 748 млн. щ. д. До края на 1993 г. бяха изплатени 348 млн. щ. д. от Европейската общност и 32 млн. щ. д. от Швейцария. Останалите средства, които са под условията на сключено споразумение с Международния валутен фонд, не бяха получени, а именно: 100 млн. щ. д. от Япония; 19.9 млн. щ. д. от Австрия²⁴; 17.4 млн. щ. д. от Швеция; 13 млн. щ. д. от Норвегия; 10 млн. щ. д. от Финландия; 7.42 млн. щ. д. от Канада²⁵.

²⁴ Получени със закъснение през 1994 г.

²⁵ Доларовият еквивалент е изчислен по курс: 1 ЕКЮ = 1.2 щ. д., 1 австр. шилинг = 0.09 щ. д., 1 кан. долар = 0.74 щ. д.

6. Персонал и квалификация

Общата численост на персонала на Българската народна банка към 31 декември 1993 г. бе 939 служители.

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПЕРСОНАЛА

	(души)
БНБ	617
Клонове	226
Пловдив	61
Варна	39
Бургас	61
Плевен	65
Почивни бази	96
Общ брой	939

Източник: БНБ.

Основните критерии на политиката на банката по отношение на подбора и назначаването на персонала са високата квалификация и професионалният опит на кандидатите.

Трудовите възнаграждения и социалните придобивки на служителите през годината бяха съобразени с действащото трудово законодателство и сключения колективен трудов договор.

През 1993 г. започна осъществяването на проект за усъвършенстване управлението на човешките ресурси в БНБ, финансиран от програмата PHARE. Проектът обхваща следните по-важни области: актуализиране на функционалните характеристики и изработване на система за класификация и оценка на работните места, въвеждане на съвременни методи за подбор на персонала, усъвършенстване системите на заплащане на труда и оценка постиженията на персонала.

В съответствие с политиката си по управление на персонала БНБ продължи да инвестира средства за обучение съобразно новите изисквания и тенденции в развитието на банковия сектор.

През годината се увеличи техническата помощ за обучение, оказвана на БНБ от централни банки на други страни (Австрия, Англия, Япония, Италия, Швейцария, САЩ и др.), както и от специализирани международни институти и организации (Институт на Международния валутен фонд, Обединен виенски институт и др.). Обучението обхваща следните области: икономически и паричен анализ, парична политика, валутни операции, банков надзор, банков мениджмънт, информационни технологии и др. През 1993 г. 100 служители на БНБ участваха в различни форми на обучение в чужбина. Сред приоритетите на обучението в страната бяха курсовете по английски език и работа с компютър (Microsoft Word 5.5 и QuattroPro 3.01). По традиция активно бе участието на БНБ и в специализираните курсове на Международния банков институт – ООД, свързани с функциите на централната банка.

IX. Финансови резултати от дейността на БНБ

Съставянето на годишния баланс и приключването на сметките към 31 декември 1993 г. се извърши, след като активите, пасивите и резултатните сметки в чуждестранна валута бяха преведени в левове по действащия курс към 31 декември 1993 г.

Основният капитал на БНБ е 200 млн. лв. съгласно чл. 7 от Закона за БНБ. Националната банка образува в съответствие с чл. 8 от закона фонд „Запасен“ в размер на 25% от годишното превишение на приходите над разходите на банката и 1% за други специфични фондове, които се разделят на 0.95% за други специфични резерви и 0.05% за фонд „Подпомагане на служителите на БНБ при особено тежки заболявания“.

През 1993 г. БНБ е предоставила на Министерството на финансите кредити в размер на 14 340 млн. лв. Министерството на финансите е издължило част от кредитите си в размер на 1746 млн. лв., изцяло е погасило временния кредит от 1800 млн. лв. и е възстановило 266 млн. лв. от общия размер ползвани кредити. Така дългът на Министерството на финансите към БНБ на 31 декември 1993 г. е 33 447 млн. лв.

Дяловото участие на Република България в международните финансови институции е в размер на 2379 млн. лв., като участието в Международния валутен фонд, Европейската банка за възстановяване и развитие и Международната финансова корпорация е разделено по 50% между БНБ и Министерството на финансите:

	(млн. лв.)
Европейска банка за възстановяване и развитие	320.2
Международен валутен фонд	2 017.7
Международна финансова корпорация	31.5
Асоциация на националните номериращи агенции за ценни книжа	0.4
Агенция за многостранно гарантиране на инвестициите	8.9
ВСИЧКО	2 378.7

Източник: БНБ.

БНБ притежава дялово участие в Банковата консолидационна компания и други фирми в размер на 1570 млн. лв. Участието на БНБ в БКК е нараснало от 1391 млн. лв. през 1992 г. на 1399 млн. лв. през 1993 г. През изтеклата година са придобити допълнително 7 акции от участието на БНБ в „Булстрад“ – АД, и 185 акции в „Банксервиз“ – АД.

УЧАСТИЕ НА БНБ В ДРУГИ ОРГАНИЗАЦИИ КЪМ 31 ДЕКЕМВРИ 1993 г.

	(лв.)
Банка за международни разплащания	955 577
„Булстрад“ – АД	2 700 000
БОРИКА – ЕООД	74 000 000
„Ботевградска вишна“	425 837
„Банксервиз“ – АД	78 185 237
„Монетен двор“ – ООД	14 153 954
Международен банков институт	1 000 000
Банкова консолидационна компания	1 399 154 000
ОБЩО	1 570 574 605

Източник: БНБ.

Основният капитал и акциите на БНБ са оценени по номинална стойност. Паричните средства в левове са оценени по номинална стойност, а във валута – по курса към 31 декември 1993 г.

В резултат от своята дейност БНБ реализира приходи в размер на 20 680 027 хил. лв. и разходи – 8 269 306 хил. лв. Разпределението на годишното превишение на приходите над разходите за 1993 г. е, както следва:

ПРИХОДИ И РАЗХОДИ НА БНБ ЗА 1993 г.

(хил. лв.)

I. Приходи на БНБ	20 680 027
II. Разходи на БНБ	8 269 306
III. Остатък (I – II)	12 410 721
Сума за разпределение	12 410 721
1. Фонд „Резервен“ (25%)	3 102 680
2. Фонд „Други специални резерви“ (0.95%)	117 902
3. Фонд „Подпомагане при особено тежки заболявания“ (0.05%)	6 205
4. Остатък за внасяне в бюджета	9 183 934
IV. Внесено в приход на бюджета превишение на приходите над разходите до 31 декември 1993 г.	9 456 770
V. Надвнесена сума в бюджета	272 836

Източник: БНБ

Финансови приходи

Приходите от лихви през 1993 г. са в размер на 19 927 812 хил. лв., които спрямо 1992 г. (11 294 млн. лв.) са в повече с 8 633 812 хил. лв. Това нарастване се дължи на увеличението на основен лихвен процент от 47 на сто в началото на 1993 г. до 52 на сто в края на отчетния период. Най-голям относителен дял в приходите от лихви се падат на лихвите по кратко- и дългосрочните кредити, предоставени на Министерството на финансите – 69.9%. На лихвите по предоставените депозити на търговските банки се падат 23.88%. Приходите от лихви от валутни операции са 6.2% и от лихви за несвоевременно приведен минимален безлихвен резерв – 0.02%.

През изтеклата година БНБ е реализирала приходи от операции с ценни книжа в размер на 649.464 млн. лв. срещу 24 млн. лв. през 1992 г. През 1993 г. БНБ е отчела други финансови приходи в размер на 87.294 млн. лв. (28 млн. лв. през 1992 г.).

Финансови разходи

Разходите на БНБ за платени лихви през 1993 г. са 7208.15 млн. лв. (8765 млн. лв. през 1992 г.). Платените лихви по депозити на ДСК и други ведомства са 5041.281 млн. лв. (6635 млн. лв. през 1992 г.).

По текущите сметки на Министерството на финансите БНБ е платила лихви в размер на 350 млн. лв. (385 млн. лв. през 1992 г.), а по текущите сметки на търговските банки – 476 млн. лв. (612 млн. лв. през 1992 г.).

Разходите от операции с ценни книжа в левове са 525 млн. лв., а във валута – 7 млн. лв.

Разходите за издръжка на паричното обращение са 225 млн. лв., или 122 млн. лв. по-малко от 1992 г.

Разходите за труд и осигуровки за 1993 г. са 100 млн. лв., което представлява 1.2% от всички разходи.

Резерви

От годишното превишение на приходите над разходите на БНБ са заделени средства за фонд „Запасен“ и други специфични резерви общо в размер на 3227 млн. лв. (26%), като остатъка от 9184 млн. лв. БНБ следва да внесе в приход на държавния бюджет. БНБ е внесла на Министерството на финансите 9457 млн. лв., или 273 млн. лв. в повече, която сума е прихваната през януари 1994 г.

Бюджет на БНБ

С решение на Пленарния съвет на БНБ от 30 март 1993 г. бе одобрен бюджетът на БНБ за 1993 г. в размер на 639 910 хил. лв. за издръжка на текущата дейност и 1 589 115 хил. лв. за инвестиции в дълготрайни активи.

За издръжка на текущата дейност на БНБ през 1993 г. реално са изразходвани 440 333 хил. лв., или 68.81% от предвиденото.

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА БЮДЖЕТА НА БНБ ПРЕЗ 1993 г.

Показатели	Бюджет	Изпълнение	
	(млн. лв.)	(млн. лв.)	(%)
Раздел I. Разходи за издръжка на текущата дейност на БНБ	639.9	440.3	68.81
Разходи за издръжка на паричното обращение	273.5	224.8	82.19
Разходи за труд и осигуровки	97.7	100.1	102.40
Разходи за материали, услуги и основни ремонти	240.9	98.3	40.80
Разходи за социална дейност	27.7	17.0	61.37
Раздел II. Инвестиции за материални и нематериални активи	1589.1	492.8	31.01
Разходи за набавяне на дълготрайни активи	1589.1	492.8	31.01

Източник: БНБ

Баланс на Българската народна банка

	млн. лв.	
	1992 г.	1993 г.
АКТИВИ		
Наличност в български монети	57	132
Наличност в чуждестранна валута	3	3
Участие в международни институции	2 253	2 380
Наличност в чуждестранни ценни книжа	7 641	2 497
Предоставени депозити и кредити на ТБ	37 966	51 411
Предоставени кредити на държавата	22 919	33 447
Ценни книжа	1 475	3 636
Други активи	10 780	14 914
Всичко	83 094	108 420
ПАСИВИ		
Основен капитал	200	200
Резервни и други фондове	17 038	30 337
Банкноти в обращение	21 341	28 181
Текущи и депозитни сметки	39 155	44 285
Други пасиви	5 360	5 417
Всичко	83 094	108 420

**Х. Основни насоки на
паричната политика през 1994 г.**

През 1993 г. не настъпи подобрене в макроикономическата ситуация в страната. След като не бе постигнат напредък в реструктурирането и приватизацията, спадът в реалния сектор продължи, а оттам и засилването натиска върху финансовата стабилност в страната. При отрицателен платежен баланс, недостатъчно външно финансиране, отрицателен реален лихвен процент по депозитите и повишени инфлационни очаквания напрежението на валутния пазар бе неизбежно. Въпреки рестриктивната парична политика на БНБ и нейните интервенции на валутния пазар в подкрепа на лева в края на 1993 г. и първото тримесечие на 1994 г. се наблюдава общо влошаване на финансовата обстановка, което ще оказва влияние върху политиката на централната банка през текущата година.

Депресията в реалния сектор през 1993 г. засегна и банковата система. Поради нарастващия размер на капитализирани лихви по необслужвани кредити редица големи банки с преобладаващо държавно участие приключиха годината със загуба. Приемането на Закона за уреждане на необслужваните кредити, договорени до 31 декември 1990 г., частично намали тежестта върху търговските банки, отпуснали тези кредити. Тяхното финансово оздравяване обаче ще е възможно само след успешна реализация на облигациите в процеса на приватизация. Скоростта на този процес през 1994 г. съществено ще влияе върху състоянието на банковия сектор.

През 1994 г. БНБ ще продължи последователно да провежда парична политика, насочена към предписаната ѝ от закона цел – да поддържа вътрешната и външната стабилност на лева. Изпълнението на тази задача ще се осъществява, като се отчитат текущото състояние на главните макроикономически параметри, както и приетите договорености, залежали в макроикономическата рамка на държавния бюджет за 1994 г. и в сключеното стенд-бай споразумение с МВФ. Главна предпоставка за успешното осъществяване на паричната политика на БНБ ще бъде тясното координиране на намеренията и действията ѝ с тези на правителството с цел да се получи по-добра съгласуваност между паричната, фискалната, външнотърговската политика и политиката на доходите за постигане и поддържане на финансова стабилност на приемлива социална цена.

Основна цел на паричната политика

Основната цел на паричната политика на БНБ за 1994 г. ще бъде по-нататъшно намаление на инфлацията. На фона на усложнената финансова ситуация в края на първото тримесечие на 1994 г. достигането на инфлацията, предвидена в макроикономическата рамка на приетия Закон за държавния бюджет и сключеното Трето стенд-бай споразумение с МВФ, е възможно само при спазване ограничението за бюджетния дефицит и преустановяване на спада в реалния сектор. Посочените условия не зависят пряко от паричната политика на БНБ, но при неблагоприятно развитие ще оказват натиск върху нея.

Паричната политика на БНБ ще остане рестриктивна и през 1994 г. За да не се създава непоносима тежест за националното стопанство, тя ще се дозира в съответствие с очакваното изменение на цените под влияние на данъка върху добавената стойност (в сила от 1 април 1994 г.), графика на предвижда-

ните промени в административно управляваните цени и традиционно действащия сезонен фактор.

Парично предлагане

Основен измерител за степента на провежданата парична рестрикция ще бъде динамиката на паричното предлагане. При съществуващата несигурност относно интервала на очаквано изменение на номиналния БВП прогнозирането на увеличението на паричната маса през годината е затруднено. Все пак намерението за провеждане на умерена рестрикция налага той да се ограничи до няколко пункта под номиналното нарастване на БВП. Доколкото през първото тримесечие на 1994 г. увеличението на валутния компонент на паричната маса изпревари инфлацията, обща рестрикция ще е възможно да се постигне само чрез засилването ѝ по отношение на левовия компонент. В този смисъл заложените параметри в сключеното с МВФ споразумение ще служат за общ ориентир, чието достигане ще зависи от конкретното развитие на макроикономическата ситуация в течение на годината.

Вътрешен кредит

Предвиденият растеж на левовото парично предлагане и възможностите за нарастване на валутните резерви на БНБ ограничават увеличаването на левовия вътрешен кредит. Доколкото размерът на необходимия кредит за правителствения сектор произтича от заложеното в Закона за държавния бюджет банково финансиране на касовия дефицит, кредитът за реалния сектор е резултатна величина и също е ограничен. В тези строги условия на общата схема на финансово програмиране всяка допълнителна потребност на бюджета от финансиране директно ще измества реалния сектор от кредитния пазар с възможните отрицателни последици за икономиката.

При изпълнение на предвиденото в Закона за държавния бюджет съкращаване дела на касовия дефицит в БВП с няколко пункта и нарастването на небанковото му финансиране номиналният растеж на кредита за правителството ще бъде близък до прогнозната инфлация. В този случай кредитните ресурси за реалния сектор почти ще запазят обема си в реално изражение, което може да се смята за достатъчно при съответните условия. Очаква се положителен ефект върху кредитирането на реалния сектор да има и прилагането на Закона за уреждане на необслужваните кредити, договорени до 31 декември 1990 г., който позволява на практика в националното стопанство да се инвестират нови средства.

Валутна политика

Въпреки трудностите, произтичащи от нарушената стабилност на вътрешния валутен пазар и сравнително ниските валутни резерви на страната в края на първото тримесечие на 1994 г., валутната политика на БНБ ще продължи да бъде насочена към поддържане външната стабилност на лева. Централната банка няма да ограничава постигнатата вече либерализация на валутния режим. Същевременно чрез прилагането на наредбите за регулиране дейността на банковия сектор ще бъде засилен контролът върху валутните операции, за да се предотвратят незаконните спекулации, които могат да дестабилизируют валутния пазар.

През 1994 г. има основание да се очаква по-нататъшно нарастване обема на търгуваната валута, като БНБ ще запази относителния си дял на участие във валутния пазар. Както и досега, нейните интервенции ще целят изглажда-

не на конюнктурните колебания в курса, без да се противодейства на фундаменталните тенденции в неговото развитие.

След като през първото тримесечие на 1994 г. номиналното обезценяване на лева значително изпревари инфлацията, в края на март реалното покъпване на лева, регистрирано през 1992 г. и 1993 г., бе приблизително компенсирано. В началото на април след възстановяване на външното финансиране валутният курс слабо спадна и вече се колебае около ниво, по-високо от прогнозираното в макроикономическата рамка на бюджета. Ако се приеме, че достигнатото равнище е благоприятно за стабилизиране на платежния баланс чрез стимулиране на износа и ограничаване на вноса и същевременно не упражнява допълнителен инфлационен натиск, валутната политика на БНБ ще бъде насочена към недопускане на по-нататъшно реално обезценяване на лева.

При условие че постъпилото през годината външно финансиране бъде достатъчно за покриване на разходите по сделката и обслужването на външния дълг и се реализира макар и малък излишък по платежния баланс, централната банка ще попълни валутните си резерви, с оглед частично да се компенсира намалението им през 1993 г. Това ще разшири възможностите на БНБ да провежда своята валутна политика, ще укрепи доверието в лева и ще съдейства за стабилизирането на валутния курс.

Лихвена политика

Лихвената политика ще продължи да се използва като инструмент за осъществяване и настройка на паричната рестрикция и като фактор, потискащ инфлацията. В условията на запазващи се високи инфлационни очаквания нивото на основния лихвен процент ще се регулира с оглед постигане на предвидената динамика на месечната инфлация и на разходите за обслужване на вътрешния дълг. Към тези съображения ще се добави и наблюдаваната през последните месеци повишена чувствителност на спестителите към левовата лихвена политика, проявила се в начално, макар и все още ограничено и непостоянно, превръщане на средства от национална в чуждестранна валута. В контекста на създалата се ситуация за гарантиране стабилността на левовата депозитна основа ще е необходимо поддържането на реалния лихвен процент на ниво, не по-ниско, отколкото през 1993 г. Същевременно се очаква, че след изчистването на балансите на търговските банки от лошите кредити надбавките над лихвените проценти по отпусканите кредити ще спаднат и лихвената тежест върху реалния сектор ще се намали в сравнение с 1993 г.

Парични инструменти

В условията на задържаща се висока инфлация и инфлационни очаквания е трудно да се намали значително ролята на кредитните тавани като главен инструмент за ограничаване на кредитната експанзия, като БНБ винаги е отчитала неговия непазарен характер. Ако този инструмент се прилага като единствен, това може да доведе до сериозно отклоняване от пазарното разпределение на кредитните ресурси, а оттам и до задържане нормалното развитие на финансовия сектор. Поради тези причини през последните една-две години тя последователно се стреми към разширяване ролята на косвените парични инструменти и към управляване на резервните пари, което ще продължи и през 1994 г.

Предвижда се обемът на извършваните от БНБ операции на открития пазар да се увеличи, като главно чрез тях се осъществява текущо паричната политика. За това вече са налице необходимите предпоставки както по отношение на емитираните ценни книжа, така и на системата за електронно раз-

плащане между търговските банки. През 1994 г. ще продължи реструктурирането на инструментите за рефинансирането им. Ще бъде намалено количеството на предлаганите средства на търговете за депозити с оглед преориентиране на търговските банки към извършването от БНБ операции на открития и към междубанковия пазар. Цената на ломбардните кредити ще бъде повишена в сравнение с основния лихвен процент, за да ги направи по-малко атрактивни, предвид нарастващия обем държавни ценни книжа, намиращи се в търговските банки. БНБ постепенно ще ограничава и ще прекрати отпускането на краткосрочни необезпечени депозити. Функцията ѝ на кредитор от последна инстанция ще се реализира чрез предоставяне на кредити срещу залог от емитираните досега държавни облигации в изпълнение на Закона за уреждане на необслужваните кредити, договорени до 31 декември 1990 г.

От началото на 1994 г. значително се съкращават валутните депозити на БНБ в местни банки, както и валутното рефинансиране на търговските банки, за да се възстановят валутните резерви на страната. Все пак, доколкото у нас няма специализирана финансова институция за кредитиране на вносно-износните операции, тази нетипична за централната банка функция ще се запази, но ще се ограничи значително.

Предвижда се извършване на промени при отчитане на задължителните резерви и възможност за овърдрафт на търговските банки, с цел да се повиши надеждността при регулиране ликвидността на банковата система. Същевременно БНБ ще продължи започнатата работа в рамките на техническата помощ от МВФ относно прогнозиране на резервните пари. Получените резултати ще се използват за определяне действията на БНБ и паричните инструменти, чрез които ще се поддържа динамиката на паричното предлагане по предварително очертана траектория. Това ще създаде предпоставки за по-добра координация между участието на БНБ на паричния и валутния пазар, което е важно условие не само за достигане целите, но и за повишаване ефективността на провежданата парична политика.

Приложения

Съдържание

Брутен вътрешен продукт _____	129
Заетост в общественния сектор по отрасли _____	130
Работна заплата и екзистенц-минимум _____	130
Баланс и структура на паричните доходи и разходи на населението _____	131
Заетост и работна заплата по тримесечия _____	132
Индекси на потребителските цени (предходен месец = 100) _____	133
Индекси на потребителските цени (декември 1992 г. = 100) _____	133
Стокова структура на външнотърговския стокообмен _____	134
Износ по групи страни _____	135
Внос по групи страни _____	135
Платежен баланс _____	136
Касово изпълнение на републиканския бюджет _____	137
Консолидиран държавен бюджет _____	139
Централен валутен курс, обеми на междубанковия валутен пазар и брутни валутни резерви _____	140
Парично предлагане _____	140
Вътрешен кредит _____	141
Номинални лихвени проценти по едномесечни депозити _____	142
Реални лихвени проценти по едномесечни депозити _____	142
Номинални лихвени проценти по краткосрочни кредити _____	143
Реални лихвени проценти по краткосрочни кредити _____	143
Купюрен строеж на емисията от банкноти и монети _____	144
Консолидиран баланс на търговските банки _____	145
Основни икономически и политически събития _____	146
По-важни решения на УС на БНБ _____	149

БРУТЕН ВЪТРЕШЕН ПРОДУКТ

Показатели	1990	1991	1992	1993 ¹	1991	1992	1993 ¹	1991	1992	1993 ¹
		(млн. лв. – текущи цени)			(млн. лв. – цени от предходната година)			(темп на изменение ² , %)		
БВП	45390	131058	195000	286134	42253	123632	187689	88.3	94.3	95.8
Промисленост и строителство	23149	63045	87061	119258	18947	55970	85511	81.4	88.8	96.1
Селско стопанство	8316	20260	22239	26273	8675	17467	18504	107.7	86.2	83.7
Услуги	14023	59902	89294	136170	14631	53879	83149	88.7	89.9	94.0
Крайно търсене	47385	135916	211750	311467	42429	121600	203440			
Крайно потребление	33585	99305	171750	266240	30788	94600	163890	91.7	95.3	97.2
Население	25330	78759	129850	203986	23380	70200	127111	84.3	89.1	100.3
Държавни разходи	8255	20546	41900	62254	7408	24400	36779	89.7	103.0	87.8
Брутни инвестиции	13800	36611	40000	45227	11641	27000	31377	84.4	73.7	78.4
Капитални вложения	9652	24777	33000	33363	7728	25000	23204	80.1	81.5	
Прираст на запасите	4148	11834	7000	11864	3913	2000	8173	94.3	50.3	
Въннотърговско салдо, загуби и статистическа необвързка	-1995	-4858	-16750	-25333	-176	2032	-15751			

¹ Предварителни данни.

² Темповете са изчислени по методологически съпоставими обеми.

Източник: НСИ.

ЗАЕТОСТ В ОБЩЕСТВЕНИЯ СЕКТОР ПО ОТРАСЛИ

Показатели	1989					Индекси, 1989 = 100					Относителен дял на заетите				
	1989	1990	1991	1992	1993	1990	1991	1992	1993	1989	1990	1991	1992	1993	
			(хил. души)					(%)					(%)		
Общо	4365	3824	3205	2653	2294	87.6	73.4	60.8	52.5	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
Промисленост	1646	1457	1195	1004	894	88.5	72.6	61.0	54.3	37.7	38.1	37.3	37.8	39.0	
Селско и горско стопанство	814	672	570	401	245	82.6	70.0	49.3	30.1	18.6	17.6	17.8	15.1	10.7	
Строителство	361	312	222	168	136	86.4	61.5	46.5	37.7	8.3	8.2	6.9	6.3	5.9	
Услуги	1544	1383	1218	1080	1018	89.6	78.9	69.9	66.0	35.4	36.2	38.0	40.7	44.4	
Транспорт	247	231	201	174	159	93.5	81.4	70.4	64.3	5.7	6.0	6.3	6.6	6.9	
Търговия	395	311	240	175	143	78.7	60.8	44.3	36.1	9.0	8.1	7.5	6.6	6.2	
Съобщения	44	45	45	43	45	102.3	102.3	97.7	101.3	1.0	1.2	1.4	1.6	1.9	
Други услуги	858	796	732	688	673	92.8	85.3	80.2	78.4	19.7	20.8	22.8	25.9	29.3	
Комунално стопанство	97	58	57	49	50	59.8	58.8	50.5	51.3	2.2	1.5	1.8	1.8	2.2	
Наука	97	88	65	49	40	90.7	67.0	50.5	41.0	2.2	2.3	2.0	1.8	1.7	
Образование	277	276	270	263	261	99.6	97.5	94.9	94.2	6.3	7.2	8.4	9.9	11.4	
Изкуство, култура	46	44	36	31	29	95.7	78.3	67.4	62.0	1.1	1.2	1.1	1.2	1.2	
Здравеопазване	215	215	204	199	196	100.0	94.9	92.6	91.4	4.9	5.6	6.4	7.5	8.6	
Финанси, кредит, застраховка	26	25	25	32	28	96.2	96.2	123.1	106.5	0.6	0.7	0.8	1.2	1.2	
Управление	61	51	47	45	54	83.6	77.0	73.8	87.8	1.4	1.3	1.5	1.7	2.3	
Други	39	39	28	20	16	100.0	71.8	51.3	40.6	0.9	1.0	0.9	0.8	0.7	

Източник: НСИ.

РАБОТНА ЗАПЛАТА И ЕКЗИСТЕНЦ-МИНИМУМ ПРЕЗ 1993 г.

Показатели	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	(лв.)	1993
Минимална работна заплата	890	890	1200	1200	1200	1200	1343	1343	1343	1414	1414	1414	1238	
Средна работна заплата	2144	2215	2705	2650	2754	3081	3038	3075	3378	3287	3422	3764	3000	
Екзистенц-минимум (средно)	1281	1347	1420	1447	1481	1457	1443	1440	1473	1536	1618	1721	1457	
Деца	1204	1263	1340	1402	1425	1412	1416	1415	1439	1497	1572	1663	1422	
Работещи	1400	1495	1597	1560	1604	1573	1554	1550	1589	1661	1754	1871	1572	
Пенсионери	1080	1123	1165	1223	1249	1230	1214	1210	1240	1286	1350	1436	1227	

Източник: НСИ, БНБ.

**БАЛАНС НА ПАРИЧНИТЕ ДОХОДИ И РАЗХОДИ
НА НАСЕЛЕНИЕТО**

(млн. лв.)

Показатели	1992	януари – март'93	януари – юни'93	януари – септ.'93	1993* 1992 (%)	1993 към 1992 (%)
Доходи	149804	49301	104879	158219	221900	48.1
Работна заплата	60405	17010	37143	59249	94000	55.6
Доходи от друга икономическа дейност	34110	14000	26500	41153	48410	41.9
Пенсии	19880	5991	14437	23701	32690	64.4
Помощи	8678	2300	5288	8547	12200	40.6
Стипендии	632	200	500	581	800	26.6
Обезщетения по застраховки	1973	300	843	1188	1500	-24.0
Заеми	1071	500	668	1300	1800	68.1
Лихви	21499	8000	18000	20500	28000	30.2
Други	1556	1000	1500	2000	2500	60.7
Разходи	149804	49301	104879	158219	221900	48.1
Покупка на стоки	69000	22606	50705	75900	110000	59.4
Заплащане на услуги	24999	10555	19761	31011	44000	76.0
Данъци и такси	12171	3330	7160	11117	15000	23.2
Застрахователни и осигурителни вноски	2756	800	1887	2325	2500	-9.3
Членски и дялови вноски	206	50	94	150	200	-2.9
Погасяване на заеми	1495	720	1600	2223	3000	100.7
Лихви и глоби	1032	210	630	880	1000	-3.1
Други разходи	1742	600	1050	1613	2200	26.3
Спестявания	36403	10430	21992	33000	44000	20.9

* Предварителни данни.

Източник: НСИ.

**СТРУКТУРА НА ПАРИЧНИТЕ
ДОХОДИ И РАЗХОДИ НА НАСЕЛЕНИЕТО**

(%)

1992	януари – март'93	януари – юни'93	януари – септ.'93	1993
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
40.3	34.5	35.4	37.4	42.4
22.8	28.4	25.3	26.0	21.8
13.3	12.2	13.8	15.0	14.7
5.8	4.7	5.0	5.4	5.5
0.4	0.4	0.5	0.4	0.4
1.3	0.6	0.8	0.8	0.7
0.7	1.0	0.6	0.8	0.8
14.4	16.2	17.2	13.0	12.6
1.0	2.0	1.4	1.3	1.1
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
46.1	45.9	48.3	48.0	49.6
16.7	21.4	18.8	19.6	19.8
8.1	6.8	6.8	7.0	6.8
1.8	1.6	1.8	1.5	1.1
0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
1.0	1.5	1.5	1.4	1.4
0.7	0.4	0.6	0.6	0.5
1.2	1.2	1.0	1.0	1.0
24.3	21.2	21.0	20.9	19.8

ЗАЕТОСТ И РАБОТНА ЗАПЛАТА ПО ТРИМЕСЕЧИЯ НА 1993 г.¹

Отрасли	Средносписъчен брой заети (души)				Средства за работна заплата (хил. лв.)				Средномесечна работна заплата ² (лв.)			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Общо за страната	2374792	2324381	2281427	2193409	16699271	19716852	21645987	22950478	2344	2828	3163	3488
Материално производство	1714593	1662998	1620344	1538559	12579826	14555598	15770096	16389941	2446	2918	3244	3551
Промисленост	937277	905628	878868	853986	7369957	8345311	8931736	9448646	2621	3072	3388	3688
Производство на електро- и топлоенергия	36466	36671	37029	37405	519121	578752	632982	667519	4745	5261	5698	5949
Каменнодобивна	38534	38619	38272	37633	542558	611852	657478	708480	4693	5281	5726	6275
Нефтодобивна и газодобивна	1417	1378	1435	1460	13328	14914	17127	18791	3136	3609	3977	4289
Черна металургия (вкл. рудодобив)	26463	25832	25919	25962	318641	386619	416740	460428	4014	4989	5360	5911
Цветна металургия (вкл. рудодобив)	33799	32943	32680	32425	401889	449794	464333	505084	3964	4551	4736	5192
Машиностроителна и металообработваща	190288	184632	179177	174094	1399213	1598406	1720650	1827078	2451	2886	3201	3498
Електротехническа и електронна	99967	91900	85037	80584	608542	676865	681275	700411	2029	2455	2670	2897
Химическа и нефтепреработваща	82808	81745	81161	79962	941721	1018994	1121241	1197728	3791	4155	4605	4993
Строителни материали	29952	29910	29493	28175	229327	290107	318821	317289	2552	3233	3603	3754
Дърводобивна и дървопреработваща	49217	47775	46420	44828	292019	332352	366868	375687	1978	2319	2634	2794
Целулозно-хартиена	12387	11619	11441	11122	76522	94562	94800	103896	2059	2713	2762	3114
Стъкларска и порцеланово-фаянсва	17580	17176	16897	16831	121834	128571	149767	162381	2310	2495	2954	3216
Текстилна и трикотажна	72592	68635	66602	64337	397806	425394	440602	473890	1827	2066	2205	2455
Шивашка	51119	49802	48713	47451	207781	237230	269793	276316	1355	1588	1846	1941
Кожарска, кожухарска и обувна	24164	23274	22636	22130	118154	131418	155876	158083	1630	1882	2295	2381
Полиграфическа	6550	6192	6114	6040	61130	67317	77557	87397	3111	3624	4228	4823
Хранително-вкусова	115476	111593	108452	104427	947100	1105549	1145518	1197001	2734	3302	3521	3821
Други отрасли на промишлеността	48382	45935	41344	39120	173271	196615	199292	211187	1194	1427	1607	1799
Строителство	145692	139102	133791	126251	1044406	1293354	1400552	1425564	2390	3099	3489	3764
Селско стопанство	243965	235548	237006	203135	1104667	1376726	1657848	1499651	1509	1948	2332	2461
Горско стопанство	12405	18581	15861	13055	51872	106740	91317	97443	1394	1915	1919	2488
Транспорт	164846	160955	157040	152207	1522255	1743293	1865999	1986032	3078	3610	3961	4349
Съобщения	44538	44500	44699	44626	374194	408374	467591	496742	2801	3059	3487	3710
Търговия, МТС и изкупуване	151589	145353	140259	132933	985343	1148896	1213743	1288496	2167	2635	2885	3231
Други отрасли на материалното производство	14280	13331	12820	12364	127132	132904	141310	147367	2968	3323	3674	3973
Други услуги	660199	661383	661083	654850	4119445	5161254	5875891	6560537	2080	2601	2963	3339
Жилищно-комунално стопанство и битово обслужване	48032	49800	52738	48623	366470	439003	502546	499199	2543	2938	3176	3422
Наука и научно обслужване	42704	40970	39138	36260	281871	320524	356378	380234	2200	2608	3035	3495
Образование	262838	263062	258936	259069	1473620	1845552	2048948	2296193	1869	2339	2638	2954
Култура и изкуство	28668	28312	28084	28994	151504	182273	207185	238134	1762	2146	2459	2738
Здравеопазване, социално осигуряване, физкултура, спорт и туризъм	196251	195933	197543	196051	11104817	1419411	1659471	1820327	1877	2415	2800	3095
Финанси, кредит и застраховка	26255	27689	28176	28679	362307	434479	496661	628928	4600	5230	5876	7310
Управление	52695	52980	53847	54588	358283	496088	577987	667203	2266	3121	3578	4074
Други отрасли в сферата на услугите	2756	2638	2622	2584	20573	23924	26715	30319	2488	3023	3397	3911

¹ Предавателни данни.

² Включително жените в отпусък по майчинство.

Източник: НСИ.

ИНДЕКСИ НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ ЦЕНИ ПРЕЗ 1993 г.
(предходен месец = 100)

Групи стоки (услуги)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Общ индекс на потребителските цени	106.9	104.7	105.6	103.9	105.3	104.1	101.0	102.6	103.8	104.2	104.6	103.9
Хранителни стоки	107.7	102.6	107.0	104.5	102.5	102.9	101.1	103.1	103.7	104.6	104.8	103.9
Нехранителни стоки	104.7	106.2	104.1	103.2	105.1	101.6	100.3	102.6	104.2	104.5	105.0	104.0
Услуги	109.2	106.2	102.0	104.4	119.5	117.3	102.6	101.1	102.0	100.9	101.3	103.6
Храна*	108.0	103.3	107.5	104.5	102.3	103.0	101.3	102.9	103.9	104.9	105.1	103.8
Спиртни напитки	103.0	103.6	108.5	104.4	105.9	105.5	102.8	100.9	100.5	103.9	100.1	104.5
Тютюневи изделия	102.8	100.2	102.5	104.0	120.9	104.8	99.6	100.1	105.9	111.5	105.9	104.2
Жилища, отопление, осветление	105.8	107.2	101.6	107.9	107.9	102.8	101.9	101.4	102.9	102.4	102.2	101.8
Енергия за битови нужди	111.5	102.1	100.8	100.4	137.7	100.6	99.8	100.7	100.7	100.7	101.3	101.1
Домашно обзавеждане	104.2	106.4	104.4	102.0	105.5	101.2	102.7	101.7	105.2	103.8	103.1	105.0
Облекло и обувки	105.0	105.2	102.0	103.9	101.4	101.2	100.6	103.3	104.7	106.6	104.8	104.4
Лична хигиена и здравеопазване	103.2	105.7	108.1	103.6	103.8	107.2	102.0	102.8	103.4	103.6	105.8	109.1
Образование и свободно време	115.3	107.7	103.6	102.2	101.0	106.0	100.0	102.1	104.1	101.7	105.5	107.2
Транспорт и съобщения	102.2	110.1	106.3	103.3	102.1	114.2	99.2	103.2	104.2	101.2	105.5	103.0
Други	110.7	103.6	103.1	105.6	106.0	106.1	100.6	102.9	102.4	104.1	102.1	104.0

Източник: НСИ.

ИНДЕКСИ НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ ЦЕНИ ПРЕЗ 1993 г.
(декември 1992 г. = 100)

Групи стоки (услуги)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Общ индекс на потребителските цени	106.9	112.0	118.2	122.8	129.3	134.6	135.9	139.4	144.7	150.8	157.7	163.9
Хранителни стоки	107.7	110.5	118.2	123.5	126.6	130.2	131.7	135.7	140.7	147.2	154.3	160.4
Нехранителни стоки	104.7	111.2	115.7	119.4	125.5	127.5	127.9	131.2	136.7	142.8	150.0	155.9
Услуги	109.2	116.0	118.2	123.4	147.4	172.9	177.4	179.3	182.9	184.6	187.0	193.7
Храна*	108.0	111.6	119.9	125.3	128.2	132.0	133.7	137.6	142.9	150.0	157.6	163.6
Спиртни напитки	103.0	106.7	115.7	120.8	128.0	135.0	138.8	140.1	140.8	146.2	146.4	153.0
Тютюневи изделия	102.8	103.0	105.6	109.9	132.8	139.2	138.6	138.7	146.9	163.8	173.5	180.8
Жилища, отопление, осветление	105.8	113.4	115.2	124.4	134.2	138.0	140.6	142.6	146.7	150.3	153.6	156.3
Енергия за битови нужди	111.5	113.9	114.8	115.2	158.7	159.6	159.2	160.3	161.5	162.6	164.7	166.5
Домашно обзавеждане	104.2	110.9	115.7	118.0	124.5	126.0	129.4	131.6	138.4	143.7	148.1	155.6
Облекло и обувки	105.0	110.4	112.6	117.0	118.7	120.1	120.9	124.8	130.7	139.3	146.0	152.5
Лична хигиена и здравеопазване	103.2	109.0	117.9	122.1	126.7	135.9	138.6	142.5	147.3	152.6	161.5	176.2
Образование и свободно време	115.3	124.1	128.5	131.3	132.6	140.6	140.6	143.5	149.4	152.0	160.3	171.9
Транспорт и съобщения	102.2	112.6	119.6	123.6	126.3	144.2	143.1	147.6	153.8	155.7	164.2	169.2
Други	110.7	114.7	118.3	124.8	132.3	140.4	141.2	145.3	148.8	154.9	158.1	164.5

* Включително цените в заведенията за обществено хранене.
Източник: НСИ.

СТОКОВА СТРУКТУРА НА ВЪНШНОТЪРГОВСКИЯ СТОКООБМЕН*

(%)

Стокови групи	Износ		Внос	
	1992	1993	1992	1993
Общо	100.0	100.0	100.0	100.0
Продукти от животински и растителен произход, храни, напитки и тютюни (01, 02, 03, 04)*	26.7	21.0	8.0	9.4
Минерални продукти и горива (05)	7.5	10.1	38.0	37.6
Химически продукти, пластмаси и каучук (06, 07)	14.5	16.9	11.7	12.3
Неблагородни метали и изделия от тях (15)	15.0	18.5	5.7	6.0
Машини, транспортни средства, апарати и инструменти (16, 17, 18, 19)	18.7	15.2	24.0	22.0
Текстилни, кожарски материали, дрехи, обувки, мебели и др. промишлени потребителски стоки (08, 11, 12, 14, 20, 21)	13.0	13.6	9.2	9.1
Изделия от дърво, хартия, керамика, стъкло (09, 10, 13)	4.6	4.7	3.3	3.6

* Кодовете в скобите показват съответните раздели на Митническата тарифа.

Източник: Министерство на търговията, БНБ.

ИЗНОС ПО ГРУПИ СТРАНИ

Страни	1989	1990	1991	1992	1993	1989	1990	1991	1992	1993
	(млн. лв. – текущи цени)					(%)				
Общо	13672.9	10559.5	57368.3	91532.9	99043.1	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Страни от бившия СИВ ¹	11484.1	8495.2	31637.1	26543.5	25529.5	84.0	80.5	55.1	29.0	25.8
Страни от бившия СССР	8917.9	6762.9	28552.4	20530.0	19245.0	65.2	64.0	49.8	22.4	19.4
Страни от Централна и Източна Европа ¹	2566.3	1732.4	3084.7	5890.0	6154.9	18.8	16.4	5.4	6.4	6.2
Страни от бившата СФРЮ	135.0	104.3	1585.3	9478.5	10498.6	1.0	1.0	2.8	10.4	10.6
Страни от ОИСР ²	1105.3	948.5	15078.9	38623.2	42647.5	8.1	9.0	26.3	42.2	43.1
Страни от ЕО ²	758.4	525.7	8981.3	26896.7	27806.4	5.5	5.0	15.7	29.4	28.1
Страни от ЕАСТ	207.7	163.0	1936.2	3358.8	2945.4	1.5	1.5	3.4	3.7	3.0
Други страни от ОИСР	139.2	259.8	4161.4	8367.7	11895.7	1.0	2.5	7.3	9.1	12.0
Арабски страни	571.1	643.4	4746.3	7842.2	6881.3	4.2	6.1	8.3	8.6	6.9
Други страни	377.4	368.1	4320.7	9045.5	13486.2	2.8	3.5	7.5	9.9	13.6

¹ Данните за 1989 г. и 1990 г. включват и износа за бившата ГДР (съответно 752.4 млн. лв., или 5.5%, и 304.6 млн. лв., или 2.9%).

² Данните за 1989 г. и 1990 г. не включват износа за бившата ГДР (съответно 752.4 млн. лв., или 5.5%, и 304.6 млн. лв., или 2.9%).

Източник: НСИ, БНБ.

ВНОС ПО ГРУПИ СТРАНИ

Страни	1989	1990	1991	1992	1993	1989	1990	1991	1992	1993
	(млн. лв. – текущи цени)					(%)				
Общо	12795.8	10314.9	45132.4	104281.2	119288.1	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Страни от бившия СИВ ¹	9424.3	7878.3	21135.1	38399.0	51466.2	73.7	76.4	46.8	36.8	43.1
Страни от бившия СССР	6767.0	5826.7	19508.5	29818.5	43136.3	52.9	56.5	43.2	28.6	36.2
Страни от Централна и Източна Европа ¹	2657.3	2051.6	1626.6	5603.2	5552.0	20.8	19.9	3.6	5.4	4.7
Страни от бившата СФРЮ	112.4	87.8	880.3	2413.5	2544.9	0.9	0.9	2.0	2.3	2.1
Страни от ОИСР ²	2206.1	1538.8	14812.0	45666.4	50834.1	17.2	14.9	32.8	43.8	42.6
Страни от ЕО ²	1323.7	993.6	9322.6	32398.1	35974.1	10.3	9.6	20.7	31.1	30.2
Страни от ЕАСТ	495.6	333.3	3523.8	6262.2	6771.0	3.9	3.2	7.8	6.0	5.7
Други страни от ОИСР	386.8	211.9	1965.6	7006.1	8089.0	3.0	2.1	4.4	6.7	6.8
Арабски страни	616.2	439.7	2048.1	8964.8	5873.3	4.8	4.3	4.5	8.6	4.9
Други страни	436.8	370.3	6256.9	8837.5	8569.6	3.4	3.6	13.9	8.5	7.2

¹ Данните за 1989 г. и 1990 г. включват и вноса от бившата ГДР (съответно 738 млн. лв., или 5.8%, и 686 млн. лв., или 6.7%).

² Данните за 1989 г. и 1990 г. не включват вноса от бившата ГДР (съответно 738 млн. лв., или 5.8%, и 686 млн. лв., или 6.7%).

Източник: НСИ, БНБ.

ПЛАТЕЖЕН БАЛАНС

(млн. щ. д.)

Показатели	1991	1992	1993
Текуща сметка	-77.0	451.6	-900.4
Търговски баланс ¹	-32.0	484.5	-695.1
Износ на стоки, FOB	3737.0	5093.0	3635.3
Внос на стоки, FOB ²	3769.0	4608.5	4330.4
Услуги, нето	-114.0	-75.8	-242.2
Постъпления, от които:	455.5	883.4	1131.0
Превози (транспорт)	199.4	361.3	496.3
Пътвания (туризъм)	43.7	49.2	110.2
Лихви	55.6	125.1	92.6
Други	156.8	347.8	431.9
Плащания, от които:	569.5	959.2	1373.2
Превози (транспорт)	213.2	393.0	580.2
Пътвания (туризъм)	127.9	23.1	40.7
Платени лихви ³	83.7	201.2	284.9
от БВБ	35.9	124.5	166.4
от търговските банки	47.8	65.4	47.2
Други	144.7	342.0	467.4
Частни преводи (трансфери), нето	50.1	39.7	36.9
Постъпления	104.4	111.0	285.9
Плащания	54.3	71.2	249.0
Официални безвъзмездни преводи (трансфери)	19.0	3.1	0.0
Капиталова сметка	115.0	-31.5	148.4
Преки инвестиции в България, нето	55.9	41.5	55.4
Средно- и дългосрочни получени заеми, нето	-48.1	42.1	-46.3
Ползвани	108.0	232.4	97.2
Погасени	156.1	190.3	143.5
Предоставени заеми, нето,	294.9	32.5	207.3
от които:			
На развиващи се страни, нето	92.4	23.4	46.1
Ползвани	12.1	3.7	-9.5
Погасени	104.5	27.1	36.6
Газопровод "Ямбург" ⁴	202.5	9.1	161.2
Краткосрочен дълг,	-187.7	-147.6	-68.0
от който:			
Депозити и заеми	-85.2	53.0	-68.1
Клирингова сметка с бившия СССР	-102.5	-197.5	-3.8
Клирингова сметка с Русия	-	-3.1	3.9
Грешки и пропуски	26.2	-94.0	263.2
Общ баланс	64.2	326.1	-488.8
Промяна в резервите (повишение:-),	-64.2	-326.1	488.8
от която:			
Брутни резерви на БНБ	-358.0	-575.1	232.2
Злато на БНБ (300 щ. д. за унция)	0.0	0.0	0.0
Валутна наличност на БВБ	-70.9	-55.0	20.4
Валутна наличност на търговските банки	-213.4	-85.4	160.1
Ползван кредит от МВФ	385.6	217.2	44.1
Ползван заем от Швейцария	-	-	32.0
Заем от ЕО	192.5	172.2	0.0

¹ Данните за търговския баланс през 1993 г. са на основата на митническата статистика, включително търговията със специална продукция и погашенията в природен газ по споразумението за газопровода "Ямбург". Банките отчитат износ и внос през 1993 г. съответно 4700.6 млн. щ. д. и 4567.1 млн. щ. д.

² СИФ през 1993 г.

³ Реално платени лихви.

⁴ Включва погашенията в природен газ от бившия СССР.

Източник: БНБ.

КАСОВО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА РЕПУБЛИКАНСКИЯ БЮДЖЕТ

(млн. лв.)

Показатели	1992 г.				1993 г.			
	Закон за ДБ	% от прогн. БВП*	Изпълнение към 31.XII	% от закона	Закон за ДБ	% от прогн. БВП*	Изпълнение към 31.XII	% от закона
I. Приходи – всичко	44124.3	20.6	39584.5	89.7	71349.7	20.7	55139.6	77.3
1. Данъчни приходи	36271.4	16.9	30878.4	85.1	54840.5	15.9	41013.2	74.8
в т. ч.:								
данък върху печалбата от фин. институции	5447.8	2.5	4797.1	88.1	5300.0	1.5	767.2	14.5
данък върху печалбата от нефин. предприятия	11154.8	5.2	5476.9	49.1	5065.0	1.5	4124.7	81.4
2. Неданъчни приходи	7852.9	3.7	8706.1	110.9	16509.2	4.8	14126.4	85.6
в т. ч.:								
БНБ – превизиране на приходите над разходите	5728.8	2.7	3220.0	56.2	9000.0	2.6	9456.8	105.1
приходи от лихви	815.4	0.4	741.2	90.9	832.5	0.2	619.7	74.4
надбавки по ценни книжа							27.6	0.2
II. Разходи – всичко	55143.0	25.8	51307.4	93.0	104404.1	30.3	88159.9	84.4
1. Текущи разходи	24475.2	11.4	19015.5	77.7	47937.0	13.9	37875.7	79.0
в т. ч.:								
други разходи	2214.4	1.0	1636.7	73.9	5151.7	1.5	1493.8	29.0
субсидии – всичко	3673.6	1.7	2868.4	78.1	6550.0	1.9	5797.8	88.5
лихви – всичко	13371.9	6.2	12966.2	97.0	32838.4	9.5	27802.8	84.7
лихви по външни заеми	4338.6	2.0	3276.7	75.5	4943.0	1.4	3126.3	63.2
лихви по вътрешни заеми	9033.3	4.2	9689.5	107.3	27895.4	8.1	24676.5	88.5
2. Разходи за придобиване на дълготрайни активи (кап. вложения)	166.1	0.1	96.6	58.2	681.6	0.2	385.3	56.5
3. Трансфери – всичко	30501.7	14.3	32195.3	105.6	55785.2	16.2	49898.9	89.4
3.1. Субсидии	30501.7	14.3	31257.8	102.5	56496.4	16.4	52351.0	92.7
3.2. Временни заеми, предоставени от РБ			1291.7				10.0	
в т. ч.:								
на ОбНС			744.4				0.0	
на ОблНС							0.0	
на министерства и ведомства			5.0				10.0	
на ГУ „Социално осигуряване“			542.3				0.0	
3.3. Възстановени временни заеми от минали години							-1758.2	
3.4. Вноски в републиканския бюджет		0.0	-354.2		-711.2	0.2	-703.9	99.0
III. Дефицит(-) / излишък (+)								0.2
1. Първичен дефицит/излишък	2353.2	1.1	-1243.3		-216.0	0.1	-5217.5	
Платени лихви по вътрешни заеми	9033.3	4.2	9689.5	107.3	27895.4	8.1	24676.5	88.5
2. Вътрешен дефицит	-6680.1	3.1	-8446.2	126.4	-28111.4	8.2	-29894.0	106.3
Платени лихви по външни заеми	4338.6	2.0	3276.7	75.5	4943.0	1.4	3126.3	63.2
3. Касов дефицит	-11018.7	5.1	-11722.9	106.4	-33054.4	9.6	-33020.2	99.9
4. Обща потребност от кредитни ресурси	17846.3		25782.0		41725.0		67032.9	11.5

(продължение)

Показатели	1992 г.					1993 г.				
	Закон за ДБ	% от прогн. БВП*	Изпълнение към 31.XII	% от закона	% от БВП	Закон за ДБ	% от прогн. БВП*	Изпълнение към 31.XII	% от закона	% от БВП
IV. Операции по финансирането на дефицита	11018.7	5.1	11722.9	106.4	6.0	33054.4	9.6	33020.2	99.9	11.5
1. Външно финансиране (операции с чужбина)	-2961.6	1.4	-1618.9	54.7	0.8	-3986.8	1.2	-3665.7	91.9	1.3
2. Вътрешно финансиране	13980.3	6.5	13341.8	95.4	6.8	37041.2	10.7	36685.9	99.0	12.8
2.1. Операции с ДЦК (нето)	3250.0	1.5	4116.3	126.7	2.1	21255.8	6.2	28278.6	133.0	9.9
2.1.1. Емисии на ДЦК през текущата година (нето)	7257.7	3.4	8141.3	112.2	4.2	26401.4	7.7	33422.3	126.6	11.7
Емисии на ДЦК през текущата година			13615.4					52744.6		
Изплащане на ДЦК през текущата година (всичко)			-9499.1					-24465.9		
Изплащане на ДЦК, емитирани през текущата година			-5474.1					-19321.5		
2.2. Банково финансиране (нето)	-4007.7	1.9	-4025.0	100.4	2.1	-5145.6	1.5	-5144.4	100.0	1.8
2.2.1. БНБ	10730.3	5.0	9225.5	86.0	4.7	15785.4	4.6	8402.2	53.2	2.9
дългосрочни заеми	11203.3	5.2	10277.0	91.7	5.3	17910.2	5.2	10527.6	58.8	3.7
погашения по дългосрочни заеми	11856.3	5.5	10930.0	92.2	5.6	19656.2	5.7	12273.6	62.4	4.3
временни заеми	-653.0	0.3	-653.0	100.0	0.3	-1746.0	0.5	-1746.0	100.0	0.6
погашения по временни заеми			600.0					1800.0		
2.2.2. Други банки и финансови институции (ДСК и ДЗИ)	-473.0	0.2	-1051.5	222.3	0.5	-2124.8	0.6	-2125.4	100.0	0.7
погашения по кредити от ДСК	-253.0	0.1	-253.0	100.0	0.1	-253.2	0.1	-253.0	99.9	0.1
погашения по кредити от ДЗИ	-220.0	0.1	-220.0	100.0	0.1	-219.6	0.1	-220.0	100.2	0.1
погашения към други банки			-578.5		0.3	-1652.0	0.5	-1652.3	100.0	0.6
2.3. Възстановени заеми от ОбНС от минали години	0.0	0.0	0.0			0.0		5.0		

* Размерът на прогнозирания БВП в макроикономическата рамка на правителството за 1992 г. е 214 млрд. лв., а за 1993 г. – 344.8 млрд. лв.

Източник: Министерство на финансите, БНБ.

КОНСОЛИДИРАН ДЪРЖАВЕН БЮДЖЕТ

(млн. лв.)

Показатели	Консолидиран ДБ				Правителствен бюджет				Съдебна власт				Социално осигуряване				Общински народни съвети				Извънбюджетни сметки			
	1992 г.		1993 г.		1992 г.		1993 г.		1992 г.		1993 г.		1992 г.		1993 г.		1992 г.		1993 г.		1992 г.		1993 г.	
	Отчет	% от БВП	Отчет	% от БВП	Отчет	% от БВП	Отчет	% от БВП	Отчет	% от БВП	Отчет	% от БВП	Отчет	% от БВП	Отчет	% от БВП	Отчет	% от БВП	Отчет	% от БВП	Отчет	% от БВП	Отчет	% от БВП
Нетни приходи	81229.3	41.7	117696.3	41.1	39642.6	20.3	55205.8	19.3	638.7	0.3	1176.1	0.4	22752.0	11.7	32136.1	11.2	15215.8	7.8	18654.6	6.5	2980.2	1.5	10523.7	3.7
Нетни разходи	92404.1	47.4	150233.2	52.5	39321.6	20.2	67987.8	23.8	554.7	0.3	572.8	0.2	24927.8	12.8	38979.7	13.6	26065.1	13.4	33695.1	11.8	1534.9	0.8	8997.8	3.1
Изменение на наличности по извънбюджетни сметки	631.4	0.3															631.4	0.3						
Заеми, предоставени от фонд "Професионална квалификация и безработица"																								
Правителствени трансфери																								
Бюджетен дефицит	-10543.4	5.4	-32536.9	11.4	12063.4	6.2	20237.1	7.1	84.0		603.3	0.2	-2179.8	1.1	-5541.8	1.9	-9967.7	5.1	-15298.6	5.3				
					-11742.4	6.0	-33019.1	11.5					4.0		-10.1		-881.6	0.5	258.1	0.1	2076.7	1.1	234.2	0.1
Финансиране – нето	10543.4	5.4	32536.9	11.4	11742.3	6.0	33019.1	11.5					-4.0		10.1		881.6	0.5	-258.1	0.1	-2076.7	1.1	-234.2	0.1
Външно финансиране – нето	-1618.9	0.8	-3665.7	1.3	-1618.9	0.8	-3665.7	1.3																
Вътрешно финансиране – нето	12162.2	6.2	36202.6	12.7	13361.2	6.9	36684.8	12.8					-4.0		10.1		881.6	0.5	-258.1	0.1	-2076.7	1.1	-234.2	0.1
в т.ч.:																								
Операции с ДЦК – нето	4117.0	2.1	28277.5	9.9	4116.3	2.1	28277.5	9.9									0.7							
Банково – нето	10121.9	5.2	7957.9	2.8	9244.9	4.7	8407.3	2.9					-4.0		10.1		880.9	0.5	-225.3	0.1			-234.2	0.1
БНБ – нето	11026.1	5.7	10303.5	3.6	10296.4	5.3	10527.6	3.7					-4.0		10.1		733.6	0.4					-234.2	0.1
Дългосрочни заеми	11028.2	5.7	12273.6	4.3	10930.0	5.6	12273.6	4.3									98.2	0.1						
Погашения	-653.0	0.3	-1746.0	0.6	-653.0	0.3	-1746.0	0.6																
Временни заеми	600.0	0.3	1800.0	0.6	600.0	0.3	1800.0	0.6																
Погашения	-600.0	0.3	-1800.0	0.6	-600.0	0.3	-1800.0	0.6																
Средства по сметки – нето	650.9	0.3	-224.1	0.1	19.4								-4.0		10.1		635.4	0.3					-234.2	0.1
Преходни остатъци	383.3	0.2	2400.2	0.8									12.1		16.1		371.2	0.2					2384.1	0.8
Наличности по сметки	267.6	0.1	-2624.3	0.9	19.4								-16.1		-6.0		264.2	0.1					-2618.3	0.9
Др. банки и фин. институции – нето	-904.2	0.5	-2345.6	0.8	-1051.5	0.5	-2120.4	0.7									147.3	0.1	-225.3	0.1				
Отпуснати кредити	281.4	0.1	30.7										281.4	0.1										
Погашения	-1051.5	0.5	-2325.3	0.8	-1051.5	0.5	-2125.4	0.7																
Възстановени заеми от ОбНС							5.0																	
Средства по сметки – нето	-134.1	0.1	-51.0														-134.1	0.1	-51.0					
Преходни остатъци	-134.1	0.1	139.7														-134.1	0.1	139.7					
Наличности по сметки			190.7	0.1																				
Друго финансиране	-2076.7	1.1	-32.8																		-2076.7	1.1		

Източник: МФ, БНБ.

ЦЕНТРАЛЕН ВАЛУТЕН КУРС, ОБЕМИ НА МЕЖДУБАНКОВИЯ ВАЛУТЕН ПАЗАР И БРУТНИ ВАЛУТНИ РЕЗЕРВИ ПРЕЗ 1993 г.

Показатели	ХІІ'92	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Средномесечен курс, лева за 1 шатски долар	24.800	25.329	26.265	26.568	26.427	26.522	26.570	27.118	27.348	27.575	28.476	30.942	31.983
Курс в края на месеца													
Лева за 1 шатски долар	24.492	25.583	26.610	26.522	26.395	26.412	26.681	27.206	27.420	28.026	29.512	31.170	32.711
Лева за 1 германска марка	15.170	16.230	16.283	16.292	16.721	16.547	15.723	15.832	16.439	17.425	17.481	18.164	18.985
Лева за 1 швейцарски франк	16.789	17.662	17.559	17.640	18.477	18.505	17.681	17.993	18.657	19.898	19.813	20.776	22.192
Месечен обем на купената валута (млн. ш. д.)	260.3	188.8	235.7	245.8	297.0	278.0	326.6	345.1	291.7	302.9	298.9	299.6	294.5
Месечен обем на продадената валута (млн. ш. д.)	262.1	213.9	268.8	289.0	229.1	234.3	242.5	322.1	263.0	306.4	333.6	354.8	328.4
Брутни валутни резерви (млн. ш. д.)*	902.0	916.6	874.2	843.9	932.1	989.7	970.2	831.4	859.0	854.6	758.5	737.6	663.7

* Брутните валутни резерви включват авоарите на БНБ в чуждестранна валута в банки извън страната, наличностите в специални права на тираж и резервната позиция на страната в Международния валутен фонд.
Източник: БНБ.

ПАРИЧНО ПРЕДЛАГАНЕ ПРЕЗ 1993 г.

Показатели	ХІІ'92	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Валутен курс, лева за 1 шатски долар	24.49	25.58	26.61	26.52	26.40	26.41	26.68	27.21	27.42	28.03	29.51	31.17	32.71
Широки пари													
в левове	158567	161660	165649	169725	174361	180145	188110	199244	204753	213398	217480	224962	242778
в конвертируема валута	117585	118354	121567	125960	131885	137337	145548	154242	160087	166342	168509	170004	187127
в неконвертируема валута	40542	42880	43640	43257	41687	42080	41477	43994	43907	45942	47940	52797	54179
	440	426	442	508	789	728	1085	1008	759	1114	1031	2161	1472
Пари (M2)	154982	157365	161418	165736	170579	176231	184395	195325	200982	209573	213891	220254	238110
Пари (M1)													
Пари извън банките	37833	33480	33106	32577	34845	35567	36924	41109	42243	43820	44586	43754	48161
Безсрочни депозити	18268	17401	17699	17383	18962	19331	20202	21370	22069	23269	23486	23141	25165
Потенциални (квази) пари	19565	16079	15407	15194	15883	16236	16722	19739	20174	20551	21100	20613	22996
Срочни депозити	117149	123885	128312	133159	135734	140664	147471	154216	158739	165753	169305	176500	189949
Спестовни депозити	59409	64292	67930	72884	76386	80798	87123	91093	95500	99594	100455	102410	110249
Депозити в чужда валута	20217	20357	20356	20274	20318	20534	21045	21527	21846	22358	22937	23283	28049
	37523	39236	40026	40001	39030	39332	39303	41596	41393	43801	45913	50807	51651
Блокирани депозити													
в левове	3585	4295	4231	3989	3782	3914	3715	3919	3771	3825	3589	4708	4668
в конвертируема валута	126	225	175	225	336	438	456	513	498	570	531	557	668
в неконвертируема валута	3458	4069	4055	3763	3445	3476	3259	3406	3273	3255	3058	4151	4000
	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0

Източник: БНБ.

(млн. лв.)

ВЪТРЕШЕН КРЕДИТ

Показатели	XII'92	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
													(млн. лв.)
Валутен курс, лева за 1 щатски долар	24.49	25.58	26.61	26.52	26.40	26.41	26.68	27.21	27.42	28.03	29.51	31.17	32.71
Нетен вътрешен кредит	254022	269088	278894	288692	301169	309881	316794	334385	348515	365569	377482	395568	419658
левове	125923	131927	138189	145123	151355	158544	164556	176982	182236	189749	195737	202957	213364
конвертируема валута	128099	137161	140705	143569	149814	151337	152238	157403	166279	175820	181745	192611	206294
Вземания от правителството (нето)	101354	108755	114425	118544	124538	127682	129968	138867	143971	152602	161057	171012	182427
левове	34250	36515	40231	43056	45853	48315	50114	56985	59386	62983	68847	73226	78294
конвертируема валута	67104	72240	74194	75488	78685	79367	79854	81882	84585	89619	92210	97786	104133
Държавен бюджет	101757	109160	114829	118969	124966	128112	130417	139317	144329	152973	161422	171387	182855
левове	34653	36920	40635	43481	46281	48745	50563	57435	59744	63354	69212	73601	78722
конвертируема валута	67104	72240	74194	75488	78685	79367	79854	81882	84585	89619	92210	97786	104133
Извънбюджетни сметки	-403	-405	-404	-425	-428	-430	-449	-450	-358	-371	-365	-375	-428
Вземания от неправителствения сектор	152668	160333	164469	170148	176631	182199	186826	195518	204544	212967	216425	224556	237230
левове	91673	95412	97958	102067	105502	110229	114442	119997	122850	126766	126890	129731	135069
конвертируема валута	60995	64921	66511	68081	71129	71970	72384	75521	81694	86201	89535	94825	102161
Вземания от нефин. държ. предприятия	134827	142464	146784	150508	155991	159569	163231	168956	177478	184833	188167	195208	205423
левове	73832	77543	80273	82427	84862	87599	90847	93435	95784	98632	98632	100383	103262
конвертируема валута	60995	64921	66511	68081	71129	71970	72384	75521	81694	86201	89535	94825	102161
Вземания от частния сектор	17841	17869	17685	19640	20640	22630	23595	26562	27066	28134	28258	29348	31807

Източник: БНБ.

НОМИНАЛНИ ЛИХВЕНИ ПРОЦЕНТИ ПО ЕДНОМЕСЕЧНИ ДЕПОЗИТИ ПРЕЗ 1993 г.

Месеци	XII'92	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
януари	3.63											
февруари	7.51	3.74										
март	11.64	7.73	3.85									
април	15.92	11.86	7.83	3.83								
май	20.37	16.16	11.97	7.82	3.84							
юни	24.45	20.09	15.76	11.47	7.36	3.39						
юли	28.68	24.18	19.70	15.26	11.01	6.91	3.40					
август	33.02	28.36	23.73	19.15	14.75	10.51	6.88	3.37				
септември	37.25	32.44	27.67	22.94	18.40	14.02	10.28	6.66	3.18			
октомври	41.63	36.67	31.74	26.86	22.18	17.66	13.80	10.06	6.47	3.19		
ноември	46.60	41.47	36.37	31.31	26.47	21.79	17.80	13.92	10.21	6.81	3.51	
декември	51.94	46.61	41.33	36.09	31.07	26.22	22.08	18.07	14.22	10.70	7.28	3.64

Източник: БНБ.

РЕАЛНИ ЛИХВЕНИ ПРОЦЕНТИ ПО ЕДНОМЕСЕЧНИ ДЕПОЗИТИ ПРЕЗ 1993 г. *

Месеци	XII'92	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
януари	-3.06											
февруари	-3.95	-0.92										
март	-5.54	-2.56	-1.66									
април	-5.60	-2.62	-1.72	-0.07								
май	-6.91	-3.97	-3.09	-1.45	-1.39							
юни	-7.55	-4.63	-3.75	-2.13	-2.06	-0.68						
юли	-5.35	-2.36	-1.46	0.20	0.27	1.68	2.38					
август	-4.59	-1.58	-0.67	1.00	1.07	2.49	3.19	0.80				
септември	-5.19	-2.20	-1.29	0.37	0.44	1.85	2.55	0.17	-0.63			
октомври	-6.08	-3.12	-2.22	-0.57	-0.51	0.89	1.58	-0.81	-1.60	-0.98		
ноември	-7.02	-4.08	-3.19	-1.56	-1.50	-0.11	0.57	-1.80	-2.58	-1.96	-0.99	
декември	-7.27	-4.34	-3.45	-1.83	-1.76	-0.38	0.30	-2.06	-2.84	-2.23	-1.26	-0.27

* Лихвените проценти са дефлирани с индекса на потребителските цени за съответния период.

Източник: БНБ.

НОМИНАЛНИ ЛИХВЕНИ ПРОЦЕНТИ ПО КРАТКОСРОЧНИ КРЕДИТИ ПРЕЗ 1993 г.

Месеци	XII'92	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
януари	4.75											
февруари	9.96	4.97										
март	15.57	10.33	5.11									
април	21.49	15.98	10.49	5.12								
май	27.72	21.93	16.16	10.51	5.13							
юни	33.96	27.88	21.83	15.91	10.26	4.88						
юли	40.54	34.16	27.81	21.60	15.67	10.03	4.91					
август	47.34	40.66	34.00	27.48	21.27	15.36	9.99	4.84				
септември	54.14	47.15	40.19	33.37	26.88	20.68	15.07	9.68	4.62			
октомври	61.25	53.94	46.65	39.52	32.72	26.25	20.37	14.74	9.44	4.61		
ноември	69.47	61.79	54.13	46.64	39.49	32.69	26.51	20.59	15.02	9.95	5.10	
декември	78.29	70.20	62.14	54.26	46.75	39.59	33.09	26.86	21.01	15.66	10.57	5.20

Източник: БНБ.

РЕАЛНИ ЛИХВЕНИ ПРОЦЕНТИ ПО КРАТКОСРОЧНИ КРЕДИТИ ПРЕЗ 1993 г.*

Месеци	XII'92	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
януари	-2.01											
февруари	-1.76	0.26										
март	-2.21	-0.21	-0.46									
април	-1.07	0.96	0.70	1.17								
май	-1.23	0.80	0.54	1.01	-0.16							
юни	-0.49	1.56	1.30	1.77	0.59	0.75						
юли	3.37	5.49	5.22	5.71	4.48	4.65	3.87					
август	5.67	7.84	7.57	8.07	6.81	6.99	6.19	2.23				
септември	6.48	8.66	8.38	8.89	7.63	7.80	7.00	3.01	0.76			
октомври	6.93	9.12	8.85	9.35	8.08	8.26	7.45	3.41	1.15	0.38		
ноември	7.49	9.70	9.42	9.93	8.65	8.83	8.01	3.95	1.68	0.91	0.53	
декември	8.82	11.05	10.77	11.28	9.99	10.17	9.34	5.23	2.93	2.15	1.76	1.23

* Лихвените проценти са дефлирани с индекса на потребителските цени за съответния период.

Източник: БНБ.

КУПЮРЕН СТРОЕЖ НА ЕМИСИЯТА ОТ БАНКНОТИ И МОНЕТИ

(лв.)

	31.12.1992 г.	30.06.1993 г.	31.12.1993 г.
Банкноти, общо	26 610 804 745	27 830 943 481	37 989 011 785
500 лв.			6 500 000 000
200 лв.	3 880 000 000	7 279 959 800	11 878 210 900
100 лв.	7 928 523 750	7 921 875 550	9 959 387 550
50 лв.	4 270 402 050	4 215 445 525	4 257 221 425
20 лв.	4 275 885 702	3 914 036 652	2 405 244 152
10 лв.	4 224 347 132	3 150 763 247	2 047 250 917
5 лв.	1 707 113 899	1 110 319 224	740 651 424
2 лв.	196 499 713	138 395 188	107 039 150
1 лв.	128 032 499	100 148 295	94 006 267
Монети, общо	249 584 515	294 026 526	358 038 083
50 лв.	15 000 000	15 000 000	15 000 000
20 лв.	5 999 980	5 999 980	5 999 980
10 лв.			8 310 000
5 лв.			50 075 000
2 лв.			10 000 000
1 лв.	13 136 387	16 616 387	17 417 544
50 ст.	38 695 995	40 655 845	44 605 845
20 ст.	38 735 339	39 220 079	42 155 279
10 ст.	28 900 388	29 333 958	33 337 158
5 ст.	12 559 518	12 559 503	12 559 503
2 ст.	10 971 508	10 971 502	10 971 502
1 ст.	8 984 872	8 984 869	8 984 869
Юбилейни	76 600 528	114 684 403	98 621 403
Общо банкноти и монети	26 860 389 260	28 124 970 007	38 347 049 868

Източник: БНБ.

КОНСОЛИДИРАН БАЛАНС НА ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ КЪМ 31 ДЕКЕМВРИ 1993 г.

(млн. лв.)

АКТИВИ

А. ФИНАНСОВИ АКТИВИ	521653
Парични средства	53995
Държавни ценни книжа	54005
Вземания от банки и други финансови институции	84272
Вземания от нефинансови институции и други клиенти	324426
Облигации и други ценни книжа с фиксиран доход в оборотен портфейл	1522
Акции и други ценни книжа с променлив доход в оборотен портфейл	424
Финансови дълготрайни активи	3009
Б. НЕФИНАНСОВИ АКТИВИ	7304
В. РАЗХОДИ ЗА БЪДЕЩИ ПЕРИОДИ	1263
Г. ВЗЕМАНИЯ ПО ЗАПИСАНИ ДЯЛОВИ ВНОСКИ	1501
Д. ДРУГИ АКТИВИ	284969
Е. ЗАГУБА ОТ ОТЧЕТНИЯ ПЕРИОД	7616
СУМА НА АКТИВИТЕ	824306
Ж. ЗАДБАЛАНСОВИ АКТИВИ	86097

ПАСИВИ

А. ПРИВЛЕЧЕНИ СРЕДСТВА	701963
Привлечени средства от банки и други финансови институции	480324
Привлечени средства от нефинансови институции и други клиенти	221639
Б. ПРИХОДИ ЗА БЪДЕЩИ ПЕРИОДИ	48432
В. ДРУГИ ПАСИВИ	36130
Г. СОБСТВЕН КАПИТАЛ	37781
Печалба	2917
Капитал	27777
Резерви	7087
СУМА НА ПАСИВИТЕ	824306
Д. ЗАДБАЛАНСОВИ ПАСИВИ	86097

Източник: БНБ.

Основни икономически и политически събития през 1993 г.

- 21 януари** 36-ото народно събрание (НС) приема Закон за ратифициране на двустранни споразумения за разсрочване на външния дълг на Република България. Чрез този закон се уреждат взаимоотношенията по повод на финансовите задължения на страната към някои държави – официални кредитори: Канада, Белгия и Япония.
- 16 март** НС приема Закон за финансовото осигуряване на земеделието през 1993 г. Земеделските стопани получават право на кредит при облекчени условия за финансиране на работите по обработката на есенниците и пролетните селскостопански дейности. Една трета от договорената лихва с държавните търговски банки се плаща от кредитополучателя, а останалата част се изплаща от Министерството на финансите.
- 6 април** Министерският съвет (МС) приема Постановление № 72 за режима по износа и вноса, което влиза в сила от 10 април 1993 г. и отменя Постановление № 264 на МС от 1992 г. за режима по износа и вноса. Постановлението утвърждава регистрационен и разрешителен режим за определени групи стоки, определя квоти по износа и вноса и импортна и експортна такса за други стоки. Новият режим по износа и вноса не се отличава съществено от предходния.
- 15 април** НС приема Закон за ратифициране на Европейското споразумение за асоцииране между Европейските общности и техните страни членки и Република България и Временно споразумение за търговия със страните от ЕИО. Поставя се началото на процеса на асоцииране в европейските икономически структури. По този начин на страната се осигурява достъп до пазарите на общността, а с временното търговско споразумение се определят квотите ѝ за търговия със стомана и въглища.
- 11 юни** НС приема Закон за държавния бюджет на Република България за 1993 г. Дефицитът на републиканския бюджет за 1993 г. е в размер на 27 584 млн. лв., като предвиденото по закона пряко нетно финансиране от БНБ е в размер на 17 910 млн. лв.
- 16 юни** НС приема Закон за ратифициране на гаранционни споразумения между Република България и Европейската инвестиционна банка и Европейската банка за възстановяване и развитие. Тези споразумения осигуряват на страната кредити от двете финансови институции в размер на 102 млн. ЕКЮ, които са предназначени за усъвършенстване на българската комуникационна система.

- 24 юни** МС приема Постановление № 121 за изменение на митническия режим за някои стоки, внасяни от юридически лица и еднолични търговци, което влиза в сила от 1 юли 1993 г. и изменя Митническата тарифа за облагане на стоките, внасяни от юридически лица и еднолични търговци, приета с ПМС № 35 на МС от 1992 г. С постановлението в Митническата тарифа се въвеждат сезонни мита, временна такса по вноса, определят се квоти за безмитен внос, определени стоки се освобождават от мита.
- 7 юли** НС приема Закон за ратифициране на Съгласувания протокол за консолидация на дълга на Република България. Чрез този документ страната призна задълженията към официалните кредитори от Парижкия клуб за държавен дълг.
- 30 юли** НС приема Решение за избиране на управител и подуправители на БНБ, тъй като ръководството на БНБ е избрано от Великото народно събрание преди влизане в сила на Закона за БНБ от 1991 г. За управител е избран Тодор Вълчев, а за подуправители – Ганчо Колев и Милети Младенов.
- 15 септември** МС приема Постановление № 180 за предприемане на защитни мерки по вноса в Република България. Постановлението урежда мерки за защита на вътрешния пазар от внос на стоки, когато той причинява вреда на българското производство. Тези мерки се изразяват в импортни квоти, допълнително мито, въвеждане на регистрационен или разрешителен режим по вноса и отменяне или изменение на разрешение за внос.
- МС приема Постановление № 181 за защита на вътрешния пазар от внос на стоки с дъмпингови или субсидирани цени. Постановлението урежда условията и реда за защита от дъмпингов или субсидиран внос от страна износител или от страна, откъдето произхожда стоката, и предвижда въвеждането на антидъмпингови и изравнителни мита.
- 7 октомври** НС приема Закон за данък върху добавената стойност. Този данък заменя от 1 април 1994 г. данъка върху оборота и се очаква да увеличи фискалните приходи. Негови основни характеристики са единната ставка – 18%, и високата данъчна дисциплина.
- 16 декември** НС ратифицира Кредитното споразумение между Международната банка за възстановяване и развитие и Република България. Заемът в размер на 100 млн. щ. д. е насочен за финансиране на проекти за частни инвестиции и експорт.
- НС ратифицира Договора за заем от Европейската инвестиционна банка. Кредитът в размер на 30 млн. ЕКЮ е насочен към финансирането на нововъзникващите малки и средни предприятия.
- 17 декември** НС приема Закон за изменение на Закона за държавния бюджет. Увеличава се бюджетният дефицит на републиканския бюджет с 5470 млн. лв., със същата сума се увеличава субсидията за Държавното обществено осигуряване. Увеличението се покрива изцяло с нови емисии на ДЦК.
- 20 декември** НС приема Закон за изменение на Закона за банките и кредитното дело. Удължава се с една година срокът, в който банките с преобладаващо държавно участие могат да увеличат основния си капитал с разрешение на БНБ и след преценка на активите им.

- 20 декември** НС приема Закон за уреждане на необслужваните кредити, договорени до 31 декември 1990 г. Необслужваните повече от 180 дни кредити, отпуснати от държавните търговски банки на държавни предприятия до края на 1990 г. в левове и валута, се преобразуват в държавен дълг и се заменят с дългосрочни облигации, които имат по-ниска от пазарната лихва през първите 6 години. Министерството на финансите емитира еднократно облигации в размер до 32 млрд. лв. и 1808 млн. щ. д.
- 23 декември** МС приема Постановление № 241 за режима по износа и вноса, което влиза в сила от 1 януари 1994 г. Запазва се регистрационно-разрешителният режим на външнотърговските сделки. За определени стоки и стокови групи се въвеждат квоти при вноса, временно освобождаване от мито, контингенти за безмитен внос или намалени мита, експортна такса, референтни (минимални) равнища на цените по вноса и забрана за износа.

По-важни решения на Управителния съвет на БНБ през 1993 г.

- 28 януари** Утвърждава се Наредба № 7 на БНБ за големите и вътрешните кредити на банките.
- Определят се кредитни тавани за нарастване на кредитите за стопанска дейност, отпускани от търговските банки в левове през първото тримесечие на 1993 г. спрямо базата към 31 декември 1992 г., както следва: януари – 102%, февруари – 105%, март – 108%.
- 4 февруари** Приема се за приоритетно направление при извършването на разплащания чрез банкови карти в страната същите да бъдат реализирани със средствата на дебитни банкови карти с авторизация в режим „on line“ в реално време. Учредява се ЕООД на БНБ „Банкова организация за разплащания с използване на карти“ (БОРИКА) с капитал 74 млн. лв. Утвърждава се проект за изграждане на система за обслужване на разплащанията чрез банкови карти с идентификатор в документацията и архивите на БНБ „БОРИКА“ като самостоятелен подпроект в рамките на проекта Банкова интегрирана система за електронни разплащания (БИСЕРА).
- 18 февруари** Определя се основен лихвен процент в размер на 51 на сто годишно, считано от 22 февруари 1993 г.
- 11 март** Дава се разрешение на банка „Славяни“ – АД, да извършва банкови сделки по чл.1, ал. 2 от Закона за банките и кредитното дело на територията на страната.
- 18 март** Утвърждава се Наредба № 8 на БНБ за капиталовата адекватност на банките. Разрешава се на „Хиосбанк“ – Атина, да извършва банкова дейност чрез неин клон в София, съгласно изискванията за сделките по чл. 1, ал. 2 от Закона за банките и кредитното дело.
- 1 април** Разрешава се на ТБ Видин, ТБ Лясковец и ТБ Горна Оряховица да се преобразуват чрез вливане в „Балканбанк“ – АД.
- 8 април** Определят се кредитни тавани за нарастване на кредитите за стопанска дейност, отпускани от търговските банки в левове през второто тримесечие на 1993 г. спрямо базата към 31 декември 1992 г., както следва: април – 110%, май – 112%, юни – 114%.
- БНБ пуска в обращение серия монети – златна, платинена и сребърна, с номинална стойност, съответно 5000, 10 000 и 500 лв., от деня на ратифициране от Народното събрание на Договора за асоцииране на Република България към Европейската общност.

- 29 април** БНБ пуска в обращение от 1 май 1993 г. сребърни възпоменателни монети, емисия 1993 г. – „Бобслей“, посветена на XVII зимни олимпийски игри в Лилехамер през 1994 г., и „Футболист“, посветена на Световното първенство по футбол през 1994 г. в САЩ.
- 31 май** Утвърждава се Наредба № 9 на БНБ за класифициране на кредитите и образуване на задължителните специални резерви (законови провизии) от банките.
- Определя се основен лихвен процент в размер на 48 на сто годишно, считано от 4 юни 1993 г.
- 3 юни** Дава се разрешение на ТБ Варна, ТБ Гоце Делчев, Транспортна банка, ТБ Кюстендил, ТБ Смолян, ТБ „Рилабанк“, ТБ „Възраждане“, ТБ Разград, ТБ Червен бряг, ТБ Силистра, ТБ Девин и ТБ Провадия да се преобразуват чрез сливане в нова банка с наименование ТБ „Експресбанк“ – АД, със седалище Варна.
- Дава се разрешение на Земеделска и кооперативна банка, ТБ Пловдив, ТБ Благоевград, ТБ Велико Търново, ТБ „Витоша“, ТБ Мездра, ТБ Троян и ТБ Чепеларе да се преобразуват чрез сливане в нова банка с наименование ТБ „Хеброс“ – АД, със седалище Пловдив.
- Утвърждава се Наредба № 10 на БНБ за вътрешния контрол в банките.
- 18 юни** БНБ пуска в обращение от 1 юли 1993 г. нова емисия разменни монети с номинална стойност 10, 20 и 50 стотинки и 1, 2, 5 и 10 лева, емисия 1992 г.
- Утвърждава се Наредба № 11 на БНБ за ликвидността на банките.
- 1 юли** Дава се съгласие търговските банки да превишават определените им кредитни тавани в размер на 80% от абсолютното нарастване на кредитите за изкупуване и преработка на селскостопанска продукция в сравнение с ползваните за същия период на 1992 г. Останалите 20% да се осигуряват от търговските банки чрез продажба на ценни книжа на фирми и граждани или чрез покупка на свободен кредитен таван от търговските банки.
- 15 юли** Определят се кредитни тавани за нарастване на кредитите за стопанска дейност, отпускани от търговските банки в левове през третото тримесечие на 1993 г. спрямо базата към 31 декември 1992 г., както следва: юли – 116%, август – 117.5%, септември – 119%.
- Дава се разрешение за извършване на банкови сделки по реда на чл. 1, ал. 2, т. 3, 4, 6, 7, 9 и 10 от Закона за банките и кредитното дело на 24 финансови къщи и по чл. 1, ал. 2, т. 4, 6 и 9 от същия закон на 2 брокери.
- Прие се решение за изграждане на печатница за банкноти и ценни книжа в София.
- 22 юли** Дава се разрешение за извършване на банкови сделки по реда на чл. 1, ал. 2, т. 3, 4, 6, 7, 9 и 10 от Закона за банките и кредитното дело на 17 финансови къщи и по чл. 1, ал. 2, т. 4, 6 и 9 от същия закон на 2 брокери.
- 29 юли** БНБ пуска в обращение от 1 август 1993 г. три сребърни възпоменателни монети, емисия 1992 г. – „Ски-слалом“, посветена на XVII зимни олимпийски игри в Норвегия през 1994 г.; „Орел“ от серията „Застрашени диви животни“ и „Корабът Радецки“.

- 5 август** Дава се разрешение за извършване на банкови сделки по реда на чл. 1, ал. 2, т. 3, 4, 6, 7, 9 и 10 от Закона за банките и кредитното дело на 8 финансови къщи и по чл. 1, ал. 2, т. 4, 6 и 9 от същия закон на 5 брокери.
- 9 август** Утвърждава се Наредба № 5 на БНБ за емитиране на безналични държавни ценни книжа и за реда за придобиването и изплащането им.
- 12 август** Дава се разрешение на ТБ „Капиталбанк“ – АД, София, да извършва банкови сделки по чл. 1, ал. 2 от Закона за банките и кредитното дело на територията на страната.
- 19 август** Определя се основен лихвен процент в размер на 44 на сто годишно, считано от 23 август 1993 г.
- 26 август** В допълнение на Решение № 349 от 26 ноември 1992 г. при необходимост от осигуряване на ликвидност на търговските банки управление „Левови операции“ ще осъществява операции на открития пазар и с лихвоносни държавни ценни книжа във вид на операции с уговорка за обратно изкупуване (репо) със срок до един месец и по основния лихвен процент. Комитетът на БНБ по управление на ликвидността в зависимост от състоянието ѝ може да завишава или намалява лихвения процент с до 2 процентни пункта годишна лихва.
- 9 септември** Дава се разрешение за извършване на банкови сделки по реда на чл. 1, ал. 2, т. 3, 4, 6, 7, 9 и 10 от Закона за банките и кредитното дело на 17 финансови къщи и по чл. 1, ал. 2, т. 4, 6 и 9 от същия закон на 5 брокери.
- 1 октомври** Дава се разрешение на Първа инвестиционна банка – АД, София, да извършва банкови сделки по чл. 1, ал. 2 от Закона за банките и кредитното дело на територията на страната.
- 7 октомври** Одобрява се вариант за функционалната определеност, структурата и управлението на капитала на „Банксервиз“ – АД, при следната конфигурация: увеличаване капитала на „Банксервиз“ – АД, чрез емитиране на нови поименни акции, предложени на търговските банки за закупуване. БНБ запазва размера на капитала си в „Банксервиз“ – АД, в абсолютна стойност по номинал, коригиран със стойността на резервите.
- Към управление „Държавни кредити“ се създава самостоятелно звено „Депозитар на държавни ценни книжа“, което ще извършва счетоводните операции и промените в регистъра, свързани със сделките с държавни ценни книжа, осъществявани от управленията „Държавни кредити“ и „Левови операции“.
- 8 октомври** Определят се кредитни тавани за нарастване на кредитите за стопанска дейност, отпускани от търговските банки в левове през четвъртото тримесечие на 1993 г. спрямо базата към 31 декември 1992 г., както следва: октомври – 120%, и предварително за ноември – 121% и декември – 122%.
- 14 октомври** Дава се разрешение за извършване на банкови сделки по реда на чл. 1, ал. 2, т. 3, 4, 6, 7, 9 и 10 от Закона за банките и кредитното дело на 21 финансови къщи.
- БНБ пуска в обращение от 1 ноември 1993 г. банкнота с номинал 500 лв., емисия 1993 г.
- БНБ пуска в обращение от 1 ноември 1993 г. две сребърни възпоменателни монети, емисия 1993 г. – „Сградата на Народното събрание“ и „Дива коза“ от серията „Застрашени диви животни“.

- 28 октомври** От ноември 1993 г. централната банка започва да приема поръчки на граждани за участие в аукционите, провеждани по реда на Наредба № 5 от 1993 г. на Министерството на финансите и БНБ за емитиране на безналични държавни ценни книжа и за реда за придобиването и изплащането им.
- Определя се основен лихвен процент в размер на 47 на сто годишно, считано от 1 ноември 1993 г.
- 8 ноември** Определя се основен лихвен процент в размер на 52 на сто годишно, считано от 10 ноември 1993 г.
- 11 ноември** От 12 ноември 1993 г. се изменя Тарифата за лихвите, таксите и комисионите, които БНБ прилага по операциите си в страната, както следва:
Раздел I, Група 2, шифър 1230 „Депозити до един месец, предоставени без обезпечение на банките при временен недостиг на ликвидност“ – месечен процент, равен на достигнатия процент на последния търг, плюс 2 на сто месечно.
Раздел I, Група 9, шифър 1910 „Овърдрафт по разплащателна сметка до три дни“ – основен лихвен процент плюс 38 на сто годишно.
Раздел I, Група 9, шифър 1920 „Овърдрафт по разплащателна сметка над три дни“ – основен лихвен процент плюс 38 на сто годишно.
- 12 ноември** Дава се разрешение за извършване на банкови сделки по чл. 1, ал. 2, т. 3, 4, 6, 7, 9 и 10 от Закона за банките и кредитното дело на 24 финансови къщи и по чл. 1, ал. 2, т. 4, 6 и 9 от същия закон на 7 брокери.
- 26 ноември** Откриват се клонове на Българската народна банка във Велико Търново, Русе, Благоевград и Хасково.
- 2 декември** Дава се разрешение на ТБ „Хемус“ – АД, ТБ „София“ – АД, ТБ „Електроника“ – АД, и ТБ Казанлък да се преобразуват чрез сливане в нова банка с наименование „Софиябанк“ – АД, със седалище София.
- От 3 декември 1993 г. се изменя Тарифата за лихвите, таксите и комисионите, които БНБ прилага по операциите си в страната, както следва:
Раздел I, Група 2, шифър 1230 „Депозити до един месец, предоставени без обезпечение на банките при временен недостиг на ликвидност“ – месечен процент, равен на достигнатия на последния търг, плюс 0.2 на сто месечно.
Раздел I, Група 9, шифър 1910 „Овърдрафт по разплащателна сметка до три дни“ – основен лихвен процент плюс 7 на сто годишно.
Раздел I, Група 9, шифър 1920 „Овърдрафт по разплащателна сметка над три дни“ – основен лихвен процент плюс 18 на сто годишно.
- 23 декември** Дава се разрешение за извършване на банкови сделки по чл. 1, ал. 2, т. 3, 4, 6, 7, 9 и 10 от Закона за банките и кредитното дело на 32 финансови къщи и по чл. 1, ал. 2, т. 4, 6 и 9 от същия закон на 13 брокери.
- 29 декември** От 1 март 1994 г. според Закона за уреждане на стари задължения по банкови кредити се определя лихвен процент 30 на сто годишно за неиздължената част от кредитите, посочени в чл. 1, ал. 1, т. 1 от същия закон.
- Определят се кредитни тавани за нарастване на кредитите за стопанска дейност, отпускани от търговските банки в левове през първото тримесечие на 1994 г. спрямо базата към 31 декември 1993 г., както следва: януари – 101%, февруари – 102%, март – 103%.